

અહમદશાહ

સાદતનામું

૧૨૩૩૫
૧૨૩૩૫

ग्रंथालय

विभाग]

वर्गिक

७१ निपुणिय

AHMAD SHAH'S DECISION

OR

CHOOSING THE HIGHEST

BY

LOUISE MARSTON

અહમદશાહનો નિર્ણય

અગ્રેષ્ઠ પરથી ભાષાંતર

સુરત

ગુજરાતની ધર્મપુસ્તકપ્રસારક મહાળીને સારૂ મિશન
છાપખાનામાં એચ. આર સ્કોટે છાપી
તથા પ્રસિદ્ધ કરી.

ઈ. સ. ૧૯૨૫.

૧૦૦૦ પ્રત]

[કિંમત ૩ આના.]

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ સંગ્રહ

૧૨૩૩૬

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ	પાનું
૧ અવળો	૧
૨ બેઠનો ખુલાસો	૫
૩ મલિકા	૧૧
૪ ઓચિંતો મેળાપ	૧૫
૫ બેરિસ્ટરનું કુટુંબ	૧૯
૬ અદૃશ્ય શક્તિઓ અને બહારના બનાવો	૨૨
૭ અહમદશાહનો સવાલ	૨૬
૮ ભારે તુલના	૩૫
૯ પુનઃ મિલાપ	૩૯
૧૦ ફેહમીદા બેગમની નિરાશા	૪૪
૧૧ વધસ્તબથી મદ્દિમા સુધી	૪૭
૧૨ અમીરઅલીનું દર્શન	૫૩
૧૩ સમાધાન	૫૮
૧૪ બિમાથી એક રસ્તો પસંદ કરવો	૬૪
૧૫ ગુપ્ત દર્શન	૬૮
૧૬ એક અગત્યનો સવાલ	૭૨
૧૭ આખરે આશમ	૭૬

અહમદશાહનો નિર્ણય

યાને

વધતું સારૂ પસંદ કરવું.

પ્રકરણ ૧.

અચળો.

એક શહેરમાં છોડીઓની હાઈસ્કૂલમાં એક મોટો મેળાવડો થવાનો હતો. સ્કૂલના જે 'હોલ'માં મેળાવડો થવાનો હતો તેને મોટી છોડીઓ સવારથી શણગારવા મંડી ગઈ હતી. બધું તૈયાર થઈ ગયું, જ્યાં આગળ પ્રમુખ સાહેબ બેસવાના હતા ત્યાં મેજ ઉપર સુદર પુચીથી બરેલી પુલદાની મુકી, અને કુનઝાડનાં કુડાંથી 'પ્લેટફોર્મ'ને એક નાની વાડી જેવું બનાવી દીધું જે છોડીઓ આ કામ કરવામાં ગુલામોની હતી તેઓમાં એક તેમના આગેવાન જેવી લાગતી હતી. બીજી છોડીઓ તેને વારે વારે પુછતી કે, 'મલિકા, ફલાણુ અમે કયા ગોઠવીએ?' 'આ જગ્યાએ શું સારૂ દેખાશે, એ વિષે, મલિકા, તું શું કહે છે?' અને આવા બધા સવાલોનું સમાધાન સત્તર કરવામાં આવતું. તેના નામ પ્રમાણે તેનું રૂપ પણ હતું તે જીંદી અને લાવણ્યમય હતી, પણ ખાસ કરીને તેનું વદન મનોહર હતું. તેની મુખાકૃતિ સુદર હતી, એટલુંજ નહિ પણ તેને જોતાંજ તેના મનનું ધાર્યું કરે તેવી, તથા દૃઢ અને સાત પ્રકૃતિવાળી દેખાઈ આવતી. બીજી છોડીઓ શા માટે મલિકાની સલાહ લેતી હશે, તથા તેના કહેવા ઉપર કેમ બરોસો રાખતી હશે, તેનું કારણ મલિકાનું મ્હોજ કહી આવતું.

ફરાવેલે વખતે એટલે ચાર વાગે પુરશે, સ્ત્રીઓ અને છોકરાંથી તે હોલ ચીકાર થઈ ગયો. તેઓના જુદા જુદા પહેરવેશ પરથી દેખાઈ આવતું કે તેઓ જુદી જુદી પક્ષિના અને જુદા જુદા ધર્મનાં માણસો હતાં.

ખ્રીસ્તી, મુસલમાન અને હિન્દુ છોડીઓ તે નિશાળે બસવા આવતી તેથી ધનામને દહાડે ત્રણ જાતના લોકો ત્યાં આવેલા હતા.

શરૂઆતમાં નિશાળના કિન્ડરગાર્ટન ક્લાસનાં સૌથી નાનાં છોકરાંએ ગીત ગાયું, અને બધાંએ તાળીઓ પાડી તેમને ખુબ શાખાસી આપી. ત્યાર પછી બીજા ગાયન ગવાયાં, મુખપાઠ થયા અને ગાયન સાથે કસરત પણ કરવામાં આવી. શ્રોતાજનોમાં જે જુવાન મુસલમાન છોકરા હતાં તેઓ એક નવાબની સાથે ત્યાં આવ્યા હતા, અને તેઓ કુલીન છોકરાઓ હોય એવું તેઓના દેખાવ ઉપરથીજ જણાતું હતું.

સૌથી ઉપલા ક્લાસની છાડીઓ ‘પ્લેટફોર્મ’ પર આવી ત્યારે પેલા જે મુસલમાન છોકરામાંના એકે પોતાના બાઇને કાનમાં કહ્યું, ‘પેલી જે ઉંચી છાડી છે તેને તું ઝોળાયે છે શું ?’

નાના બાઇએ તે છાડી તરફ જોયું અને પોતાનું માથું હલાવ્યું. મોટા બાઇએ કહ્યું, ‘મને લાગે છે કે હું તેને ઝોળાવું છું. હું ધારૂં છું કે તે આપણી પિત્રાઇ બેન મલિકા છે, તેણી જ્યારે યુમ થઈ ગઈ ત્યારે તું નાનો હતો તેથી તને યાદ નહિ હોય.’

તે વિષે બીજી કંઈ વધારે વાતચિત કર્યાં વગર છાડીઓ જે સુદર રીતે કસરત કરતી હતી તે તે જોવાએ જોયાં કર્યું. તેઓ મુસલમાન હતા તેથી પોતાની પાસેની સગી અથવા તો હલકા વર્ગની મુસલમાન છાડીઓ, કે જેઓ પડદા વગર બહાર ફરે છે, તે સિવાય બીજી કોઈ મુસલમાન છાડીઓને જોઈ નહોતી, તેથી આજનો પ્રસંગ તેમને તદ્દન નવોજ લાગતો હતો.

મોટા છોકરાએ વિચાર કર્યો કે આજની વાત મારે મારી માને કહેવી પડશે. આ વાત સાંભળી તેમને આનંદ થશે, કેમકે તેઓ માને છે કે છાડીઓને ફળવણી આપવાની જરૂર છે, તોપણ એ કેવી રીતે બની શકે તેની મને સમજણ પડતી નથી.

ગાયન, કસરત, વગેરે પુરું થયું ત્યારે જે બાલુ સ્કુલનાં ઉપરી હતાં તેમણે સ્કુલનો રિપોર્ટ વાંચી સંભળાવ્યો. પછી પ્રમુખ સાહેબે ટુંકુ બાપજી કર્યું અને ત્યાર પછી ઇનામ વહેંચવામાં આવ્યાં જે છાકરીઓ અહમદ-શાહનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું તે છાડીને સૌથી વધારે ઇનામ મળ્યું, અને સ્કુલમાંથી પહેલામાં પહેલી એ છાડીએ મેટ્રિકની પરીક્ષા પાસ કરી એવું જ્યારે

કહેવામાં આવ્યું ત્યારે જેઓ હાજર હતા તે બધાએ તેનાં ધણી વખાણ કર્યાં

મોટા છોકરાના મનમાં વિચાર આવ્યો કે જો તે છોડી ખરેખર તેની પિત્રાઈ બેન મલિકાજી હોય તો પોતાના સગાથી તેને શરમાવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. પણ મારી મા ધણી વાર એવી વાત કહે છે કે એ છોડીએ અને એના બાપે અમને કલક લગાડ્યું છે. પણ તે કેવી રીતે? તેમ કરવા કરતાં આવી છોડી મારી પિત્રાઈ બેન થાય છે એમ જાણી મારે તો ઉશ્ચેડો અભિમાન કરવો જોઈએ. આ બેદનો ખુલાસો કરવા સારું હું મારી માને કહીશ. આ બધું સમજી શકું એટલો મોટો હું હવે થયો છું

પછી તેણે જોયું કે બધા ઉભા થાય છે, અને તે પણ તેઓની સાથે ઉભો થયો, પણ લોકો કેમ ઉભા થયા હશે તેની સમજણ તેને પડી નહિ રાજગીત ગાવામાં આવ્યું ત્યારે તે સમજ્યો કે રાજના માનમાં સર્વ ઉભા થયા હતા ગીત ગાવા પછી બધાં વિદાય થયાં

અહમદશાહનો બાપ વકીલ હતો, અને તે તથા તેનો ભાઈ શાહનશાહ હુસેન જે નવાબની મુલાકાતે આવેલા હતા તે નવાબ તેમના બાપનો અસીલ હતો એ નિશાળની બાબતમાં તે રસ લેતો અને તેનાં આવાં કાર્યોમાં તે હાજર થતો, અને તેથી આ બે છોકરાઓને તે ઇનામના મેળાવડામાં સાથે લઈ ગયો હતો. જ્યારે તેઓ ગાડીમાં બેસીને ઘેર જવાને નીકળ્યા ત્યારે તે છોકરાઓએ જે જોયું હતું તથા સાંભળ્યું હતું તે વિષે ધણી બાબતો તેમના મિત્ર નવાબને પુછવાની હતી અહમદશાહે પૂછ્યું, “નવાબસાહેબ, આપણી છોડીએ આ પ્રમાણે ઉતારે મોઢાં બહાર ફેરે એ તમને વાજબી લાગે છે? અમને તો એવું શિખવવામાં આવ્યું છે કે છોડીઓએ તો પડદામાં રહેવું જોઈએ”

નવાબે કહ્યું “મારા છોકરા, આપણને રાજ રાખવા માટે દુનિયા બદલાયા વગર રહેવાની નથી દુનિયા જેમ જેમ બદલાતી જાય તેમ તેમ આપણે પણ બદલાના જઈએ એ સૌથી સારો રસ્તો છે, પણ તારે જાણવું જોઈએ કે જે છોડીએ આજે આપણે જોઈ તેમાંની ધણીખરી ખ્રીસ્તી છોડીઓ હતી, અને ખ્રીસ્તી સ્ત્રીઓ અને છોડીઓ પડદામાં રહેતી નથી, કારણ કે તેમને એવું બંધન નથી.”

અહમદશાહે અચબાસહિત કહ્યું, “શુ તે છોડીઓ ખ્રીસ્તી છોડીઓ હતી? મને તો એવું શિખવવામાં આવ્યું છે કે ખ્રીસ્તીઓ બહુ હલકી જાતના અને અજ્ઞાન લોક છે.”

નવામે મ્હેં મલિકાવીને કહ્યું, “જે આપણને શિખવવામાં આવે છે તે બધું સાચું હોતું નથી, અને જેમ જેમ તું મોટો થતો જશે તેમ તેમ અમુક બામતોની તપાસ તારે પોતાને કરવી પડશે.”

અહમદશાહ કંઈ વધારે બોલ્યો નહિ, કારણ કે તેનું મન નિચાર-વમજમાં પડ્યું હતું હવે તેને સમજણ પડવા લાગી તેને વિચાર આવ્યો કે જે છોડી વિષે તે ધારતો હતો કે તે મલિકા છે તે બે મલિકાજ હોય તો પછી બેદનો ખુલાસો તેની મેળેજ થઈ જાય તેણી ને તેણીને આપ ખ્રીસ્તી થઈ ગયાં હતાં, અને તેમના કુટુંબ પર જે કલક આવ્યું હતું તે એજ છે, અને એજ મહા પાતકને કારણે કરી તેઓ નાતબહાર સુકાયાં હતાં. એ બધી વાત ખરી, પણ ખ્રીસ્તી થઈ જવું એ શું કલકરૂપ છે? ખ્રીસ્તીઓ વાસ્તવિક રીતે કેવા છે તે વાત મારા માન્યા જાણતાં અને સમજતા નથી. આવી દેખાવડી અને હોશિયાર છોડી જે મારી પિત્રાઈ બેન મલિકાજ હોય અને મેટ્રિકની પરીક્ષા, જેમાં પાસ થતાં મને પોતાને બે વરસ થયાં, તે તેણીએ પાસ કરી છે એ બધું મારી મા જાણે તો મલિકા પોતાની સગી છે એવું કબુલ કર્યા વગર અને તેને અમારે ત્યાં બોલાવ્યા વગર રહેજ નહિ.

પોતાના નિષ્પટા પડી ગએલા સમા વિષે જેટલું અને તેટલું જાણવા માટે અહમદશાહ પોતાને ઘેર જવા અધીરો થઈ રહ્યો હતો તે પોતે જાણે સલાહ કરાવનાર હોય એવું તેને હમણાંથીજ કાસવા લાગ્યું મલિકાને વિસરી જવાનું તેને બહુ વાર કહેવામાં આવ્યું હતું, પણ તે તો તેનાથી બનતુંજ નહોતું તે બધું વખતથી બોવાઈ ગએલી મલિકાની ઝોળખાણ કરાવવાની આશાથી તેનું મન વિહંગ થયું હતું

પ્રકરણ ૨.

લેદનો ખુલાસો

થોડા દહાડા પછી પેલા બે છોકરા નવાબને ત્રાંથી પોતાને ઘેર આબ્યા જે બાગીચમાં અહમદશાહેને ધણે રસ પડ્યો હતો તે બાગીચ વિષે તે પોતાની માને પૂછવાને લાગ શોધનો હતો. બે ત્રણ દિવસ ગયા પછી તેને તેવા લાગ મળ્યો. તેની માને જ્યારે એકલા દીર્ઘા ત્યારે તેની પાસે જઈને તેણે કહ્યું, “મા, મારા કાકા અમીરઅલીએ શું ઝોડું કામ કર્યું છે તે વિષે જાણવાનું મને ધણીવાર મન થાય છે.”

ફેહમીદા બેગમે કહ્યું, “હા, મારા દીકરા, તારા કાકાએ એક કામ કર્યું કે જેથી તે આપણા કુટુંબને કલકરે પ થયા છે. પણ તું જાણે છે કે તેમનું નામ લેવાની તને મના કરવામાં આવી છે, તેમ છતાં તેમના વિષે તું કેમ પૂછે છે? જો તારા પિતા એ સંભળશે તો તે ધણી ચુસ્ત થશે.”

છોકરાએ કહ્યું, “મા, હવે હું કંઈ નાનું છોકરું નથી. જો તે વિષે હવે મને કહેશે તો હું સમજી શકીશ, પણ જો તમે મને નહિ કહો, તો તેથી હું હંમેશા શકમાં ને શકમાં રહીશ. મારી નાની પિત્રાઈ બેન મલિકાને તમે જુદી જવાનું કહ્યું છે, પણ હું તેને કેવી રીતે વિસરી જઈશ? તેના વગર બીજી કોઈ છોકરીને હું બોળાવતો નથી. મને યાદ છે કે તે એક સુદર નાની છોકરી હતી.”

નિસાસા નાખતી ફેહમીદા બેગમે કહ્યું, “હા, હું પણ તેને બહુજ ચહાતી, અને મારી પોતાની દીકરી તરીકે તેને દત્તક કરી લેત, પણ પરમેશ્વરની મરજી એવી નહોતી, અને એના આપની મરજી પણ તેને મને આપી દેવાની નહોતી.”

આ વાત બધ કરવાની પોતાની માની મરજી છે એવું જાણી અહમદશાહે કહ્યું, “મા, જ્યારે તમે મને કહેતા નથી ત્યારે શા કારણથી મેં તમને એ વિષે પૂછ્યું તે હું તમને કહીશ, અને વળી મારે તમને જણાવવું જોઈએ કે તે વાત મેં પોતેજ શોધી કાઢી છે.” આથી ફેહમીદા

બેઝમની જીઝાસા વધી, અને તેના દીકરાને જે કંઈ કહેવાનું હતુ તે બધું સંભળવાને તે આતુર થઇ રહી.

છોકરાએ કહ્યું, “જ્યારે અમે નવાબને ત્યાં ગયા હતા ત્યારે ત્યાંની છોડીઓની હાઇસ્કુલના ઇનામના મેળાવડામાં જવાનું નવાબને આમ ત્રણ મહિને હતું હાઇસ્કુલના ઉપરી બાનુ નવાબ સાહેબના મિત્ર હતા, અને નવાબ સાહેબનો પૈત્ર તે સ્કૂલમાં બહુનો હતો, તેથી તેઓ ત્યાં ગયા અને અમને પણ સાથે લઇ ગયા. મા, તમે ત્યાં હાજર થયા હોત તો સાડ થાત અને ખાત્રી છે કે એ મેળાવડા જેવો મેળાવડો તમે કદિ જોયો નહિ હોય. અમે એક ‘હાલ’માં ગયા તે ધન અને ફૂલ અને બીજી સુદર વસ્તુઓથી શયુગારેલો હતો, પણ તેથી વધારે સુદર વાત હતી કહેવાની છે. બધી જાતના લોકોથી તે હાલ ભરાઇ ગયો. અંગ્રેજ બાનુઓ ને ગૃહસ્થો, હિંદુ અને મુસલમાન ગૃહસ્થો પણ હતા, પણ અને સૌથી અભયથ જોવી વાત એ લાગી કે કેટલીક હિંદી સ્ત્રીઓ પણ ત્યાં આવી હતી, તેમાંની કેટલીકે સાડી પહેરેલી, અને કેટલીકે અર્ધી અંગ્રેજ અને અર્ધી હિંદી જેની લાગતી મારાથી એ વાત સમજતી નથી, કારણ કે જ્યારે જ્યારે મારા બાપા અને એવી કાંઈ જગ્યાએ લઇ જાય છે ત્યારે ત્યારે ત્યાં માત્ર પુરુષો જ હોય છે, કદાપિ એકાદ બે અંગ્રેજ બાનુઓ હોય તો હોય.”

ફેહમીદા બેઝમે કહ્યું, “મારા દીકરા, વાત આગળ ચલાવ,” અને છોકરાએ વાત આગળ ચલાવી, “ડેપુટી કમિસનર” કે જે પ્રમુખ થવાના હતા તે ચાર વાગે આવી પહોંચ્યા. ધણી નાના છોકરા ‘પ્લેટફોર્મ’ પર આવ્યા ને તેમણે સાથે રમત કરી દેખાડી અને ગાયન ગાયાં. તે પછી બીજી રમતો દેખાડવામાં આવી અને ગાયન ગાવામાં આવ્યાં હવે તો સૌથી અત્યંતનો ભાગ આવે છે. કેટલીએક મોટી છોડીઓ ‘પ્લેટફોર્મ’ પર આવી પહેલી તો એક ઈંગ્લીશ છોડી આવી, અને જેવી મે તેને જોઇ તેવાજ હું મભરાયો, કેમકે અને એવું લાગ્યું કે ખરેખર તે મારી પિત્રાઇબેન મલિકા છે.”

ફેહમીદા બેઝમ ચમકી ઉઠી, પણ તેણીએ શાંતપણે કહ્યું, “મૂખ છોકરા, આટલા લાંબા વખત પછી તું તેને જોગળી શકે એ બનેજ કેમ ?”

છોકરાએ જવાબ આપ્યો, "મા, મને લાગે છે કે હું કંઈ છુ તે ખરજ છે, અને જો એ પ્રમાણે હોય તો મલિકાથી આપણે શરમાઇએ એવી તે નથી, કારણ કે સર્વના કરતાં તેણે વધારે ધનામ મેળવ્યાં તે સ્ફુલ્ભ પહેલામાં પહેલી મલિકા મેટ્રિકની પરીક્ષામાં પસાર થઇ છે, તેથી હું જેટલું સીખ્યો છું તેટલુંજ મલિકા પણ શીખી છે, પણ હું તો છોકરો છું ને તે તો છોડી "

ફેહમીદા બેમને કહ્યું, "તું જો છોડી વિષે વાત કરે છે તે મલિકા છે એ હું માનતી નથી, અને જો તે મલિકા હોય તો પણ તારી પિત્રાઇએન પડકારમાં ન રહેતા લોકોમાં ઉઠાડે મ્હોંએ ફરે તેની તને શરમ નથી લાગતી ? તારી મા જો તે પ્રમાણે કરે તો તું શું કહે ?"

છોકરાએ કહ્યું, "મા, એ તદન ખરી વાત, ખીજી બધી વાત કરતાં એ વાતથી મને બહોજ અચ્ચો લાગ્યો હતો, અને બ્યારે અમે 'હાલ' માંથી મહાર આગ્યા ત્યારે નવામ સાહેબને એ એજ વાત કરી, પણ તેથી તેમને તો કંઈ નવાઇ જેવું લાગ્યું નહિ, પણ તેમણે એટલુંજ કહ્યું કે હાલના જમાનામાં દુનિયા બદલાતી જાય છે અને જો આપણે તેની સાથે મદલાતા ન જઈએ તો આપણે પાછળ પડી જઈશું, અને, મા, મારા બાપા પણ હમેશા કહે છે કે, આપણે આગળ વધવું જોઈએ અને પ્રગતિ થવી જોઈએ "

ખીજું કંઈ બોલવાનું શરૂ થું નહિ તેથી ફેહમીદાએ પૂછ્યું, "તારે હજી ખીજું કંઈ કહેવાનું છે ?" અહમદસાહે જવાબ આપ્યો, "હા, હજી તો કહેવાનું છે નવામ સાહેબે મને કહ્યું કે ત્યાં જો છોડીઓ હતી તેમાંની બહુખરી ખ્રીસ્તો છોડીઓ હતી, અને તેઓ મુસલમાન સ્ત્રીઓ અને છોડીઓની પેઠે પડ્યા રાખી નથી, કારણ કે તેમના ધર્મમાં એવું ફરમાન નથી વળી આ વાતથી મને તો વિશેષ નવાઈ લાગી તમે કહો છો કે ખ્રીસ્તીઓ તો મહુ હલકા લોકો છે. વળી પોતાની સ્થિતિ સુધારવાને તેઓ ખ્રીસ્તી થઇ ગયા. પણ મા, એ વાત શી રીતે માની શકાય ? કારણ કે તે છોડીઓ બિલકુલ એવી દેખાતી નહોતી, અને જો છોડી મલિકા જેવી દેખાતી તે કાંઈ ખાનદાન કુટુંબની છે તે વિષે મને જરા પણ શક નથી હવે, મા, છેલ્લી એક વાત તમને કહેવાની તે એ છે કે મેં એ

બેઠ મારી જાતે જાણી કાઢ્યો છે, એટલે કે મારા કાકા પ્રિંટની થઈ ગયા એજ તેમણે મહાપાતક કર્યું છે, ખીજુ નહિ, કેમ, મારી વાત ખરી છે ?”

ફેહમીદા એમ જ એટલી બધી અચળામાં પડી ગઈ કે શુ કહેવું તે તેને સૂઝ્યું નહિ તે જાડી વાત છે એમ કહેવું સહેલું હતું, પણ છોકરા તેનું કહેવું ખરું ન માને એવો સભવ હતો, કારણ કે તેણીએ તેને સાચું બોલતા કદિ શિખર્યું નહોતું, અથવા તો પોતે હમેશા સાચું બોલે છે એવી પોતાના છોકરાને તેણીએ ખાતરી આપી નહોતી.

હવે છુટી જવાની એકજ બારી હતી અને તે એ કે તેના છોકરાના સવાલનો કંઈ પણ જવાબ ન આપવો. તેથી તેણીએ કહ્યું કે, “દીકરા, એ વિષે હવે વાતજ પડતી મૂક જેમને તારા બાપે આપણને મુએલાં ધારવાનું કહ્યું છે તેમના વિષે આપણે વાત કરીએ છીએ એવું ને જાણશે તો તે બધું ગુસ્સે થશે.”

છોકરાએ કહ્યું, “સારું મા, મેં જે વાત કરી તે જો જાડી હોત તો નક્કી તમેજ કહેત કે તે ખોટી છે હવે હું એ બેઠ સમજ્યો, પણ મને હવે પક્કી ખાતરી થઈ છે કે તે હોશિયાર છોડી ખીજુ કાઢ નહિ પણ મારી પિતૃષ્ઠ ઘેન મલિકાજ છે” અને તેની મા તેને કંઈ જવાબ આપે ત્યાર પહેલાં તો તે બોરડીમાંથી ચાલ્યો ગયો.

જેકે ફેહમીદા એમને પોતાના દીકરા સાથે એ વિષે વાત કરવા ના પાડી હતી તેમ છતાં પોતાના મનમાં તે વિષે વિચાર કર્યા વગર તે રહી શકી નહિ, અને છોકરો ગયો ત્યાર પછી ઘણા વખત સુધી અહમદશાહે તેને જે કહ્યું હતું તે વિષે તેણે વિચાર કર્યા કીધા. તેને યાદ આવ્યું કે મલિકાને સારી રીતે બહેલીમણેથી જોવાની આશા તે રાખતી હતી મલિકા મેટ્રિક પાસ થઈ છે એ વાત જાણી તેને એક વખત આનંદ થાત, પણ હવે શું? તેને મન તો મલિકા મુએની છે, અને જે છોડી વિષે તેણે હમણાં સાંભળ્યું હતું તેની સાથે તથા તેના કુટુંબ સાથે તેને કંઈ પણ લેવાદેવા નહોતી. એ તો ખરું, પણ તે માત્ર એકજ વખત મલિકાને જુએ તો સારું એવો વિચાર તેને આવ્યા વગર રહ્યો નહિ. પણ એમ બનવું અશક્ય હતું, કારણ કે વડીલ સાહેબ તે વાતની હા કદિ કહે નહિ. તેમની વચ્ચે જે આડી ભીંત થઈ હતી તે કશાથી દૂર થાય એમ નહોતું.

તેના બાપના કહેવા મુજબ અહમદશાહ કરશે કે નહિ તે વિષે ફેહમીદા બેગમને વિચાર આવ્યો. હવે તે કબ નાનુ બાળક નથી. દિવસે દિવસે તે યોગ્ય થતો જાય છે. મલિકા રહે છે તે જગ્યા તેણે જાણી કાઢી છે. એ કુટુંબો જે કારણથી જુદા પડ્યા તે કારણ અમારી નજરમાં જેવું મળીર જણાય છે તેવું તેની નજરમાં મળીર નથી. હવે એ પ્રમત્ત છે તો પત્ની તેના નાત બહાર મુકાએલા સગા સાથે પોતે સબધ વધારે તેમાં તેને કાણ અટકાવી શકવાનું છે? જે છોડી બેઠને તેને પોતાની પિત્રાધમેન મલિકા માદ આવી તે છોડીને તે વિચરી જાય એ માટે બીજી આમનોમાં તેને રસ યેનો કરવો ને તેમાં તેને તદ્દની રાખવો, એજ સાથી સારો રગ્તો છે.

પણ આવી રીતે એ વિષયનો અન આવે એમ બનવું મુશ્કેલ હતું, કારણ કે જે કે ત્રણ દિવસ પછી જ્યારે બધા જમવા બેઠા હતા ત્યારે શાહન-શાહ હુમેને કહ્યું કે, “મા, હું તમને એક વાત કહેવાનું ત ન જૂનીજ ગયો જ્યારે અમે નવામ સાહેબને ત્યાં ગયા હતા ત્યારે એક છોડી અમે બેઠ. અહમદશાહ કહે છે કે ખરેખર તે અમારી પિત્રાધમેન મલિકા છે, પણ હું તો કંઈ એવું માનતો નથી.”

જાણે તેમની વચ્ચે એકાએક તોપનો ગોળો પડ્યો હોય એવું ફેહમીદા બેગમને અને અહમદશાહને લાગ્યું. તે બે જણમાંથી કોઈ જરા પણ મોદય નહિ, પણ વકીન સાહેબ શું કહે છે તે જાણવા તેઓ ચુપ રહ્યા. વકીને ડોળા કાઢીને કહ્યું, “એ નામ લેવાને તને મના કરવામાં આવી છે એ તું કેમ જૂની ગયો? તારે મલિકા નામની કોઈ પિત્રાધમેન છેજ નહિ.”

ઠોકરાએ જવાબ આપ્યો, “પણ, બાપા, ખરેખર તે કોઈ બીજી હતી, માટે તે વિષે વાત કરવામાં કશી હરકત નથી.” નવામ સાહેબે કહ્યું કે, “તે ઉપર મોઝે બધાની આગમ આવી માટે તે છોડી ખ્રીસ્તી હોવી બેઠએ.” “બાપા, ખ્રીસ્તીઓ બધા હલકા વર્ગના અને અજ્ઞાન નથી, કારણ કે આ છોડીએ તો મેટ્રિકની પરીક્ષા પસાર કરી છે, અને તે હલકી જાતની હોય એવી કોઈ રીતે લાગતી નથી, અને એના જેવી બીજી કશી છોડીઓ ત્યાં હતી.”

છોકરો જરૂર બોલતો અટક્યો એટલામાં તેના બાપે પૂછ્યું, “એના ચોક્કાની મુલાકાતને વાસ્તે નવાજ સાહેબ તમને ક્યા લઇ ગયા હતા ?”

“પણ, બાપા, તેમની સાથે મુનાકાત થઇ નહોતી અમે તો માત્ર તેમને દરથી બેતા હતા કેવી રીતે બધું મન્યુ તે હું તમને કહીશ જે સ્કુલમાં નવાજના છોકરાનો છોકરો નિશાળે જાય છે તેમાં મનામનો બેળાવડો થયો હતો, તેથી નવાજ સાહેબ ત્યાં ગયા અને અમને પણ તેમની સાથે લઇ ગયા, અને મલિકા, અથવા તો તેના જેવી પેની છોડીએ બીજી છોડીઓ કરતા વધારે ધનામ મેળવ્યા” છોકરાએ પૂછ્યું “બાપા, છોકરાઓ જેટલું છોડીઓ પણ બચી શકે છે એ તમે જાણો છો?”

વળીને કહ્યું, “કાલુ કહે છે કે છોડીઓ છોકરાઓ જેટલું બગી શકે છે ?”

તરત જવાબ મળ્યો કે, “કેમ એવું કહેતું નથી પણ આ છોડી મેટ્રિક પાસ છે અને અહમદશાહ પણ પાસ છે, તેથી જેટલું અહમદશાહ જાણે છે તેટલું ને છોડી પણ જાણે છે બાપા, માફ કરો, ને આટલું જ હવે કહેવા દે. હું નાનો હતો ત્યારે મલિકા મને કહેતી હતી કે તું જેટલું બચીશ તેટલું જ હું બચીશ, અને તે વખતે હું નેને હસતો ને કહેતો કે છોકરાના જેવી અક્ષર છોડીઓને હોતી નથી”

નાઝીર હુસેને કહ્યું કે, “જો તેઓને તારા કરતા વધારે અક્ષર ન હોય તો જરૂર તેમને થોડી તો હશે પણ હવે બહુ થયું. છોડીઓ શું કરે છે તેની મને કંઈ પરવા નથી, ને તેમના વિષે હું સાબળવા ઇચ્છતો પણ નથી જો તું આની વાતો કરશે તો હું તને બીજી વાર નવાજ સાહેબને ત્યાં જવા દઇશ નહિ”

આ સાબળીને તાહનશાહ હુસેન ચુપ થઇ ગયો ને થોડી વાર પછી બધાં હસી ગયાં

ધનામને દિવસે પેલા હાલમાં એક માણસ હતો, જેનું હૃદય સોપા અને આનંદથી ઉભરાઈ જતું હતું, તે માણસ, જે ઝોડી મેટ્રિકની પરીક્ષામાં પાસ થઈ હતી અને જેને સાથી વધારે ઇનામ મળ્યા હતા તેનો બાપ અમીરઅત્રી હતો. એના અવસરે કયા બાપને આનંદ અને સંતોષ ન થાય ! ત્યારે પોતાની બણીજ બહાલી અને એકનીએક પુત્રી વગર જેને બીજી કશી માલમિલકત હતી નહિ તેવા બાપને આનંદ થાય એમાં શી નવાઈ !

તે તેની સાથે ઘેર આવવાની હતી તેથી બીજા બધા 'હાલ' છોડી જતા રહ્યા ત્યાં સુધી તે તેની રાહ જોતો ઉભો રહ્યો તે વિચારમાં એટલો બધો તદ્દનીન થઈ ગયો હતો, કે કોઈ તેની પાસે આવ્યું તેનાં પગલાંના અવાજ પણ તેણે સાંભળ્યો નહિ, પણ જ્યારે તેના ખમા ઉપર આવનારે હાથ મુક્યો ત્યારે તે ચમક્યો એટલામાં કોઈએક આનંદી અવાજે તેને કહ્યું, “કેમ, બહાલા બાપા, જે બધા ઇનામ અને માન તમારી છોડીએ મેળવ્યા તેથી શું તમારા પર એટલી બધી અસર થઈ છે કે તમે વિચારમાં તદ્દનીન થઈ ગયા છો કે હું આવી તે પણ તમે જાણ્યું નહિ !”

બાપે હસીને જવાબ દીધો કે, “જે તેમ હોય તો તેમાં અજબબ અવાનુ કંઈ કારણ નથી જો એ વિષે તે મને અમાલિથી ખમર આપી હોત તો મારા પર તેથી આટલી બધી અસર થાત નહિ ”

“બાપા, તમને અચ્ચો થાય માટેજ તે વિષે મેં તમને એક અક્ષર પણ કહ્યો નહિ, અને તે ઉપરાંત હું પોતે પણ બધું જાણતી નહોતી ”

હાલમાંથી નીકળીને તેઓ બંને ઘેર જવા સારૂ ગાડીમાં બેઠાં ગાડીમાં મલિકાનો સામાન પણ મુકી લીધો. થોડાજ વખત ઉપર અમીરઅત્રીની દીક્ષા થઈ હતી અને જે શહેરની નિશાળમાં મલિકા કેટલાક વર્ષ સુધી ભણી હતી તે શહેરની મડળીને તેને પાળક નિમવામાં આવ્યો હતો. મલિકા અમુક વરસો સુધી નિશાળમાં ભણી હતી અને

તેણે ધણી વખત આગગાડીમાં મુસાફરી કરી હતી, પણ તેને જાહેર આજે તેને ઘોડાગાડીમાં મુસાફરી કરવાની આતી

ફૂનવાળા ઝાડ અને લીલાછમ શાસવાળા કોંખાઉંડના ખુણામાં નવું મંધિલું એક ઘર આવેલું હતું. આરણ્ય આગળ એ વૃદ્ધ બાઇઓ પોતાની જાતની મલિકાને આવકાર આપવાને ઉભેલી હતી.

અહીં આતી તે પહેલા મલિકાએ એ નવું ઘર જોયું નહોતું, તેથી તેને બધું નવું નવું લાગ્યું, અને તે ખુશી થતી થતી એક પછી એક એમ દરેક ઓરડામાં ફરી વળી, અને જે કંઈ નવું તે ઘરમાં હતું તે બધું જોયું. જે જે તેણે જોયું તે બધું તેને ગમ્યું, તોપણ તેણીએ વિચાર કર્યો કે, હજી હું એ કરતાં પણ સારી બનમ્યા કરીશ. એ દિનાસો પર ગમીએ. ટાંગી હોય, કોઈ કોઈ ઠેકાણે ફૂનપાત્ર મૂક્યા હોય અને એવી બીજી વસ્તુઓથી ઘર શણગારું હોય તો વગર કેવું મજાનું લાગે. એવી બધી વાત મલિકા હવે સમજતી હતી ને તેમાં ધણે આનંદ લેતી. મલિકાએ પોતાને જે ઇનામ મળ્યાં હતાં તે કાઢ્યાં અને ગોઠવ્યાં. પેટી વૃદ્ધ બાઇઓને જરા પણ વાચતાં આવડતું નહોતું તો પણ મલિકાની ચોપડીએ તેમણે જોઈ ને તેની સુદર બાંધણી વખાણી અને મલિકા કે જેને તેઓ માત્ર હજી નાનું બાળક સમજતા હતા તેની વિદ્વાતી વિસ્મય પામી.

પછી મલિકા ને પેટી એ બાઇઓ નિરાને બેઠાં નાદ્રિખાનમ રસોઈ કરતી હતી તે વગર નોકર હતી, પણ તેને નોકર નહિ પણ મિત્ર જેવી ગણવામાં આવતી હતી. આ વખતે મલિકાની દાદીમાએ તેને પુછ્યું, “તું હવે ધણું બણી છે, નારે વધારે બણવાની જરૂર નથી, હવે તું શું કરીશ, બેટા?” તે વૃદ્ધ બાઇને પોતાના દીકરા અને તેની દીકરીના નવા આચારવિચાર સમજવા મુશ્કેલ પડતા.

મલિકાએ પોતાના બાપ તરફ જણાસાથી જોયું અને જવાબ આપ્યો, “હું તમારી સાથે અને બાપાની સાથે ધણે વખત રહીશ અને તમે પહેલાના કરતાં વધારે મુખે રહી શકો એવું મારાથી થશે તેટલું કરીશ. માણ, તમને એવું ગમે છે?”

“હા, બેન, ધણે વખત તું અમારાથી દૂર રહી છે પણ તે કશું કે હું ધણે વખત રહેવાની છું, પણ તેટલા વખત પછી તું શું કરીશ?” તું

હમેશ નહિ તો તારૂં લગ્ન થાય ત્યાં સુધી બોલામાં બોલુ અમારી સાથે રહીશ ? એ વિષે બોલવું કદાચ લાજમ નથી ”

છોડીએ જવાબમાં કહ્યું, ‘ માણ, પછી હું મૃત કરીશ તે હજી મારાથી કહી શકાય નહિ પણ પરમેશ્વરની અને મારા બાપની મરજી મુજબ હું કરીશ ’

અમીરઅલી કામળ વાચતો હતો, અને તે તેમની વાત સાંભળતો નથી એમ દેખાતું હતું, પણ ખરી રીતે જોતા તે તો બધી વાત સાંભળતો હતો. તેણે ઉચ્ચ બોધને કહ્યું, “ મલિકા, મને થાક છે કે જ્યારે તું નાની હતી અને તે વખતે તને કંઈ ન કરવાનું કહેવામાં આવતું ત્યારે તું જમીન પર પગ પછાડીને કહેતી કે મને પોતાને જેમ ગમશે તેમ કરીશ ”

છોડીએ જવાબ આપ્યો, “ હા, પહેલાં શાંતિ અને સિખવતી હતી, પણ હવે તો પ્રભુ ઇસુ મારો શિક્ષક છે તેની આજ્ઞાએ ન પાળતાં પોતાને રાજી રાખવા પ્રયત્ન કરે એવું, બાપા, કેમ બની શકે ? ”

તેના બાપે કહ્યું, “ ના, જાગ્રે પણ પોતાને રાજી કર્યો નહિ ” વાત આગળ ને આગળ ચાલી, કેમકે માપદંડકરી બન એક બીજાના મિત્ર જેવાં હતાં, અને તેઓ એક બીજાથી કંઈ પણ છતું રાખતાં નહિ

બીજે દિવસે મલિકાએ પોતાની સાથે જે ચીજો લાવી હતી તે, અને ઘરમાંની બીજી ચીજોને મહુજ સુદર રીતે ગોઠવી, અને જ્યારે તેના બાપ એક મે મિત્રોને ત્યાં જઈ પાછો આવ્યો ત્યારે તો જાણે પોતાનું ઘર બદલાય ગયું હોય એમ તેને લાગ્યું. થોડી વાર સુધી મલિકા કંઈ કહ્યા વગર તેના બાપ પાસેથી જતી રહી. પણ જ્યારે તે રસોઈ તૈયાર કરીને લાવી ત્યારે તેના બાપને સમજાવ્યું પડી, કારણ કે મલિકાએ તેને કહ્યું કે, રસોઈ તો મેં તૈયાર કરી છે, અને તેના બાપ એટલુંજ નહિ પણ તેની દાદીમા પણ બહુજ ખુશી થયા, કારણ કે મલિકા એટલી બધી હોશિયાર હતી કે તેણીએ મેટ્રિકની પરીક્ષા પાસ કરી અને ધણી ઇન મેં મેળવ્યાં, એમ છતાં પણ તે રસોઈ કરવામાં અને ઘર સાફસુદ રાખવામાં પણ એટલીજ હોશિયાર હતી. વળી એ ઉપરાંત મલિકા બીજી પણ કામ કરી શકતી હતી, એટલે કે સાબ્યાલસાળામાં એક કલાસ

અલાવવાનું તેણે તેના બાપ પાસે માગ્યું તેના બાપે ખુશીથી સાબ્યાથ-
શાળાની એક ક્લાસ તેને સોંપી, અને જે છોડીને નાનપણમાં પ્રભુ
ઇસુ વિષે શિક્ષણ આપ્યું હતું તે હવે ઇસુ પર પ્રેમ રાખીને નાના છોકરાંને
ઇસુ વિષે શિખવતી તે બેઠાને તેને આનંદ થયો.

પાળક સાહેબ માર્ક અને દુ ખિત માણસોની મુલાકાત લેવા જતો,
ત્યારે તેની દીકરી પણ તેની સાથે જતી તેથી તેઓને આનંદ થતો. અને
તે આનંદી અને સુખી છોડી જ્યાં જ્યાં જતી ત્યાં ત્યાં બધાને આનંદ
પમાડતી માર્ક તથા દુ ખી માણસો તેા તેની પાસે આવી બેસતાં
ને બે બંદી દિલાસો પામતાં.

એક દિવસે સાંજે, મલિકા તેના બાપ સાથે બેઠી હતી તે વખતે
તેણીએ કહ્યું, “માપા, જે આપણે ખ્રીસ્તી ન થયા હોત તેા શું થાત !
મારી જીદગી કેવી આગમું અને નકામી બની જતી !”

“હા, બેટા, માડે પણ એમજ થાત, પ્રભુ ઇસુને મેં જોળખ્યો
ત્યાર પહેલાના વરસોનો વિચાર કરતા મને માલમ પડે છે કે તેઓ
બધાજ નિષ્ફળ ગયા હતાં.”

મલિકાએ કહ્યું “તેનું કારણ એ હશે કે પ્રભુ ઇસુને શરણે આવ્યા
પછી આપણે તેનામાં અને તેના વડે જીવીએ છીએ.”

અમીરઅલીએ જવાબ આપ્યો, “હું જીવું છું મારે તમે પણ
જીવશો.” એવું વચન આપનાર પ્રભુ ઇસુ વડે આપણે હમણાં જીવીએ
છીએ એટલુંજ નહિ પણ સદાકાળ સુધી જીવનાં રહીશું.

પ્રકરણ ૪.

ઝોઝિ તો મેળાપ

મલિકા નિશાળ છોડી ઘેર આવી ત્યાર પછી ત્રણ મહિને તેમના શહેરમાં એક ઍરિસ્ટર કાંઈ કેસને માટે આવ્યો. તે ઉંચી ફેળવણી પામેલો મુસલમાન હતો અને લોકોને અભિપ્રાય તેના વિષે ઉંચો હતો. જે કેસને માટે તે અહીં આવ્યો હતો તે પૂરો થયો અને હવે તે પોતાને ઘેર જવાની તૈયારી કરતો હતો એટલામાં તે શહેરમાં કાલેગ ચાલતો હતો. તે તેને એકદમ લાગુ પડ્યો. કેટલાક કલાક સુધી તો તેણે હિંમતથી તે રાગતી થતી પીડા સહન કરી પણ થોડીક વાર પછી તે નહિ બચે એવું માલમ પડ્યું.

જે દાકતરને યોજાવવામાં આવ્યો હતો તેણે કહ્યું કે જો આ માણસના કાંઈ સમ હોય તો તેમને યોજાવો, કારણ કે હવે તે તો બાગેજ બચે પણ તેના સર્ગા ત્રિષે કાંઈને ખમગ ન હતી. એ દાકતર ત્યાંના પાદરીને સારી રીતે જાણના હતા અને તેને માટે તેને ધણુ માન હતું. આ બાપ-તમા તેણે તે પાદરીની સલાહ લેવાનો વિચાર કર્યો. તે રેવ અમીરઅલીને ઘેર ગયા ને તેને બધી મિના કહી સંભળાવી.

પાંદરીએ કહ્યું, હું તે માણસની પામે જમણ, અને કદાપિ તેની પામિથી મને કંઈ બાતમી મળે. તેથી તે ધર્મશાળામાં ગયો અને દાકતર બીજા દરદીએને જોવા ગયો. દાકતરનું કાર્ડ બતાવ્યું એટલે પેલા માદા માણસની કોટડીમાં તેને જવા દીધા. અધારે થયું હતું તેથી ખાટલાની તાલ પાસે ગયો ત્યાં સુધી તો તે મા. માણસનું મ્હો બરોબર બેઠ શક્યો નહિ. પછી તેને માલમ પડ્યું કે જે મિચારો હાલ તદન નિરાધાર અને એકલો ખાટલા પર પડેલો દરદી છે તે તો મારો પોતાનો સગો ભાઇ છે. એટલે કે જે પ કાએલો ઍરિસ્ટર કે જેને બપોરથી તેઓ બન્ને બાઈ જુદા પડ્યા હતા ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં તેને કદી મળ્યો ન હતો તેજ છે. તેના ધરનાં માણસો અને જાણખીતાઓ તેને જે નામથી યોલાવતા હતા

તે નામ લઇને તેણે તેને કંઇક કહ્યું, મરણ પામતા માણસે તે સાબળ્યું પણ તેનામા હવે બાલવાની શક્તિ રહી ન હતી

તેના બાપએ તેના જ્યેષ્ઠ પુત્ર ઉપર તાર કર્યો કે, ‘તમારા બાપા બહુજ માંદા છે, તાબડતોળ આવો,’ અને મલિકાને પણ ખમર મોકલી કે મારાથી ઘેર અવાશે નહિ અને તેનું કારણ પણ જણાવ્યું પછી તે માંદા માણસને જોને બેઠો અને દાકતરના હુકમ પ્રમાણે તેની સારવાર કરવા લાગ્યો. પણ ઉપાયો કર્યા છતાં તેનું દરદ વધતું ને વધતું ગયું, અને તેનો જીવ જવાનો સમય આવી લાગ્યો. હવે આ દુનિયાને લગતી વાતોમાંથી નાઝીરહુસેન પરવારી ગયો હતો. જો આ વખતે ઉપરની આત્મિક વાતો તેને બતાવવામા આવી હોત તો તે તેમનેા તુચ્છકાર કરત, એમ કાણ કહી શકે? તેણે પસંદગી કરી લીધી હતી તે પ્રમાણે તેણે પોતાની જીવગી ગુજારી હતી. હવે તે ખતમ થઈ અને બાકી શું રહ્યું? મધ્યરાત્રે નાઝીરહુસેન માણસ છોડ્યો, અને તે કોટડીમાં અમીરઅલી હવે એકલો હતો.

અહમદશાહ આવે તે પહેલાં અમીરઅલીએ જોઇતી ગોઠવણ કરી લીધી, પછી ગાડીને વખને સ્ટેશન પર ગયો. ગાડી આવી એટલે એક ડબ્બામાંથી એક જુવાન માણસ ઝટ દમને નીચે ઉતરી પડ્યો, અને તરત અમીરઅલીએ તેને બોળખી કાઢ્યો કે તે તો તેના ભત્રીજા છે.

ઇનામના મેગાનડાને ફિરમે જે પ્રમાણે અહમદશાહને ખબર પડી હતી કે મલિકા મરી ગુમ થયેલી બહેન છે તેવીજ રીતે અને ગાડી પર જો લેવા આવ્યા છે તે તો મલિકાના બાપા અને મારા કાકા છે, એની તેને તરત ખમર પડી, પણ હું આવવાનો છું એમ તેણે કેવી રીતે જાણ્યું હશે? અને મને મળવાનું તેમને કહ્યું કાણ? આ બધું તો તેને મન એક સ્વપ્ન સમાન હતું.

અહમદશાહે કહ્યું, “હું મારા બાપને જોવા આવ્યો છું, તે બહુ માંદા છે એવો અને તાર મળ્યો હતો. મારે તેમને તરત મળવું જોઇએ.”

અમીરઅલીએ જવાબ દીધો કે, “હા, તે બહુ માંદા હતા, મેં પોતે તારા પર તાર કર્યો હતો, અને તાર વાગીને તું તરત આવશે એમ

જ્યણીને હું તને લેવાને આવ્યો છું. ચાલ, હું તને બધી વાત વિગતવાર કહી સંભળાવું

પોતાના સર્ગારનેહીઓથી દુઃખ એમ આ અજાણવા શહેરમાં મારા આપની છદ્મીને અત આવ્યો, ને હવેથી હું અને મારો ભાઈ નવાપા થયા છીએ, અને મારી મા વિધવા થઈ છે, એ અહમદશાહે જાણ્યું. આ માઠી ખતર સંભળી તેણે કંઈ પણ વિશેષ શોધના ઉદ્દેશ્ય કાઢવા વગર તે બેમાન જેવો થઈ ગયો. તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે મારા બાપા માંદા હતા તે મારા કાકા કેવી રીતે જ્યણીને તેની પાસે આવ્યા હશે! એ બધું તેને અજાણ્ય જેવું લાગ્યું, પછી દાક્તરને કેવી રીતે બોલાવના હતા એ બધી વાત તેના કાકાએ તેને કહી સંભળાવી. આ નિરાશ થયેલા ને એકલા પડેલા છોકરાને પોતાને થેગ લઈ જઈને તેની પિત્રાઈ બેનની મુલાકાત કરાવવાની અમીરઅલીની ધણી મરજી હતી, પણ તેને એવું લાગ્યું કે એ હું હમણાં સાવચેતીથી વર્તીશ તોજ પછીથી એવી મુલાકાતનો પ્રસંગ આવશે, તેથી તે તેને ધર્મશાળામાં લઈ ગયો.

થોડી વાર પછી મરનાર માણસનો ધ્રોગની ભાઈ અને તેનો મુસલમાન દીકરો કબર આગળ આવી ઉભા. મરણનો ડખ કાઢી નાખનાર અને મરણ પર જય પામનાર પ્રભુ ધમ્મની આ વખતે કંઈ વાત કરવામાં આવી નહિ. પ્રભુ ધમ્મમાં જેઓ મરી જાય છે, તેઓના વિષે જે મહિમાવાન આશા પ્રોત્તી ભેગા રાખે છે તે અમીરઅલી જાણતો હતો, તેથી એ વાત વિષે અજાણ રહેલા પોતાના ભાઈ વિષે તેને ઘણુંજ દુઃખ લાગ્યું.

કેટલોક વખત વિચાર કર્યા પછી અમીરઅલીએ પોતાના ભત્રીજાને કહ્યું કે હું તારી સાથે ઘેર આવીને તારી માને આ માઠી ખતર કહીશ છોકરાએ કંઈક આનાકાની કરી. અહમદશાહનું મન તો હતું કે મારા કાકા મારી સાથે આવે, પણ પોતાને ઘેર તેનો કેવો આવકાર થાય એ વિષે તેને શક પડ્યો. તેના કાકાના ઉપકારના બદલામાં પોતાને ઘેર તેને કદાપિ પેસવજ દેવામાં ન આવે એ તેનાથી સહન થાય નહિ. અમીરઅલીએ તેની આનાકાની બોધને તેને કંઈ વધારે કહ્યું નહિ, અને ઘેર પાછો જવા પોતાના ભત્રીજાને માઠીએ મુઠી આવ્યો.

ધેર આવ્યા પછી તેણે બધી વાત મલિકાને કરી. મલિકાએ કહ્યું, બાપા, તમે તેને અહિં કેમ ના લાવ્યા ? મારા ભાઈને મેં બધાં વરમોથી જોયો નથી, તેને જોવાથી મને કેટલા બધા આનંદ થાત ! તે બહેનજી દુ ખી હશે, હું તેને દિલાસો દેત, પણ પોને તેને ન આણ્યો તેનું કારણ તેના બાપે મલિકાને સમજાવ્યું, એટલે તેને ન લાવવામાં તેના બાપે કેટલું બધું ડહાપણ વાપર્યું હતું તેની ખાત્રી મલિકાને થઈ, જે બનાવ બન્યો હતો તે વિષે તથા ઍરિસ્ટરના મરણની ખબર ધેર બધા જાણજો શ્યારે કેવો શોક થશે તે વિષે બાપદીકરીએ મોડી રાત સુધી વાત કરી.

એટલામાં મલિકા યોલી ઉઠી કે, ‘બાપા, મને એક સારો વિચાર યુઝી આવ્યો છે. આપણે કેટલાં બધાં દુ ખી છીએ અને તેમને દિલાસો દેવા કેટલા બધા ઇતેજાર છીએ તે વિષે એક કામળ મારી કાઢી પર મને લખવા દો. અમીરઅલીએ વિચાર્યું કે એ ઠીક પડશે. તરતજ મલિકાએ કામળ આણ્યો અને તેના બાપને પુઝી પુઝીને કામળ લખવા બેઠી. કામળ બહુ લાંબી ન હતો, પણ પ્રેમથી અને સારી લાગણીઓથી ભરપૂર અને વળી શુદ્ધ હૈરકુ લાખામાં લખેલો હતો, એવી મતલબથી કે તે કામળ ફેહમીદા વાચે ત્યારે તે ખાતરીથી બાણે કે મલિકા પોતાની માતૃભાષા શુલી મંદ નહોતી.

મલિકા ઉંઘી મંદ, ત્યાર પછી બધી વાર સુધી તેના બાપને ઉંઘ આવી નહિ. તેના ભાઈના મરણથી પાછલા વખતના બનાવોનો ચિતાર તેના મન આગળ ખરો થયો હતો, અને જે તારનાર પ્રભુ ઇસુને તે પોતે ચાહતો હતો, ને તેની સેવા કરતો હતો, તેની સાથે ફેહમીદા યેમમ અને તેના છોકરાઓની જોળખાણ સાથે એવી તીવ્ર ઇચ્છા પણ તેને થઈ આવી, અને તેમને માટે તે આમહથી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૫.

બેરિસ્ટરનું કુટુંબ

અહમદશાહે પોતાના આપના મરણ વિષે ઘેર તાર કર્યો હતો, તેથી તે ઘેર ગયો ત્યાર પહેલાં તેના બાપના મરણની માહિતી ખતર ઘેર પહોંચી ગઈ હતી. અહમદશાહે પોતાની માને દીકરી, અને તે કંઈ બોલે ત્યાર પહેલાં તે રડવા તથા શોક કરવા લાગી. થોડી વાર પછી જ્યારે તેણે બન્ન રડતાં બંધ થઈ ત્યારે જે બધું બન્યું હતું તે કહેવાનો અહમદશાહને વખત મળ્યો. નાઝીરુલ્લેહ જે થોડાજ દહાડા ઉપર પૂરો તકુરસ્ત હતો અને બીજા મામ કંઈ કામચર ગયો હતો તે આવી અચાનક રીતે મરણ પામે એ તેમનાથી મનાતું પણ નહોતું. “મરી ગયા ને દાદી પણ દીધા, મરી ગયા ને દાદી પણ દીધા,” એ સજ્જો ફેહમીદા બેગમ વાર વાર ઉચ્ચારતી હતી. જાણે કે એના સજ્જો વાર વાર બોલવાથી તેને ખાતરી થાય કે ખરેખર મારા પતિ મરણ પામ્યા છે. આ તેમનું કુખ કંઈ ઉપરઉપરનું નહોતું. નાઝીરુલ્લેહ માયાળુ અને બધા કાંડ પુરા પાડનાર પ્રેમાળ પતિ અને પિતા હતો, અને તેના મરણથી કુટુંબને જખરી ને ન પુરાય તેવી ખોટ પડી.

બધાં શાન થયા અને અહમદશાહ થોડું જીએ ત્યાર પછી ઘરનાં બધાં માણસો અહમદશાહની વાત સાંભળવાને એકઠા થયા. અહમદશાહની પહેલી વાત સાંભળતાજ ફેહમીદા બેગમને અનમન લાગ્યું. અહમદશાહે કહ્યું, “જેવી માહિતી રહી કે તરતજ પ્સેડકોર્મ પર એક માણસને મેં દીધા, અને તેને એકદમ જોળખી કાઢ્યો કે એ તો મારા કાકા છે. તેમણે પણ મને એકદમ જોળખ્યો અને મારી પાસે આવી મને પ્રેમથી તથા માયાળુપણે બેટ્યો. દાકતરે તેમને મારા બાપના મદવાડની ખબર આપી હતી, પણ દાકતર તો એવું નહોતો જાણતો કે તેઓ બે સગા બાપ થતા હતા.”

ફેહમીદા બેગમ પેતાનાં છોકરાની વાત સાંભળતાં-સાંભળતાં રડવા લાગી, ને બીજેથી બોલી-હીંદી કે, “ખુદામા મારો બહુજ અનન્ય છે.”

છોકરાએ વાત આગળ ચલાવી “મારા કાકાએ મને કહ્યું, થોડા કલાકની બાંદગી ભોગવ્યા પછી મારા બાપા મરી ગયા. જોકે મારા બાપાએ મારા કાકાને જોળાવ્યા, તોપણ તે વખતે તેમનામાં બોલવા જેટલી શક્તિ રહી ન હતી. મારા બાપાને શો રોગ લાગેલો હતો તે તમે જાણતા હશો. મારે તે કાચકર યેમનું નામ દેવાની જરૂર નથી.”

તેની માએ રડતા રડતાં કહ્યું, “ના, બેટા, ના તારા બાપા ત્યાં અમાજ ન હોત તો કેવું સારું થાત, પણ ખુદાની મરજી એવી હશે.” પછી અહમદશાહે દફનકિયા વિષે અને તેના કાકાએ અહિં આવવાની જે મરજી દર્શાવી હતી તે વિષે પણ કહ્યું.

પોતાના પતિના બાધને બેધને તેને બહો દિલાસો મળત, એવો વિચાર કરી ફેહમીદા બેગમે પૂછ્યું, “ત્યાં તે કેમ ન આવ્યા?”

છોકરાએ જવાબ આપ્યો, “તેમનું નામ દેવાની પણ આપણને મના કરવામાં આવેલી છે, તેથી તમે તેમને કેવી જાતનો આવકાર આપત તે મારાથી કેની રીતે કહી શકાય? તેઓ એટલા બધા માયાળુ છે કે તેમને કાંઈ રીતે ખોટું લાગે તે મારાથી સહન થાય નહિ.” ફેહમીદા બેગમે એના જવાબમાં કંઈ કહ્યું નહિ, પણ તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે વગની સત્તા હવે મારા હાથમાં આવી છે, તેથી હવે બધું જરા બુદ્ધી રીતે ચાલશે. પછી તેણીએ પૂછ્યું, “મલિકા વિષે તું કંઈ જાણે છે? તું મને મળ્યો હતો કે?”

તેણે જવાબ આપ્યો “ના. મારા કાકાએ મને તેમને ઘેર લઈ જવાનું કહ્યું ન હતું, તેથી મેં ત્યાં તે વિષે વાત ઉપાડી નહિ. હું તેમને ઘેર જઈ એ વિષે તમે ખુશી હશો કે કેમ એ મારાથી કેમ જણાય? અને વળી આવે વખતે તમને નાખુશ કરે એ મારાથી શી રીતે બને?”

‘’ બીજે દહાડે ટપાલી એક કામળ લાવ્યો ત્યાં સુધી તે બાપદીકરી વિષે વધુ વાતચિત આતી નહિ. કામળ ઉપર સરનાયુ તો અહમદશાહનું હતું, પણ ખરી રીતે એનાં કામળ તો તેની મા ઉપર લખેલો હતો. કામળ વાંચતાં બહુ વાર લાગી નહિ. વાંચી રહી કે તરતજ ફેહમીદા બેગમે તે નાખી દીધને રડવા લાગી. અહમદશાહે કામળ ઝટ ઉપાડી

લીધા અને જ્યારે તેને માલમ પડ્યું કે ને મલિકાનો લખેલો છે ત્યારે તેને ધણેજ આનંદ થયો. જરા ચાંત થયા પછી તેની માએ કામળ પાછો લીધા, અને ધ્યાનપૂર્વક પહેલેથી તે છેલ્લે સુધી વાચ્યો. તેણીએ કહ્યું “મલિકાના અક્ષર બહુ સારા આવે છે, સારૂ થયું કે તે અંગ્રેજી તેમજ ઉર્દૂ પણ જાણે છે.”

છોકરાએ કહ્યું કે, “મારા બાપા જેનુંજ સારૂ ઉર્દૂ મારા કાકા બોલે છે કાંઈ અજાણ્યો નો. એમજ ધારે કે તેઓ કાંઈ મુસલમાન ગૃહસ્થ હશે.”

ફેહમીદા બેગમે નિસાસો નાખીને કહ્યું કે, “જો તેઓ આપણાથી જુદા થઈ ગયા ન હોત તો તેઓ આવે વખતે આપણને કેટલા બધા દિલાસાદાયક થઈ પડત.”

“પણ મા, આપણે પોતેજ તેમનાથી જુદા નથી પડી ગયા છું, જુઓ તો ખરા, તેઓ આપણને મદદ કરવાને અને દિલાસો દેવાને કેટલા બધા આતુર દેખાય છે.”

તેની માએ જવાબ આપ્યો, “છોકરા, તારા બાપા સમજીક ને સારા માણસ હતા, અને તેઓની મરણ એવી હતી કે આપણે ખ્રીસ્તીઓ જોડે કાંઈ પણ જાતનો સંબંધ ગળવો નહિ, તેથી આપણે શું કરીએ? પહેલાં આપણે કરતા હતા તેમજ કરીએ જોએએ આપણો ધર્મ મુકી દીધા અને પોતાનાં સર્મા પર કલક આણ્યું તેઓનું નામ પણ આપણે કદિ ઉચ્ચારવું એમજ નહિ.”

અહમદશાહ કંઈ બોલ્યો નહિ, પણ તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે એવો વખત આવશે કે મારી માના વિચાર બદલાશે પછી સવાલ ઉભો થયો કે મલિકાના કામળનો જવાબ આપવો કે ન આપવો, અને આપવો તો કાણે તે આપવો ભીંમજો. ફેહમીદા બેગમે એવી સૂચના કરી કે તે કામળની કંઈ પરવાજ કરવી નહિ. પણ તેના દીકરાએ કહ્યું કે, “મા, જો તમે મલિકા પર કામળ ન લખો તો મારે તેના બાપ ઉપર તો કામળ લખવો પડશે.” ફેહમીદા બેગમે કંઈ નક્કી જવાબ આપ્યો નહિ, અને તેથી તે વાત પડતી રહી, પણ માદીકરો બંને તે વિષે ધણીજ વિચારમાં પડ્યા.

મકરણુ ફ.

અદરશ શક્તિઓ અને બહારના બનાવો

અહમદશાહને એક મિત્ર હતો. એ બે છોકરાઓ ધણી વરસ સુધી નિશાળમાં સાથે સાથે ભણતા હતા. તેઓ અભ્યાસમાં સાથેજ હતા, અને બન્ને છોકરાઓ હોશિયાર અને ઉદ્યોગી હતા. તેઓ બન્ને સરખી રીતેજ સફળ થયા હતા. બન્ને જણ મેટ્રિકની પરીક્ષામાં પસાર થયા હતા અને હવે બન્ને કૌલેજમાં જોડાવાની તૈયારીમાં હતા. નાઝીર-હુસેનના મરણ પછી ને બે જુવાન છોકરા બવિષ્યમાં શુ કરવું તે વિષે વિચાર કરવા બેઠા. અજબ જેવી વાત એ હતી કે બન્ને જણ નમાઝ થઇ ગયા હતા, અને તેમનું બવિષ્ય તેમના પોતા પરજ ગહેતું હતું. શીશઝ-ખાને તેના મિત્રને કહ્યું, “શુ કરવું તે વિષે હવે મે નક્કી કર્યું છે જે શહેરમાં આપણે ભણવા જવાનું છે અને જ્યાં યુનિવર્સિટીની મધી પરીક્ષાઓ થાય છે ત્યાં એક સારી હોસ્ટેલ છે કે જે અગ્રેજ ગૃહસ્થો ચલાવે છે. મે તે હોસ્ટેલમાં રહેવાનો ઇરાવ કર્યો છે. અગ્રેજ નોકરા સહવાસથી મને બે ગીને ફાયદો થશે, એક તો મારું અગ્રેજી સુધરશે અને બીજું એ કે મને તેમની ગીનભાત આવડશે. હવે માત્ર એકજ સવાલ રહ્યો તે એ કે તું મારી સાથે આવશે કે નહિ.”

અહમદશાહ ધણી મહન વિચારમાં પડી ગયો. તેના કાકા ને તેની પિત્રાઇ બેન તેજ શહેરમાં રહેતા હતા, અને તેથી અહમદશાહને તો ત્યાં જવાનું વધારે મન હતું, પણ તેની આ તે વિષે શુ કહેશે? તેની મા હવે તો વિધવા થઇ હતી અને તે તેના જ્યેષ્ઠ પુત્ર હતો. શુ તેનાથી તેની માને એમ કહેવાય કે હું તેણીને મુઝીને આધેના શહેરમાં જવાનો છું? આ વાતમાં તે સમતિ આપે એવી તેને ધણી થોડી આશા હતી, અને તેની માની મરજી ને સમતિ વગર તો તેનાથી જમ્મ સૂકાયજ નહિ.

અહમદશાહે બીજો કેાઇ રસ્તો લેવાને તેના મિત્રને સમજાવ્યો, પણ તેનું મન તો આ બાબત પરજ ચોટ્ટેલું હતું, અને અહમદશાહ પોતાથી

અને તેટલું તેની માને સમજાવવા કરે ન તેમ છતાં પણ નિષ્ફળ થાય ત્યાં સુધી પોતાનો વિચાર નહિ છોડવાનો તેના મિત્રે નિશ્ચય કર્યો હતો, તેથી આ બાબત વિષે પોતાની માને પૂછવા વગર અહમદશાહને ધૂટકા નહોતો. તેની વિરૂદ્ધ પડવાને બદલે ફેહમીદાબેગમને તો એ વાત મળી એ જાણી અહમદશાહને તો ધણી નવાધ લાગી. અહમદશાહ જે શહેરમાં જવાનો હતો ત્યાં રહેતાં તેમનાં ખ્રીસ્તી સગા વિષે એકે કંઈ વાત નીકળી નહિ પણ બને માદીકરાના મનમાં તો એ વાત હતીજ તેઓના સગાં ત્યાં હતા તે વાત છોકરાને તેમજ તેની માને પ્રલોભનરૂપ હતી મલિકાને તે પોતે એક વખત બહુજ ચાહતી હતી, અને તેનો કામળ આલ્યો ત્યારથી ફરી તેને જોવાની ફેહમીદાબેગમને ધણીજ ઇચ્છા હતી ખ્રીસ્તીઓથી દૂર રહેવામાં જેમ ફેહમીદાબેગમના પતિને ખાસ કારણ હતું તેવું કંઈ ફેહમીદાબેગમને નહોતું, અને પોતાના પતિનું એવું મન હતું તેથી એકે પોતાના ખ્રીસ્તી સગા સાથે સબંધ રાખવા કરી ચલ કરતી નહિ, તોપણ એ અનાયામે તેઓ મળી જાય તો તેઓ લસે મળે, એમાં તે શું કરે ?

જ્યારે અહમદશાહ તેને પોતાની યોજનાઓ અને ઇચ્છાઓ જણાવતો હતો તેવામાં તેની માના મનમાં વિચાર આલ્યો કે, ‘અમે બધાંજ તે શહેરમાં જઈએ અને ત્યાં રહીએ તો કેવું સારું.’ તેના પતિ મરી ગયા તે વખતથી તેને ધણી વાર બીજે ગામ જઈ રહેવાનો વિચાર થતો હતો, અને આ સારો લાગ્યો હતો જે શહેરમાં પોતાના પતિ ગુજરી ગયા હતા તેમાં પોતાના બાકીના દિવસ પૂરા કરવા તે કરતાં બીજું વળી સારું શું હોય ? તેના દીકરાએ આ વાત ઉપાડી તેમાં ખુદાનીજ મરજી હશે એમ તેને લાગ્યું

છેવટે નક્કી કર્યું કે અહમદશાહ પોતાના મિત્ર પાસેથી બધી માતમી મેળવીને તે હોટરેલના ઉપરી પર લખે કોલેજનો ‘ટર્મ’ થોડાજ વખતમાં ચરૂ થવાનો હતો તેથી હાલ તરત તો ફેહમીદાબેગમ ત્યાં જઈ શકે નહિ, તેથી સૌથી સારું તો એ હતું કે પહેલો અહમદશાહ ત્યાં જાય અને બુએ કે તેને ત્યાં મમે છે કે નહિ ત્યાં જઈને એક સમવડવાળું ધર યોગી કાઢી શકે અને બીજી બેઠતી મોઢવણુ પણ તે કરી શકે

કાંઈ અદૃશ્ય શક્તિ તેમને તેમના મામથી જોયીને લઈ જાય છે તેની જો માદીકરને ખબર હોત તો ખરેખર તેમને નવાઈ લાગ્યા વગર રહેત નહિ. તેઓ કહેતા હતા કે ' ખુદાની મરજી એવી છે,' પણ તેના પુરો અર્થ શો છે એ તેઓ સમજી શકતા ન હતા પણ ખરૂં જોતાં ખુદા તેના સંવેદનોની પ્રાર્થના મુજબ આ સંધળું કરાવતો હતો, કેમકે 'જેઓ માગે છે તેઓને મળશે' એવું તેણે વચન આપ્યું છે. એક શહેરમાં જ્યારે માદીકરો લવિષ્યની ગોઠવણો વિષે વિચાર કરતા હતા ત્યારે બીજામાં બાપદીકરી પ્રાર્થના કરતા હતા કે પોતાના સગા કે જેઓને તેઓએ લાગ્યેજ નેપાં હતા, પણ જેઓ તેઓના વિચારમાં દરરોજ આવતા, તેઓ તેમના સમાગમમાં આવે કહેલું તદ્દન ખરૂં છે કે, માણસની કલ્પનામાં આવે તે કરતા વધારે કામ પ્રાર્થનાથી સફળ થાય છે.' જો ફેહમીદાયેગમને અને તેના ઓકરને એમ કહેવામાં આવે તો તેઓ અહીં રહેવા આવ્યાં તે વાતની સાથે અમીરઅલી અને તેની દીકરીને સમ ધ છે તો તેઓને બારે અચ બોલાયત, પણ ખરેખર હતું તો તેમજ.

અહમદશાહ અને શીરાઝખાનની હોસ્ટેલમાં તેમને રાખવા બાબતની અરજીના જવાબમાં કહેવામાં આવ્યું કે કોલેજ સરૂં થતાં તેમને અહીં દાખલ કરવામાં આવશે. તૈયારી કરવા માટે વવારે વખત રહ્યો ન હતો થોડાજ દહાડામાં તેઓ નવી રહેવાની જગ્યામાં ઠેકાણે પડી ગયા. નવી જગ્યા ને નવો સહવાસ બન્નેને બહુજ ગમી ગયા પોતાના લાકડથી અને માથી છુટા પડવાથી જો કુ બ અહમદશાહને લાયત તે તેમની સાથે તેને રહેવાનું થશે એવી આશાથી જતુ રહ્યું.

તેના કાકા ને તેની પિત્રાઈ બેન જે શહેરમાં રહેતાં હતાં તેજ શહેરમાં પોતે રહેતો હતો એથી તેને સ તોય ઉપજતો, અને એક તેનાં સગાંએ જે ધર્મ સ્વીકાર્યો હતો તેને સ્વીકારવાને પોતાનો ધર્મ છોડવાનો તેને જરા પણ વિચાર ન હતો, તો પણ મહમદ પેગમર અને ઇસા પેગમરને માનનારા વચ્ચે કેટલાક ધારે છે તેટલું બધું બુદ્ધપણું નથી અને તેઓ મિત્રભાવથી ભેગા ન થઈ એને માટે કશું ખાસ કારણ નથી, એ બધું સાબીત કરી આપવાનાયોગ્ય વખતની તે રાહ જોતો હતો.

તેનાં સગાંને તરત શોધી કાઢવાના તેના ધરણે ન હતો. તે ધારતો હતો કે વહેલાં કે મોડાં તે મળવાનાંજ

નસીબના બેરે તેઓને થોડાજ વખત પર ભેગાં કર્યાં હતા અને ફરી પણ એમજ થશે તે દરમ્યાન તેણે ધીરજથી રાહ બેવી

અહમદશાહને ત્યાં મવાને બે મહિના થઇ ગયા. એક દહાડે સાંજે તે અને તેના મિત્ર શીરાઝખાન સાથે ફરતા હતા તેટલામાં તેના કાકા ને તેની પિત્રાઇ બેન તેમને ભેગાં થઇ ગયા. તેજ દહાડે અહમદશાહને તેમને મળવાનો વિચાર આવ્યો હતો, કેમકે અત્યાર સુધી તેમને મળવાને પ્રસંગ તેને મળ્યો ન હતો. અમીરઅલી એકદમ ઊભો રહ્યો, અને મલિકા અચ્ચાસહિત તેના બાપની બાજુએ ઊભી રહી તેના કાકાના મનમાં વિચાર આવ્યો કે તે છોકરો કદાપિ તેના બાપના મરણને સ્થળે કંઇ કામસર આવ્યો હશે તેણે પ્રુછ્યું, “તુ બહુ વખત સુધી અહીં રહેવાનો છે ?” છોકરાએ જવાબ આપ્યો, “હા, હું અહીં કોલેજમાં જાઉં છું”

તે વાત સાંભળી અમીરઅલીને જરા અનુચિત જેવું લાગ્યું પછી મલિકા ઊભી રહી હતી તે વાદ આવતાં તેણે અહમદશાહને કહ્યું, “બપોરે તુ નાનો છોકરો હતો ત્યારે જેની સાથે તુ રમતો હતો તે આ વારી બેન છે”

“હા, હું તેને ઓળખું છું, હંનામના મેળાવડામાં મેં અને પહેલી વખત બેઠ ત્યારથી હું તેને ઓળખું છું અને તેને ભૂલી નથી ગયો.”

શીરાઝખાન હાજર હતો તેથી બધાંને જરા અતડું લાગ્યું કશો વિચાર કર્યા વગર ને કંઇ નક્કી કર્યા વગર આજે વાત બાબતો તે અમીરઅલીને વાળખી લાગ્યું નહિ, તેથી અહમદશાહ હોરટોલમાં રહેતો હતો તે જણાવે અને તે તેને ત્યાં મળશે એવું કહી તેઓ જુદા પડ્યા.

છોકરા એકલા પડ્યા કે તરત શીરાઝખાને કહ્યું, “તારાં સગાં અહિં રહે છે એ વાત તો તે અને કદી કરી નહિ હતી” અહમદશાહ જવાબ આપ્યો કે, “અમે સંજ ધ રાખી ચક્રીએ એવાં તે સગા નથી. મારા બાપની મરજી એવી હતી કે અમારે તેમની સાથે કશો સંજ ધ રાખવો નહિ.”

શીરાઝખાને પ્રછયુ, “પણ એમ કેમ? તેઓ બહુ સારા માણસ દેખાય છે. જો મારે એવી સુદર બેન હોય તો ખરેખર, હું, તેની સાથે સમપણ રાખું.” તે બાપદીકરી બીજાઓના કરતાં જુદાં છે તે શીરાઝખાન જાણે છે કે નહિ તે વિષે તેને નવાઈ લાગી જો તે પોતે જાણુનો ન હોય કે તેઓ ખ્રીસ્તી છે તો અહમદશાહની પણ એવીજ ઇચ્છા ન હતી કે તે વાન તેના મિત્રને તે કહે તેમ છતાં તેને લાગ્યું કે મારે કંઈક તો કહેવુંજ પડશે, તેથી તેણે કહ્યું કે, “તેમની રહેણીકરણી આપણાથી જુદી છે અને તેથી આપણે તેમનાથી છટા રહીએ તેજ સારું છે.”

શીરાઝખાને કહ્યું, “તેમના રીતરિવાજ ને રહેણીકરણી આપણાથી કદાચ સારી હોય, અને જો તેમ છે તો આપણે તેમની પાસેથી તે શીખી જોઈએ જો મારે તેના જેવી બેન હોય તો હું તો બહુ ખુશ થાઉં.”

આ વાત સાંભળી અહમદશાહને હિંમત આવી ને તેણે કહ્યું કે, “હા, મલિકા એવી છાડી છે કે કાંઈને પણ મમે કે તે તેની બેન હોય, કારણ કે જેમ બધી છાડીઓ અમલ અને સુદર ડાલીઓના જેવી હોય છે તેવી મલિકા નથી તેથીએ ઉંચી કળવણી લીધી છે અને મેટ્રિકની પરીક્ષા પાસ કરી છે.” શીરાઝખાનને પોતાની અલગ નાની વહુને વિચાર આવ્યો અને તેણે નિશાસો નાખ્યો, કારણ કે તેની પોતાની મગજ વિરૂદ્ધ તેણીની સાથે તેને પરણાવવામા આવ્યો હતો એટલામા એક બીજે છાકરો આવ્યો અને તેથી તેમની વાતનો વિષય ફરી મયો.

અહમદશાહનો એકાએક મેથાપ થયો તે વિષે બાપદીકરીને પણ વાતચિત થઈ હતી તેજ શહેરમાં પોતાનો બચીએ તેમને જણાવ્યા વગર રહેનો હતો તે વાત અમીરઅલીને બધી અજાણ જેવી લાગી તેના સર્ગા સાથે તેને સંબંધ રાખનો અટકાવવાને તેના બાપા હવે જીવતા ન હતા, માટે તેમ કરવાને તેને કાંઈ જાતની મુશ્કેલી પડવાની ન હતી, કારણ કે તેની માની તેના પર સત્તા ચાલે એવું બનવાનો લાગ્યેજ સમ્ભવ હતો પોતાના જીવન બતીજ ઉપર તેનું બહુ મન હતું, તેથી તેની સાથે વધારે વાન થઈ ન શકવાથી તેને દુઃખ લાગ્યું.

તેઓ જાનાંજાના આત્મા, અંખરે મલિકા બોલી, “માપા, તમે મારા બાઈ અહમદશાહને મળવાની ઇચ્છા રાખો છો?”

તેણે જવાબ આપ્યો, “હજી મેં કંઈ નક્કી વિચાર કર્યો નથી મારી તો એવી મરજી છે કે પહેલો તે આપણને મળવા આવે. તે અહીં બે મહિનાથી આવ્યો છે અને હજી આપણને મળવા આવ્યો નથી, એટલે એ આવે એવી હું હવે આશા રાખતો નથી.”

આ મુરકેલી અજબ રીતે જતી રહી. કંઈ અણધાર્યા કામકામ અમીરઅલીને તે હોસ્ટેલના ઉપરી કે જે અંગ્રેજ ગૃહસ્થ હતા તેમની પાસે જવાનું થયું, તે કામ પતાવી અમીરઅલી જ્યારે હોસ્ટેલમાંથી જતો હતો ત્યારે અહમદશાહ બહાર જતાં તેને મળ્યો. અહમદશાહે તેને ખરા મનથી આવકાર આપ્યો અને પોતાની કાટડીમાં આવડવું કહ્યું.

અમીરઅલી ધણી ખુશીથી ગયો. હવે અહમદશાહે દિલ ખોલીને વાત કરી આખા કુટુંબનો અહીં સાથે રહેવાનો વિચાર તેણે અમીરઅલીને કર્યો, અને અમીરઅલીએ ધર શોધી કાઢવામાં તેને મદદ કરવાનું કહ્યું. એવી મદદ અહમદશાહને ભેટની હતી ને તેણે ખુશીથી હા કહી.

જે શહેરમાં તેનાં ખીસ્તી સગા રહેતા હતા તેજ શહેરમાં ફેહમીદા-બેગમ રહેવા આવવાની હતી, તેથી અમીરઅલીને આશા ઉપજી કે બે કુટુંબો વચ્ચે જે અડચણરૂપ હતું તે હવે નીકળી જશે. તેણે કહ્યું કે “આપણે બન્ને સાથે ધર ભેરા જઈશું, તને પસંદ પડે તે રાખજે” પછી અહમદશાહે કહ્યું કે, “તમારે ધર રસ્તામાં આવે છે તેથી હું ત્યાં આવીને તમને સાથે કોતો જઈશ.” એ સાંભળી અમીરઅલીને ધણું સારું લાગ્યું, કારણ કે તેને તો એવુંજ ભેટતું હતું. દિવસ અને વખત નક્કી કરી બન્ને કાકોબત્તીએ જુદા પડ્યા. જેમ તેઓ ઇચ્છતા હતા તેમજ બનતું હતું એવું બન્નેને લાગ્યું.

મલિકા પણ ધણી ખુશી થઈ. તેનો ચીડવનાર શાહનશાહ હુસૈન એ આવતો હોત તો તો તે વળી વધારે ખુશી થાત, કારણ કે પોતાના સગા ભાઈ કરનાં મલિકાને શાહનશાહ વધારે યાદ આવતો હતો.

અહમદશાહ સાંજે તેની મા પર કામળ લખવા બેઠા ત્યારે તેણે ધર
ખોળી કાઢવા વિષે તેના કાકા સાથે જે જોડવણ કરી હતી તે વિષે પણ
લખ્યું એ વાત છુપી રાખવાનું તેને કોઈ કારણ જણાયું નહિ તેની
માનું મન પીગળ્યું હોય એવું તેને લાગતું હતું, અને તેને આજ્ઞા હતી કે જે
કુટુંબ પાછા ભેગાં થશે. અહમદશાહનું ધારવું તદ્દન ખરૂં હતું, કારણ
કે તે કામળ ફેહમીદાએમમે બચ્ચા આન દથી વાચ્યો, અને મલિકાને મળ-
વાનો વખત પાસે આવતો હતો એ વિચારથી તે ખુશ થઈ તે મલિકાને
જોવા એટલી બધી અધીરી થઈ મહા હતી કે વહેણું કેવી રીતે જવાય તે
વિષે વિચાર કરવા લાગી, અને તેણે અહમદશાહ પર લખ્યું કે, "બધી
જોડવણ કરવામા વિલંબ કરીશ નહિ, કારણ કે તમા આવવાને હું બધી
અધીરી થઈ રહી છું "

પ્રકરણ ૭.

અહમદશાહનો સવાલ.

અમુક ઘર રાખવાનું નક્કી કર્યું ત્યાર પહેલાં કાકાભાત્રિજનને બધીવાડ મુલાકાત થઇ હતી, અમુક ઘર રાખી પાડી એ બાબતનો જલદીથી અત લાવવા બંને જણે કંઈ ભારે ચિંતા કર્યા નહિ. કારણ કે તેમની મુલાકાત થાય એવી કદાચ મને જણની મરજી હતી. પોતાનાં માથી અને ભાથી અહમદશાહ છુટો પડેલો હતો તેથી તેના કાકાને ત્યાં જવું તેને ધણું સારું લાગતું, અને હમેશ તેને ત્યાં સારોજ આવકાર મળશે એવી ખાતરી હતી. ચોપડીઓ અને એના જેવા બીજા વિષયો કે જેમાં તેમને રસ પડતો તે વિષે મલિકાને અને અહમદશાહને બધી વાત થઇ હતી. જે કે મલિકા કોઈ પરીક્ષાને માટે તૈયાર થતી ન હતી, તો પણ પોતાનો અન્યાસ તાબે રાખવાનું તેનું મન હતું અને તેથી તેને કોઈ બતાવનાર મળે તો તેને બધી મદદ મળતી. તેણે જે પરીક્ષા પાસ કરી હતી તે કરતા વધારે ઊંચી પરીક્ષા પાસ કરવાનું તેના મનમાં હતું. ખરેખર તેનું મન બે બાબતો તરફ ઝેચાતું હતું, એક એ કે તે છુટી રહી તેના બાપને કામમાં મદદ કરે અને બીજી એ કે પોતાનું જ્ઞાન વધારવાની તેની ઇચ્છા હતી.

થોડા વખત સુધી ધર્મ વિષે કોઈ એક અક્ષર પણ બોલ્યું નહિ, પણ ત્રણેના મનમાં તો એજ વાત રમતી હતી. અમીરઅલીના મનમાં હતું કે અહમદશાહ તે વિષે પહેલી વાત ઉપાડે, અને તેથી તે તે વિષય વિષે અત્યાર સુધી અજુબોલ્યો રહ્યો હતો, આખરે જેવી તેની ઇચ્છા હતી તે પ્રમાણે થયું.

એક દહાડો સાંજે તેઓ બેઠાં હતાં ત્યારે અહમદશાહે તેના કાકા તરફ એકાએક ફરીને તેને કહ્યું, “કાકા, હવે વખતથી મારે તમને એક સવાલ પૂછવાનો વિચાર થયો છે, તે સવાલ બે પૂછું તો મું તમને ખોટું લાગશે ?”

જે વિષય તેના મનમાં રમી રહ્યો હતો તે વિષે હવે વાત નીકળશે એવી આશાથી અમીરઅલીએ જવાબ આપ્યો, “નારે, તારે જે પૂછવું હોય તે ખુશીથી પૂછ ”

છોકરાએ કહ્યું, “ખ્રીસ્તી યવાથી તમને શો ફાયદો થયો ? તે મને મહેરબાની કરીને જણાવશો મારા બાપા મુસલમાન હતા, અને મુસલમાન રહીને મરી પશુ મયા તમારા કરતા તે વધારે આબાદ અને પૈસાદાર હતા કદાચ એવા તો તમે કદિ થશો પશુ નહિ.”

મલિકા બોલવા જતી હતી પશુ તે બંધ રહી ગઇ અને તેને ઠીક લાગ્યું કે તે બોલી નહિ, કારણ કે અહમદશાહે ફરી કહ્યું કે, “મારી બેન મલિકાને ખરેખર મલોજ ફાયદો થયો છે, અને મુસલમાન છોડી કરતાં ખ્રીસ્તી છોડીને થયો ફાયદો હોય છે, પશુ તમે તો પુરૂષ છો, તમને શો ફાયદો થયો ?”

અજબબ જેવું એ હતું કે એ સવાલનો જવાબ આપવા અમીરઅલી અવીરો થયો નહિ તેને અશા હતી કે તેના ભત્રીએ પોતેજ તે સવાલનો જવાબ ખોળી કાઢશે, અને તેથી તેના જવાબ આપવાને પોતે નારાજ હતો. પત્ની તેણે બેયુ કે મારે જવાબ આપવોજ પડશે તેથી તેણે કહ્યું, “મારા છોકરા, તું નથી જાણતો કે એ દુનિયા છે, એક દસ્ય અને ક્ષણિક, અને બીજી અદસ્ય અને સર્વાંગિક, એક કુદરતી અને બીજી આદિમક તારી આખાએ દેખાય એવું કદાપિ મેં કશું મેળવ્યું નહિ હોય, પશુ મેં એવું મેળવ્યું છે કે જે મારે મન તો અચૂલ્ય છે જે મને મળ્યું છે તેના બદલામાં એ કોઇ આખી દુનિયા મને આપવા આવે તોપશુ તે હું સર્ક નહિ હું જે કહું છું તે સાચેસાચુ માનજે, ને એ કે જેને ઇસુ ખ્રીસ્ત મળે છે તેને ખુદા મળે છે અને તેનામાં જે બધું બોધ્યે તે મળે છે ”

જ્યારે તેના કાકા એ વાત કહેતા હતા ત્યારે તેમનું મ્હો કપક તેજસ્વી થયું, તે અહમદશાહે બેયુ અને અદસ્ય અને આદિમક દુનિયાની ઝાંખી થતાજ તે જરા ચબીર થયો.

બેમાંથી કોઇ કંઈ વધારે બોલ્યો નહિ. પશુ ઘેર જતાં જતાં અહમદશાહે વિચાર આપ્યો કે એકે મારો બાપ એટલો બધો આબાદ થયો

હતો જના તેમનું મ્હો આટલું બધું આનંદથી તેજસ્વી એ કદી બેયું નહોતું, અને તેને શક ઉત્પન્ન થયો કે મારા બાપા અને મારા કાકા એ બેમાં કોણ બધું મારા કાકા વધારે સુખી હશે નહિ.

તે રાતે બમારે અહમદશાહ અને શીરાઝખાન બેઠા હતા ત્યારે શીરાઝખાને પૂછ્યું, “તારી પામે બેઝલ છે ?” અહમદશાહે અચ્ચ બાથી જવાબ આપ્યો કે “એ તો બેઝલ કદિ બેયું પણ નથી” શીરાઝખાને કહ્યું કે, “હું તો કાઠની પાસેથી માગી લઉંશ, અથવા તો વેચાતું લઉંશ, કારણ કે જે ચોપડીઓ આપણે બજારની છે તેઓમાં જે દાખલા ને ઉદાહરણો આવે છે તેઓમાંનાં ધણીયારા બેઝલમાંથી કે તેને ઉદેશીને લીધેલા છે અને તેથી મને લાગે છે કે તે વગર બીજી ચોપડીઓમાં આપણને બરાબર સમજણ પડશે નહિ, તે ઉપરાંત જે પ્રખ્યાત લેખકોએ અને વિદ્વાનોએ બેઝલને એટલું બધું ઉત્તમ માન્યું તો એ આપણે તેના પર ચોક્કસ ધ્યાન આપીએ તો આપણી મહેનત નકામી જશે નહિ.”

અહમદશાહ પણ એજ મતનો હતો અને તેના બજાવા મુજબ તેના મિત્રને ખ્રીસ્તી લોકો સાથે સબંધ નહોતો. તેણેજ આવી વાત કાઢી, તેથી અહમદશાહ ખુશ થયો. આ ચોપડી મેળવવાને સાધારણ રીતે અહમદશાહે તેના કાકાને પૂછ્યું હોત, પણ શીરાઝખાને સૂચના કરી કે એ વિષે કોલેજના કાંઈ પ્રોફેસરને પૂછીશ, તેથી તેણે ધાર્યું કે એ વધારે સારો રસ્તો છે અને પોતાના મિત્રે તેને તેમ કરવા દીધું.

થોડા દહાડા પછી શીરાઝખાને એક સુદર બાંધણીનું બેઝલ જે તેમના પ્રોફેસર પોતાને માટે વેચાતું આણ્યું હતું તે અહમદશાહને દેખાડ્યું. બેઝલ આપતી વખતે પ્રોફેસરે તેને કહ્યું કે, “કાંઈ પણ બીજી ચોપડી કરતાં એમાં લખેલી અંગ્રેજી બાપા વધારે સારી છે, અને દરેક રીતે તે યુક્તક તમને ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે.”

સાંજે જમ્યા પછી શીરાઝખાને તેની નવી આણેલી ચોપડી ઉઘાડી અને વાંચવા લાગ્યો ત્યારે અહમદશાહે તેને કહ્યું, “જરા તાણીને વાંચ કે મને પણ ફાવેલો જાય.” પછી તેણે પહેલાં અધ્યાય વાંચ્યો જેમાં જમતની ઉત્પત્તિની વાત લખેલી છે.

જ્યારે તેણે ત્રે અધ્યાય અત સુધી વાંચ્યો ત્યારે અહમદશાહે કહ્યું. “હું તો ધારતો હતો કે બૈમલ હઝરત ઇસા વિષેનું પુસ્તક હશે, પણ એવું તો કંઈ નથી, કારણ કે તે સુદેની શરૂઆતમાં જન્મ્યો ન હતો” પછીથી તેણે જાણ્યું કે જેને તે હઝરત ઇસા તરીકે જાણતો હતો તેના સબખમાજ લગભગ આખું બૈમલ છે. શીરાઝખાને જવાબ આપ્યો, “હા, હા, હવે મને યાદ આવ્યું, તે ગ્રેફિસરે અને કહ્યું હતું કે બૈમલના બે ભાગ પાડેલા છે, અને બીજા ભાગમાં હઝરત ઇસાનું વૃત્તાંત આવે છે”

અહમદશાહે કહ્યું, “આપણે પહેલાં તે વાંચીએ” અને શીરાઝખાન માથાથીની સુવાર્તા કાઢીને વાંચવા લાગ્યો. તેણે એક પછી એક અધ્યાય વાંચવા માંડ્યો, તેમને તેમાં બહુજ રસ પડવા લાગ્યો, કેમકે બંનેને તે વાત નવીજ લાગતી હતી. શીરાઝખાન જેવો આદમો અધ્યાય વાંચી ગયો કે તરતજ ધડીઆળમાં અગીઆગ વાગ્યાના ટકુકા થયા, અને તેઓએ વિચાર કર્યો કે હવે વાંચવાનું બંધ કરવું એ સારું છે

શીરાઝખાને કહ્યું, “ખ્રીસ્તીઓ પોતાના બૈમલ વિષે ઉંચા નિચારો ધરાવે છે તેથી હવે મને નવાઈ લાગતી નથી. મેં જોટલી ચોપડીઓ વાંચી છે તેમાંની કોઈ એના જેવી ઉત્તમ નથી હઝરત ઇસાના વચન કેટલા બધા સારા છે.”

અહમદશાહે કહ્યું, “હા, એ બધું ખરૂંજ છે, એ આપણી પેઠે ખ્રીસ્તીઓ હઝરત ઇસાને માત્ર પેગંબર કહીને સતોષ માને તો આપણે બધા એકજ ચંદ્ર જઈએ. પણ વાંચતી વખતે તે એવું નહિ કે “દેવને દોકરો” એ શબ્દો કેટલીએ વાર આભ્યા, મને તો અજબજ એ લાગે છે કે તે તે શબ્દો વાંચ્યા, કેમકે કોઈ માણસને એ નામ આપવું તે તો દુર્લાભજ છે”

“હું તો વાંચવામાં એટલો બધો ચરક ચંદ્ર ગયો હતો કે તે ખરૂં છે કે ખોટું તેનો વિચાર કરવા પણ હું ચોખ્યો નહિ. આપણા મોઝ-વીઓ કહે છે કે ખ્રીસ્તીઓએ ઈજલમાં ફેરફાર કરી નાખ્યો છે, તેથી તેઓ કહે છે તે ખરૂં છે તે સાબિત કરવાને તેઓએજ કદાપિ એ શબ્દો મૂક્યા હશે.”

અહમદશાહે કહ્યું કે, “જો તેમ હોય તો મને અગમ્ય લાગે છે કે ઈજલની અસલ પ્રત કોઈ યોગી કાદતુ નથી જો એમ થાય તો જે સત્ય વાત છે તે જણાઈ આવે એવી એક નકલ તો હોવીજ નેમજ, નહિને! આપણે પોતે તે શબ્દો કાઢી નાખીએ તો કેમ? ત્યારે આપણી પાસે એવી સપૂર્ણ ઈજલ હોય કે જેમા કોઈ વધિ લઈ શકે નહિ.”

જેના થોડાજ દહાડા પર પાંચ રૂપીઆ આપ્યા હતા તે બેબલ પ્રતિ શીરાઝખાને નજર કરી અને તેમાના કોઈ કોઈ ફકરાઓ હાલમાં છંદી નાખવા નહિ એવો વિચાર કર્યો તેણે કહ્યું, “પહેલાં તો આપણે તેને પુરેપુરું વાંચી જઈએ અને પછી તેને સુધારવાની વાત વિષે વિચાર કરીશું.”

અહમદશાહ બપોરે ફરી તેના કાકાને મળ્યો ત્યારે તેણે તેમને પૂછ્યું, “અસલ ઈજલ જે હતી તે મેળવી શકાય કે નહિ?”

અમીરઅલીએ કહ્યું કે, “યુનાની ભાષામાં લખેલી ઈજલ તારે જોઈએ એવું તારે કહેતું છે? હા, મારી પાસે છે.” એમ કહી કનાટમાંથી એક ચોપડી કાઢીને અહમદશાહના હાથમાં મૂકી.

અહમદશાહે ચોપડીમાના શબ્દો જોયા પછુ તે તેને ઉકલતા ન હતા તેણે પૂછ્યું “ખ્રીસ્તીઓએ ફેરવી નાખી ત્યાર પહેલાં શરૂ-આતમાં જે ઈજલ હતી તે આજ છે?”

“મારા છોકરા, આ બાબત વિષે હું તને ઘણું કહી શકું એમ છે. દુનિયાના વધારેમા વધારે બહેલા ને યાની લોક પેઢી દર પેઢી પોતાનો વિશ્વાસ જે ચોપડી પર રાખતા આવ્યા છે તે ચોપડી વિશ્વા ને યાનમાં જોએ લખ્યા ઉતરતા છે તેઓ તે ખોટી છે એવું સાબિત કરી શકે, એ તર્કસંગિત ને શ્રદ્ધિથી કેટલું વિરૂદ્ધ છે તે તારા જોવા છોકરો પણ સમજી શકે છે. આ ચોપડીનો ઇતિહાસ, અને તેને નાબુદ કરવા અને વચાતી અટકાવવા માટે જે જે પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા છે તે વિષે જો તું જાણુ તો હોત તો તને માલમ થાત કે આટલું બધું કરવા છતાં પણ તેનો નાશ ન થયો તે વાતથીજ સાબિત થાય છે કે તે પાક ખુદાનું વચન છે. મારી તો તને એ બલામજબૂ અને શિખામજબૂ છે કે તારો નજીવો વધિ કે જે તે લખમજ

તારા જેવાજી માણસની પાસેથી કદાપિ સાંભળ્યો હશે તેને એક કારે સુકી આ પુસ્તકને ખુશ્કા દિલથી વાંચ, અને તે જે તને કહે છે તે વિષે વિચાર કર.”

તેના કાકાએ જે કહ્યું તે સાંચેસાચુ છે તે તેણે તરત કબૂલ કર્યું, અને તેમની શિખામણ પ્રમાણે વર્તવાનો તેણે ઠરાવ કર્યો.

કેટલાક દિવસો વિતાવ્યા બાદ છોકરાને બેબ્રન વાચવાનો ફરીથી વખત મળ્યો. પછીના અધ્યાયોમાં તો તેમને પહેલાંના કરતાં પણ વધારે રસ પડ્યો. ઇસુ દરિયા પર ચાલ્યો એ વાત જ્યારે આવી ત્યારે તો હાહા વળી મધ. જેઓએ ઇસુને પાણી પર ચાલતો જોયો તેમણે જ્યારે કહ્યું કે, ‘ખરેખર તું કેવનો દીકરો છે’ તે વાંચીને તેમને પહેલાંની પેઠે નવાઇ લાગી નહિ.

એ અધ્યાય વાંચી રહ્યા પછી થોડી વાર સુધી કાંઈ કંઈ બોલ્યો નહિ. પછી શીરાઝખાને કહ્યું, “ઇસુએ પોતે એમ નથી કહ્યું કે હું ખુદાનો દીકરો છું. પણ જે લોકોએ તેને જોયો તેમણે તે પ્રમાણે કહ્યું.”

અહમદશાહે કહ્યું, “તેઓએ એવું ના કહ્યું હોત તો સારૂ થાત. મને લાગે છે કે જો એટલીજ વાત પડતી ચૂકવામાં આવે તો આપણે મુશ્કેલીમાં અને ખ્રીસ્તીલોક એક થઈ જઈએ મોટો વાઘા તો એટલીજ છે.”

“આપણા પેગંબર અને ઇમાન હુસેન વિષે શું કરવું? જેમ આપણે મુશ્કેલીમાં લોક તેઓને કબુલ કરીએ છીએ તેમ ખ્રીસ્તીલોક તેમને કબુલ કરતા નથી. આપણે બેબ્રનને ખુશીથી કબુલ રાખીએ તો શું તેઓ કુરાનને કબુલ રાખશે?” અહમદશાહ એ સવાલનો ઉત્તર આપી શક્યો નહિ, પણ આ વાત વિષે તેણે તેના કાકાને પૂછવાનો નિશ્ચય કર્યો કે તે વિષે તેમનો મત કેવો છે

પ્રકરણ ૮.

બારે તુલના

ધણાં ધર બેયા ને તપાસ્યાં પગી અમીરઅલીએ તથા તેના બત્રીજાએ એક ધર જે તેમને સમડવાળું લાગ્યું તે બાડે રાખવાનો ઠરાવ કર્યો. ધરની શોધ દરમ્યાન કાકામત્રીજાને એકબીજાને જોળખવાનો અને મિત્રાઈ બાધવાનો પુરનો વખત મળ્યો. બ્યારે બ્યારે અહમદશાહ તેના કાકાની મુલાકાત વિષે પોતાની મા પર લખતો ત્યારે તે વિષે તે કંઈ વાંધા ઉઠાવતો નહિ, અને તેથી તેને લાગ્યું કે મને મારા કાકાને મળવાની છુટ છે.

જે દહાડે બાડાનું ધગ લેવ નું નક્કી કર્યું તે દહાડે ચાદરથી રાત હતી ને તેથી અમીરઅલીએ પોતાના બત્રીજા સાથે પગે ચાલતા ઘેર જવાને વિચાર દર્શાવ્યો. અહમદશાહ તો એ વિચારથી ખુશી થયો, કારણ કે શીરોજખાન સાથે છેલ્લી વારનું ઐમલ વાંચ્યું ત્યારથી પેલા સવાલ વિષે તેના કાકાને પૂછવાનું તેના મનમાં હતું તેણે તરત વાત શરૂ કરીને કહ્યું કે, “હું થોડા વખતથી વિચાર કર્યાં કરું છું કે મુસલમાનો અને ખ્રીસ્તીઓ એક થઈ શકે કે નહિ, આપણે ધણી બાબતોમાં મળતા છીએ, અને થોડા નજીવા ભેદને લઈને આપણે શું કરવા જુદાપણું રાખવું જોઈએ ?”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “નજીવા ભેદ કયો છે એ તું મને કહીશ ?”

બ્યારે મુદ્દાપર વાત આવી ત્યારે અહમદશાહ જરા મુશ્કેલીમાં પડ્યો હતો, તેમાંથી નીચેનો જવાબ આપી છુટી જવા યત્ન કર્યો. તેણે કહ્યું, “મને તો માત્ર એટલોજ ફેર દેખાય છે કે ખ્રીસ્તીઓ ઐમલને અને મુસલમાનો કુરાનને ધર્મપ્રેરિત ગ્રંથ ગણે છે. વળી અમે મહમ્મદને અને તમે હઝરત ઇસાને વધારે માન આપો છો.”

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, “તું એમ ધારે છે કે આ નજીવા ભેદ છે ?”
છોકરાએ જવાબ આપ્યો કે, “આપણને જુદા રાખે એવો ભેદ એ અમત્યનો નથી, એકબીજાનો આકલો ભેદ કણુલ રાખી ન શકાય !”

અમીરઅનીએ થોડી વાર રહીને કહ્યું, “આ વાત વિષે કશા નિશ્ચય પર આભા પહેલાં મારી ધમ્મજા છે કે જે ચોપડીઓ તો ઉપર દર્શાવી તેમને ધ્યાનપૂર્વક વાંચ, અને એ બેમાંથી કોને માર્ગદર્શક અને ધન્યરક્ત અથ તરીકે સ્વીકારવી એ તું પોતેજ ઠરાવ, કારણ કે મને ખાત્રી છે કે બંને એવી છે એવું તું માન્ય કરી શકે નથી. વળી હું તને હઠેકથી કહું છું કે મહમ્મદ પેગમ્બર અને જેને તું હજરત ઇસા કહે છે અને જેને હું પ્રભુ ઈસુ ક્રીસ્ત કહું છું તે બે જણના જીવન અને ચારિત્ર્યનો મુકાબલો કરે જ્યારે તું મુકાબલો કરે ત્યારે તારે પોતાને પુછવું કે એ બેમાં દેવે ઠરાવેલો કેણુ છે ? અને કોની પાછળ ચાલવાથી હું સૌથી પવિત્ર અને ઉમદા જીવન અને ચારિત્ર્ય પ્રાપ્ત કરી શકીશ ? એટલે કે મહમ્મદ જેવું જીવન માળવાથી હું સૌથી ઉમદા માણસ થઈશ કે ઇસુ ક્રીસ્તના જેવું જીવન માળવાથી ? મહમ્મદની પાછળ ચાલવાથી ન્યાયયુક્તાદાને દિવસે મને હમેશનું સુખ મળશે કે કેમ ? અથવા તો ઇસુ ક્રીસ્તની પાછળ ચાલવું સારું પડશે ? તારે યાદ રાખવું એમ એ કે તારી આટલી એકજ જાગી છે, અને તેનો સારામાં સારો ઉપયોગ કરી દેવો એજ શોભતું છે. મરી-અલેહો મહમ્મદ અથવા તો સર્વકાળ જીવનો ક્રીસ્ત એ બેમાંથી કોણુ તને આ પ્રમાણે કરવા શક્તિવાન કરશે ?”

જેવી રીતે તેના કાકા આદરમાનથી અને મબીરપણે એ વિષય વિષે બોલતા હતા તેવી રીતે આ વિષય વિષે અહમદશાહે કદિ વિચાર કર્યો નહોતો, અને આ વિષય ભાગેમાં ભાગે અમતપનો છે એવી લામણી પહેલવહેલી તેને હમણાજ થઇ, કેમકે એ વિષય એવી રીતે તેની આગળ ધરવામાં આવ્યો હતો કે તેની હાલની જાગી પર અસર કરે એટલુંજ નહિ પણ પોતાની લવિષ્યની જાગી કેવી થશે તે પણ નક્કા કરે.

અહમદશાહ કંઈ બોલ્યો નહિ તેથી તેના કાકાએ કહ્યું, “આ બેનો મુકાબલો કરી બેવાનું તું મને વચન આપશે ? મને ખાત્રી છે કે જો તું એ પ્રમાણે કરીશ તો તેથી તને કંઈ પશ્ચાત્તાપ કરવો પડશે નહિ.”

“પણ ધારો કે એવું પરિણામ એવું આવે કે તમારા પગલાંમાં હું ચાલુ અને મારા બાપદાદાનો ધર્મ તજીને હું પતિત થાઉં. મારી પોતાની

ખાતર અને મારી માતૃશ્રીની ખાતર એવું થાય કે એ અમિને હું ન અડકું રખેને હું દાઝી મરું તમારા પગલામાં ચાલવા કરતા હું મારા આપનાં પગલામાં ચાલુ નો કદાચ મને વધારે ઠીક પડે.”

અમીરઅલીએ કહ્યું કે “ મારા એક સવાલનો ઉત્તર ખોળી કાઢવા તું પ્રયત્ન કરીશ ? ‘કેમકે એ માણસ આખું જગત મેળવે ને પોતાના જીવની હાનિ પામે તો તેને શો લાભ ? અથવા માણસ પોતાના જીવના બદલામાં શું આપશે ?’ તારા બાપે જે ઉંચી પદવી પ્રાપ્ત કરી અને બહોળી આવક પેદા કરી તેથી તેમને શો લાભ થયો ? તે કરતાં જે વાના ટકી રહેનાર છે તે તું નહિ શોધ ? ”

એટલામાં તેઓ હોસ્ટલ આગળ આવી પહોંચ્યા એટલે અમીરઅલી તેના ભત્રીજાને સલામ કરી ભુદો પડ્યો, કારણ કે હવે કંઈ વધારે કહેવા કરતા જે તેણે સાંભળ્યું તે પર અહમદશાહ વિચાર કરે તે તેને વધારે ઠીક લાગ્યું. અહમદશાહનું મો દેવના રાજા તરફ ફરેલું હોય એવું દેખાતું હતું. અમીરઅલીનું મન એ છોકરા ઉપર ધણુજ લાગેલું હતું, અને તે એકલા ઘેર જતો હતો ત્યારે તે છોકરો પાછો હડી ન જાય માટે તેણે હઠેથી મનમાં પ્રાર્થના કરી

તે સાંજે અહમદશાહ એટલો બધો વિચારમસ્ત થઈ ગયો હતો કે તેના મિત્રે તેને પૂછ્યું કે, “ અહમદશાહ, આજે આમ કેમ ? ” પહેલાં તો ખરી વાત કહેવી કે ન કહેવી તે વિષે અહમદશાહે આનાકાની કરી, પણ છેવટે તેણે કહ્યું કે, “ જે આપણે ગઈ કાલે રાતે વાંચ્યું તે વિષે હું વિચાર કર્યો કરે છું ” તેમથી જે પરિણામ આવે તે કબૂલ કરવા તું તૈયાર છે ? ધાર કે તારૂં ને મારૂં મન એવું થાય કે આપણે મુસલમાન મટી જઈને ખ્રીસ્તી થઈ જઈએ તો આપણી મોટી આશાઓ ને મહત્વાકાંક્ષાઓનું શું થાય ? ”

શ્રીરાજપાને અચ બાસહિત પૂછ્યું, “ તારામાં આવો ફેરફાર શાથી થઈ ગયો ? ગઈ રાતે તો મુસલમાનો અને ખ્રીસ્તીઓ વચ્ચે તને તો કંઈ ફેર માલમ પડ્યો ન હતો, અને તે એવો વિચાર દર્શાવ્યો હતો કે મુસલમાન અને ખ્રીસ્તીઓ એક થઈ શકે એમ છે, હવે તું એવું ધારે છે કે મુસલમાન મટી જઈ આપણને ખ્રીસ્તી થવાનું મન થાય ? ”

અહમદશાહે જવાબ આપ્યો, “ જોમાં કદાપિ મારી બૂલ પશુ હશે, અને જોમ થવું સહેલું નથી. જો બેબલ અને કુરાન એકબીજાથી વિરૂદ્ધ હોય તો આપણે તે બંનેને કેવી રીતે કબુલ કરી શકીએ ? અને જો મહમ્મદ પેગંબર અને હઝરત ઇસા વાણીમા ને વર્તનમા મળતા આવતા ન હોય તો તે બંનેના શિષ્ય આપણે કેવી રીતે ધર્મ શકીએ ? ”

પ્રેરણાજીને કહ્યું “ જો તો તે તદ્દન ખરું કહ્યું તને જે વિચાર આવ્યો તેને હું તદ્દન મળતો છું, એટલે કે જોમ થવું કંઈ સહેલું નથી. અમે તેમ હો, પણ આપણે કંઈ નિશ્ચય પર આવીએ તે પહેલાં જે સુવાર્તા આપણે વાંચવી શરૂ કરી છે તેને આપણે પૂરી કરીએ. ”

તેના કાકાએ જે કહ્યું હતું તે અહમદશાહેને યાદ આવ્યું તેણે કહ્યું, “ તેને પૂરી કર્યા પછી આપણા પેગંબરનું જીવનચરિત્ર વાંચીએ અને જોઈએ કે કંઈ કંઈ બાબતમાં તે હઝરત ઇસાથી ચઢીઆનો હતો ” તેને લાગ્યું કે મહમ્મદ પેગંબર વિષે જાણવા જેવી બાબતો તે જાણ્યુંતો હતો, અને તેમનો મુકાબલો કરવાનો વિચાર કરતાં તેને નવાઈ લાગી કે હઝરત ઇસા કરતાં મહમ્મદ સાહેબ કંઈ બાબતમાં ચઢીઆતા છે એ શોધી કાઢી શકાય કે કેમ ? માણસ તરીકે મહમ્મદ સાધારણ દુનિયાદારી માણસને તો ચિંતાકર્ષક લાગે, પણ ધર્મના નેતા અને શિક્ષક તરીકે હઝરત ઇસાની પવિત્રતા અને તેનું સાધુપણ તેને વધારે ઈચ્છા લાગવા જોઈએ

તે રાતે વાંચવાનો બહુ વખત ન હતો તેથી તેઓ બેજ અધ્યાય વાંચી શક્યા, અને તેના કાકાએ જે વચન ઉપર વિચાર કરવાનું કહ્યું હતું તેજ વચન જ્યારે અહમદશાહે વાંચ્યું ત્યારે તેને ધણીજ નવાઈ લાગી, “ કેમકે જો માણસ આખું જગત મેળવે ને પોતાના જીવની હાનિ યામે તો તેને શો લાભ ? અથવા માણસ પોતાના જીવના બદલામાં શું આપશે ? ”

પ્રકરણ ૯.

પુન મિલાપ

અહમદશાહે પોતાની માને માટે ભાડે લીધેલા ધરને તૈયાર કરવામાં વધારે વખત ગુમાવ્યો નહિ, અને એક મહિના પછી તો તે રેશનપર પોતાની માને ને ભાષને સેવા ગયો. અમીરઅલી અહમદશાહની સાથે ગયો હોત પણ તેના હમેશના નિયમ પ્રમાણે ડહાપણ વાપરીને તે ના ગયો. પહેલુ ફેહમીદા બેગમ પોતાને ઘેર આવવાનું સરૂ કરે એવું તે ઇચ્છતો હતો. ફેહમીદા બેગમે અમીરઅલીને મળ્યા જવાનો વિચાર કર્યો હોય એવું તો દેખાયું નહિ, કારણ કે એક મહિના વિતી ગયો ત્યાં સુધી તો તેણે ફેહમીદા બેગમ અને તેના બે પુત્ર વિશે કંઈજ સાંભળ્યું પણ નહિ. પણ મહિના પછી એક દિવસે મલિકા પોતાના આગળામાં બેઠી હતી ત્યારે પડદાથી બંધ કરેલી એક ગાડી દરવાજા આગળ આવી પહોંચી. મલિકાને એકદમ પોતાની કાકીનો વિચાર આવ્યો. અને હાથમાની ચોપડી એકદમ મૂકી દઈ તે તેમને મળવાને દોડી.

ગાડીની પાસે ઉભેલા તેને આળપણામાં પળવનાર સ્નાહનશા હુસેન હતો. એમ તેણીને કાઠી કહે એવી જરૂર પડી નહિ, એકે તે બંને જણ મોટાં થઈ ગયા હતાં તોપણ તેઓએ એકબીજાને ઓળખ્યાં ફેહમીદા બેગમે એક જુરખો પોતાની સાથે આણ્યો હતો અને ફીક ચથુ કે તે આણ્યો, કારણકે ગાડી છેક ધરની નજીક લઈ જવાય તેવું નહોતું. તે ધરની અંદર ગઈ કે તરતજ તેણે જુરખો કાઢી નાખ્યો અને તેના બંને હાથ તેની બાજીજની કાટમાં નાખી બહુજ રડવા લાગી. કાઠ પછી મુસલમાન છોડીની પેઠે મલિકાને આવી રીતે બેઠવાની ટેવ પડી નહોતી, તેથી મલિકાને બહુ લાગી આવ્યું તેથી તેની કાકીને સાત કરવા મલિકાએ પોતાનું જનતું કર્યું.

ફેહમીદા બેગમ રડતી બંધ રહી પોતાના હાથ તે છોડીના ખભા પર મૂક્યા, અને તેણીને ધારી ધારીને જોવા લાગી. બીજું કાંઈ જુએ તો તેને

તે છાડી લાવણ્યમય અને મનોહર ચહેરાવાળી દેખાય તો વળી તેની કાઠીને તો તે કેટલી બધી સુદર દેખાઈ હશે! ધર અને તેની શોભા ને ગોઠવણ એકંદરે તે કંઈ એછી ખુશી થઈ નહિ. જો તેનાં સગાને હલકી સ્થિતિમાં તેણે જોયાં હોત તો તેને સતાપ થાત, પણ એવું તો કંઈ નહોતું. જો માત્ર આ છાડી ખીસ્તી થઈ ગઈ ના હોત તો મલિકા તો તેના દિલને પસંદ પડે એવી તેની દીકરી હોત, અને બન્ને કુટુંબ બંધાજ નિકટના સંબંધમાં રહેત. અમીરઅલીને પોતાનો ધર્મ બદલવો હોય તો બહે બદશે, પણ છાડીને તેની પાસે લઈ લેવામાં આવે તે તેણીને સખત લાગ્યું, તેથી અમીરઅલીની દીકરી પ્રત્યે તેનું હૃદય આકર્ષાયું પણ તેના બાપ પ્રત્યે તેણીનું હૃદય કઠણ રહ્યું.

તોપણ આવા આવા વિચારો કરી આ પહેલવહેલી મુલાકાતમાં વિદ્યુત્તેજી કરવાનું ફેહમીદા બેગમનું મન નહોતું. તેથી તેઓ બધાં છુટથી વાતો કરવા લાગ્યાં. પોતાનો વખત કેવી રીતે કાઢતી હતી તે મલિકાએ તેની કાઠીને કહ્યું, અને જે બીજી છાડીએ તે એળખતી તેમની જીદગી સાથે મલિકાની ઉદ્યોગી ને ઉપયોગી જીદગીની સરખામણી કર્યાં વગર ફેહમીદા બેગમ રહી નહિ. શાહનશા હુસેનને બોલવાનો લાગ મળ્યો કે તરતજ તેણે કહ્યું, “મલિકા, તું કહેતી હતી કે તારા જેટલુંજ હું બણીશ તે મને હરાબો એવું તું ધારતી હશે, કેમકે તે તો મેટ્રિકની પરીક્ષા પસાર કરી છે, ને મેં તો હજી તે પાસ કરી પણ નથી.”

ફેહમીદા બેગમ દિલગીર ચહેરો કરી બોલી, “તારું મગજ નથી એમ તો નથી, પણ તું મહેનતજ કરતો નથી.” ફેહમીદા બેગમને તેના નાના ઓકરા વિષે બણીજ ફિકર થયા કરતી હતી, જો કે તે હોશિયાર હતો તોપણ તે મહેનત કરતો ન હતો. પરીક્ષાઓ પાસ કરવા કરતાં તેનું લક્ષ્ય મેળમજા મારવા તરફ વધારે લાગેલું હતું. તેના બાપ જીવતો હતો ત્યાં સુધી તો તે તેને કબજામાં ગણતો હતો, પણ તેની માએ તેને લાડકો કરી મૂક્યો હતો તેથી તેની માનું તેના પર કંઈ ચાલતું નહિ.

થોડી વારમાં અમીરઅલી આવી પહોંચ્યો અને પોતાનાં સગાને પ્રેમથી મળ્યો, પણ મલિકાને તેની પાસેથી તેણે વેગળી કરી હતી એ વાત ફેહમીદા બેગમથી સહન થઈ નહિ, અને તેથી તેણે અમીરઅલી પ્રતિ

બહુ ઊંસાહ ખતાવ્યો નહિ, અને થોડી મુદત પછી તેણે પોતાને ઘેર જવાની રજા માગી. ફેહમીદા બેગમને એક માગણી કરવાની હતી અને તેથી તેણે આ વખતે જરા વધારે મિત્ર ભાવ દેખાડીને અમીરઅલીને મલિકાને થોડા દહાડા પોતાને ત્યાં આવવા દેવાની વિનંતી કરી

આવી વાત તો અમીરઅલીના ધ્યાનમાં પહોંચી નહોતી. શુ કહેવું તે તરત તેને સ્પષ્ટ નહિ તેથી તેણે મલિકા બધી બેચુ કે તે વિષે તે પોતેજ નક્કી કરે જે દહાડે તેને પોતાને વધારે નવરાશ મળે તે દહાડે સવારમાં જવું ને રાત રહી બીજે દહાડે સવારમાં પાછા આવવાનું મલિકાએ ધાર્યું. ફેહમીદા બેગમની નોં બેવી આશા હતી કે મલિકા વધારે દહાડા માટે તેને ત્યાં આવે, પણ જેટલો વખત મળે તેટલો ડીક છે એવો તેણે વિચાર કીધો અને પછી તે વાત નક્કી કરવામાં આવી

માદીકરાને રત્ને વાત કરવાનો વખત મળ્યો નહિ, પણ ઘેર ગયા પછી તરત તેઓ વાત કરવા લાગ્યા. શાહનશાહુમેને કહ્યું, “મા, મને યાદ છે કે તમે કહેતાં હતાં કે, તમારી એવી ઈચ્છા છે કે મલિકા મારી સાથે પરણે જુઓ, તે બહુ સુદર અને હોશિઆર છોડી છે, અને તે મારી વહુ થાય એમ છે તે ખ્રીસ્તી છે માત્ર એટલીજ ખામી છે પણ, મા, તમે ધણાં આગ્રાહક છો, ખ્રીસ્તી ધર્મ છોડી દેવાનું ખરેખર તમે તેને સમજાવી શકશો

ફેહમીદાબેગમે પોતાના ઊંકરાનું કહેવું કશુંસ રાખ્યું, અને તે પ્રમાણે ચત્ન કરવાને તે તૈયાર થઈ, પણ તેણીએ મલિકાને ખ્રીસ્તી થતી અટકાવવાને પ્રયત્ન કર્યો હતો તેમાં તે કેવી નિષ્ફળ નીવડી હતી તે તેને યાદ આવ્યું. તેણી આ વાર સફળ થશે તે વિષે જેટલી ખાત્રી તેના ઊંકરાને હતી તેટલી તેને પોતાને નહોતી, તોપણ પોતાથી બનતું કરવાની ફેહમીદા બેગમની મરજ હતી

બધારે અમીરઅલી પોતાની દીકરી મલિકાને લઇ ફેહમીદા બેગમને ઘેર આવ્યો ત્યારે તે ઘેર આનંદ આનંદ થઇ રહ્યો. ધરના દરેક માણસને જુદા જુદા કારણને લીધે ખુશી ઉપજી હતી, ફેહમીદા બેગમ તે છોડીને ચહાતી હતી અને તેને પોતાની પાસે રાખવા ઇચ્છતી હતી તેથી તે ખુશી

થઈ હતી, જે કુટુંબ ગમે તે રીતે પાછા ભેગા થઈ જાય એથી અહમદશાહ ખુશી હતો. તેની મા તેની ઇચ્છા પૂરી કરશે એવી આશા શાહનશાહુસેનને હતી, તેથી તેને પણ ખુશી ઉપજી હતી

કાકીભત્રીજને ધણી બાળતો પર વાત કરવાની હતી મલિકાએ પોતાના બાપના કામ વિષે અને તેમા પોતે પણ જે મદદ આપતી હતી તે વિષે જ્યારે પોતાની કાકીને કહ્યું ત્યારે જલ્દી ફેરવી જાય એમ નવી દુનિયામાં હોય એમ તેને લાગ્યું. કાકી માણસ પોતાને માટે નહિ પણ બીજાઓ માટે પોતાની જીવગી ગુજરે એ વિચાર ફેરવી જાય એમને તો તદ્દન નવોજ લાગ્યો હતો. આ છોડીને મારા કરતા જીવગીની મોજ માણવાના ધણા પ્રસંગો હોવા છતાં તે પોતાના મુખ્ય વિષે બોલ્યા કાળજી રાખે છે, અને જે નજીવી બાબતો વિષે હું આટલી બધી ચિંતા રાખું છું તે વિષે તે ધણીજ થોડી ચિંતા કરે છે, એ ફેરવી જાય એમને અભ્યય જેવું લાગ્યું

તેણે પોતાની ભત્રીજાનાં કપડાંની પ્રશંસા કરી, અને તેને પોતાની પાસે જે ધણીગાઠા હતા તે બનાવ્યાં. એકે મલિકાએ તેમને વખણ્યા, પણ તેની કાકી ધારનાં હતાં તેવો રસ તેઓમાં મલિકાએ લીધો નહિ. મલિકાના મનમાં જે વિષય હતા તે કેવી રીતે ઉપાડવો તે વિષે તે વિચાર કરતી હતી તેથી કદાચ એમ હશે, કેમકે પોતે અને તેના બાપ જેને ચલાતા અને જેની મેવા કરતા હતા તે પ્રભુ ઇસુની પાસે તેની કાકીને દોરી લાવવાની તેની ધણીજ મરજી હતી. તેની કાકીના મનમાં પણ મલિકા વિષે એવી એક ઇચ્છા હતી, તે જો મલિકાએ જાણી હોત તો તેને અચ્ચો લાગ્યા વગર રહેત નહિ.

તે દિવસ પસાર થઈ ગયો, કાકીભત્રીજમાં કાકીએ પોતપોતાના મનના વિચાર વિષે એકબીજાને કશું કહ્યું નહિ. રાતે તેઓ ઉપર અગાસીમાં સૂઈ ગયાં. બેમાંથી એકને ઉધ આવ્યા નહિ, તેથી તેઓ વાત કરવા લાગ્યાં. મલિકાને લાગ્યું, આજ પરાં લાગ મને મળ્યો છે તેણે કહ્યું કે, “કાકી, હું ગીત ગાઉં” તેની કાકીએ હા કહી તેથી તે ગાવા લાગી

ધસુ હું પર કરે પ્રીત,
તે મને આહે

ભારે તેણે ગાયન પુરે કર્યું ત્યારે તેની કાકીએ કહ્યું કે “તારો કંઠ
ધણોજ મધુર છે, પણ બીજી કાંઈ તને ગાતી સાંભળે એવું હું ઇચ્છતી
નથી, કેમકે કાંઈ સ્ત્રી કે છોકરી ગાય તે સારું ગણાતું નથી.”

“પણ કાકી, આપણે સુખી ને આનંદી હોઈએ તો ગાયા વગર કેમ
રહેવાય ? પ્રભુ ઇસુ વિષે ગાવું મને બહુજ ગમે છે, અને તેણે એવું કદી
કહ્યું નથી કે આપણે ગાવું ભેદીએ નહિ, આકાશમાં ફૂનો ગાય છે, માટે
ગાવું તે તો સારું જ હોયું ભેદીએ.”

ફેહમી ! એમમને ધર્મની માન્ય પર વાત કરવાની ઇચ્છા નહોતી
તેથી તેણે બહાનું કાઢ્યું કે મને ઊંચ આવે છે તેથી મલિકા નિરાશ થઈ
ગઈ કંઈ વધારે વાતચિત થઈ નહિ. અહમદશાહ વાંચતો હતો, અને
“તે મને આહે” એવું મધુર ગાયન સાંભળી તે ચમકી ઊઠ્યો. જો એ
વાત મલિકાએ જાણી હોત તો તેને સતોષ ઉત્તમ થાત. પહેલાં તો કાણુ
ગાતુ હશે ને તેણે જાણ્યું નહિ, કારણ કે ગાનારનો સ્વર એટલો બધો મધુર
હતો કે આ પૃથ્વી પરના માનવીનો એવો મધુર ન હોય. પછી તેને પોતાની
બેન યાદ આવી ત્યારે તે સમજ્યો. તેણે નિસાસા સાથે કહ્યું કે આ ધર્મ
કેટલો જુદો છે કે જે પોતાના વચનોમાંથી સ્ત્રીઓ અને છોકરાના મોમાં
આના દૈવી શબ્દો મૂકે છે તેણે વાંચવાનું પડતું મુક્યું અને સુધ્ધ ગયો, પણ
“તે મને આહે”ના ભણકારા નેના કાનમાં હજી પણ અથડાતા હતા.
આવી અગાધ અને કામળ પ્રીતિ કાની હતી તે પૂછવાની તેને જરૂર
નહોતી. જેના પ્રેમ સર્વોત્તમ છે તેના વિષે તે જાણીતો થતો જતો હતો.

પ્રકરણ ૧૦.

ફેહમીદા બેગમની નિરાશા

બીજે દહાડે પોતાની ભત્રીજાને જવાનો વખત પાસે આવતો હતો અને હજી પણ તેને સાચા દીન તરફ પાળી ફેરવવા પોતે કંઈ પણ ચત્ન કર્યો નથી તેથી હવે વગર વિલંબે તેમ કરવા ફેહમીદા બેગમે નિશ્ચય કરીધો. બંને છોકરાઓ બહાર ગયા હતા તેથી વાતમાં ભાગ કરનાર કોઈ હતું નહિ. પ્રથમજ ફેહમીદા બેગમે સવાલ પૂછ્યો કે, “ મલિકા, તને કેટલાં વરસ થયાં ? ”

છોડીએ જવાબ આપ્યો, “ આવતે વરસે અઢાર વરસની થઈશ ” ફેહમીદા બેગમે કહ્યું, “ એ બાપ ! અઢાર વરસ ! હું તો તારા કરતાં ઘણીજ નાની હતી તે વખતે મને તો પરજાવી દીધી હતી તારા બાપે હજી એ વિષે કશી ગેઠવણ કરી નથી ? હજી તે શાને વિચાર કર્યાં કરે છે ? ” મલિકાએ જવાબ દીધો કે, “ જ્યારે હું નાની છોડી હતી ત્યારે મેં મારા બાપને વચન આપ્યું હતું કે બાપા, હું તમને કદી છોડીશ નહિ, તેમની સાથે રહેવા કરતાં વળી બીજું સારું શું હોય ? ” ફેહમીદા બેગમે ઉત્તર આપ્યો, “ અરે જા, નાદાન છોડી, બીજી છોડીઓની પેઠે તને પણ પરજાની દેવામાં આવશે હવે હું તને એક જાની વાત કહું છું તે તારે કોઈને કહેવી નહિ હું તને રજા આપું ત્યાં સુધી તારે તારા બાપને પણ તે વાત કરવી નહિ જ્યારે તું નાની છોડી હતી ત્યારથી મેં વિચાર કરી રાખ્યો છે કે તું મારી પુત્રવધુ થાય તને જોયા પછી શાહનશાહસેને એ વાત મને યાદ દેવડાવી, અને તેની ધમ્મજા છે કે હું તે ગેઠવણ કરું.”

છોડી દુઃખથી બોલી ઉઠી, “ અરે, ના, ના, કાફી, તમે જાણો છો કે એવું કદિ બની શકેજ નહિ, તમે જૂની જાણો છો કે હું તો ખ્રીસ્તી છું આ વિષે હવે મહેરબાની કરી કંઈ વિચાર કરશો નહિ ”

બેગમે જવાબ આપ્યો, “ અલબત્ત હું તો વિચાર કરીશજ, અને તે વાત બંને તે માટે કાળજી રાખીશ તું મા વગરની છે અને તારા બાપને

આ દુનિયાની આમતોમાં કંઈ સૂઝ નથી ” તે છોડીએ વધારે ને વધારે દુઃખી થઇને પૂછ્યું, “ તમારા છોકરા ખ્રીસ્તી છોડી સાથે લગ્ન કરે એ વાત તમને ગમે ? ”

કોઇ તેની સાથે બોલે એ બેગમથી સહન થઇ શકતું નહોતું, તેથી જરા મિત્તજ બોલે તેણે કહ્યું, “ ખરેખર, હું તેને એમ કરવા દઇશ નહિ, પણ મુસલમાનને ખ્રીસ્તી થવું તેના કરતાં ખ્રીસ્તીને મુસલમાન થવું વધારે સહેલ છે, અને તું કશું સમજે નહિ એવી નાની હતી તે વખતે તારી પાસે તારા ખર્મ છોડી દેવાવવામાં આવ્યો હવે તે તારા સાચા ખર્મ માં પાછા આવતાં તને કોઇ જાતની હરકત થવાની નથી ”

છોડીએ કહ્યું કે, “ કાકી, એવી વાત તો બોલશોજ નહિ એકે તે વખતે હું નાની હતી તોપણ હું સમજતી હતી, કેમકે પ્રેમ શું છે તે એક છોડી પણ જાણી શકે છે. પ્રભુ ઇસુ પર હું પ્રેમ કરતી હતી તેથી મારી ખ્રીસ્તી થવાની મગ્જ થઇ ”

તેની કાકીએ કહ્યું, “ મૂર્ખ છોડી, એવી નકામી વાત બોલ નહિ જેને તે કદિ જોયો નથી તેના પર તું કેવી રીતે પ્રેમ કરી શકે ? અને જો એવી રીતે તારાથી પ્રેમ થતો હોય તો ઇમામ હુસેન જેને પોતાના સગા ને નાનાં છોકરાં સાથે મારી નાખવામાં આવ્યો તેના પર પ્રીતિ કર ”

મલિકા કશું બોલી નહિ કારણકે તેને ધણુજ દુઃખ લાગ્યું હતું તેની કાકીએ પૂછ્યું, “ મલિકા, તારી સગાઇની ગોઠવણ ક્યારે કરે ? હું જાણુ છું કે તને આવો સવાલ પૂછવો એ તદ્દન ગેરબાજબી છે, પણ ખ્રીસ્તીઓ કે જેઓના રીતરિવાજ અમારાથી જુદા છે તેઓની સાથે કેવી રીતે બંધવાર રાખવો એનીજ અમને તો ખબર નથી ”

“ કાકી, આ વાત મહેરબાની કરી મને પૂછશો નહિ, એકે હું ખ્રીસ્તી છું તોપણ તે વિષે વાત કરવાની મારી મરજી નથી, મારા આપને પુછી જોજો કે તે વિષે એ શું કહે છે. ”

બેગમે ગુસ્સાથી કહ્યું, “ હું તે તેને શું કરવા પૂછુ ? તેણેજ તને અમારાથી જુદી કરી, જો અમે તને ચહાતાં ન હોત તો તારી સાથે કદિ બોલતજ નહિ હું તો એમ ધારતી હતી કે તને કંઇક અકલ હશે,

નહિતો મારા છાકરા સાથે તું લગ્ન કર એ વાત હું ઉપાડનાજ નહિ. નમ્ર અને મારે તાથે રહે એવીજ છાડી હું તો લાવીશ કે જે મારૂં કાઠ કરે અને પોતાની મરજી પ્રમાણે ન ચાલે હવે પછી હું તને કદી નહિ બોલાવું, જા અને તારા બાપા પસંદ કરે એવા કાઠ હવડી જાતનાને પરણુજે "

તેની કાકીના ગુસ્સાબરેલા શબ્દોથી મલિકાને તો એટલી બધી લાગણી થઇ કે તેનાથી બોલાયું પણ નહિ, અને તે વિષે રકઝક કરવાની તેનામાં હિંમત પણ હતી નહિ

તેના બાપ તેને લેવા આવ્યો એટલે મલિકા તો ધણીજ ખુશીથી તેની સાથે પાછી ગઇ પોતાના દીપર સાથે ફેહમીત બેગમ ગુસ્સે હતી તે સતાડવાનો તેણીએ યત્ન કર્યો નહિ, અને બહેના ચહેરા ઉપરથી અમીર-અલીને લાગ્યું કે કાકીભત્રીજની વચમાં કંઇ નવાજુની બની છે ખરી. ઘેર જતા રસ્તાપર તો તે વિષે કંઈ વાન થઇ નહિ, પણ ઘેર પહોંચ્યા પછી થોડીજ વારમાં અમીરઅલીએ મલિકાને પોતાની કોટડીમાં બોલાવીને તેની કાકીને ત્યાંની મુલાકાતની વાત પૂછી

મલિકા તો હજી ધણીજ દુઃખી અને ગમરાટમાં હતી તેથી બધી વાત પૂરી રીતે કરી શકી નહિ પણ તેના બાપ સમજી ગયો હતો કે તે (અમીરઅલી)ની બાબીએ જે વાત ઉપાડી હતી તેની મલિકાએ ચોકખી નાજ કહી હતી

"ધરુવામી ધર્મમાં તને પાછી લઇ જવાનો તારી કાકીનો ઇરાદો છે ?" મલિકાએ કહ્યું, "હા, પણ એ તો કદી મનશેજ નહિ તમારાથી જુદી થવાને મને સમજાવવું તેમને મુશ્કેલ થઇ પડશે, અને ખ્રીસ્તથી જુદી થવા મને સમજાવવું એ તો એથી પણ મુશ્કેલ થઇ પડશે બહાલા બાપા, તમને યાદ છે કે બપોરે હું નાની છાડી હતી ત્યારે તમને કહેતી કે હું તો હમેશ તમારી સાથેજ રહીશ, હવે હું મોટી થઇ છું તો પણ મારો વિચાર તો એજ છે "

પોતાની પુત્રી સામે પ્રેમથી બેઠને અમીરઅલીએ જવાબ આપ્યો, "ખરેખર મારી તો ખાતરી છે કે ફેહમીદા બેગમ કે બીજી કાંઇ પણ આપણને જુદાં પાડી શકશે નહિ." તે આ પ્રમાણે બોલ્યો, પણ તેને તો ખબર હતી કે એવો વખત આવશે કે બપોરે મારે તેને જવા દેવી પડશે.

પ્રકરણ ૧૧.

વધસ્ત જાથી મલિકા સુધી

તે દહાડે સાજે શાહનશાહુસેન અને તેની મા વાતો કરતાં બેઠાં હતાં તે વખતે તેણે તેની માને પૂછ્યું કે “જે આશા હું રાખું છું તે પાર પડશે કે નહિ ?” તેની માએ જવાબ આપ્યો, “ના, કદાચ પણ રીતે તે પાર પડશે નહિ, માટે એ વિચારજ હવે તારા મનમાંથી કાઢી નાખ. વળી મેં પણ મારો વિચાર બદલ્યો છે અને મલિકાને તું પરજો એવી મારી ઇચ્છા નથી મારે તો શાત સ્વભાવની ને નમ્ર છોડી બેઠાં છે કે જે બધી રીતે મને આધીન રહે અભિમાની, સ્વઝદી, મારા કરતાં પોતે કંઈક વધારે જાણે છે એવું ધારનારી છોડી મારે બેઠાં નહિ ખ્રીસ્તી સ્વાથી મલિકા તદ્દન બગડી ગઈ છે, મેં તો એના નામ પર જળ મુક્યું છે, અને હવે હું એનું મોઢું પણ જોવા માગતી નથી ”

તેની યુક્તિએ નિષ્ફળ નીવડવાથી શાહનશાહુસેન નાસીપાસ થઈ ગયો, તોપણ તેને છોડી દેવાની તેની મરજી નહોતી પોતાની મા નિષ્ફળ નીવડી તેથી તે પણ નિષ્ફળ નીવડશે એવું કંઈ કહેવાય નહિ, તેથી પોતાના સાથીને તે વિષે સમજાવવાનો ઇગવ કર્યો. તેને લાગ્યું કે એક છોડી પોતાના મમતને વળગી રહે ને તેને છોડે નહિ એમ ધારતું તો તદ્દન અશક્ય છે

તેના ભાઇના અને તેની માના મનમાં જે વાત હતી તે વિષે) અહમદશાહ તો તદ્દન અગમ્ય હતો. મલિકાની મુશ્કાતથી તેને પણ મોટી આશાઓ બધાઈ હતી. અને કુટુંબ વચ્ચે મિત્રભાવ હવે જારી રહેશે એવી તેની આશા હતી અહમદશાહે તે વિષે તેની મા આગળ વાત ઉપાડી, પણ તેની માનું બોલવું સાંભળી તેને નવાઈ લાગી તેની માએ કહ્યું કે, “હવે જે વાતજ જવા દે. તારા બાપા કહેતા હતા તે ખરું છે ખ્રીસ્તીઓ જોડે જેમ થોડો સખ રાખીએ તેમ વધારે સારું. હું અહીં રહેવા આવી તેથી હવે મને પસ્તાવો થાય છે હું તો પાછી જવાનો વિચાર કરું છું ”

અહમદશાહે પૂછ્યું, “આમ કેમ ? તમારું મન સાચી એકદમ બદલાઈ ગયું ? કશી નવાબુની બની છે કે શું ?”

“અન્યુ તો કંઈ નથી, પણ એક વાત મને માલમ પડી છે, અને તે એ કે ખ્રીસ્તી થવાથી મલિકા સ્વછંદી ને હડીલી છોડી બની ગઈ છે, અને હવે તેની સાથે કોઈ પણ જાતનો સબંધ ગાંખવાની મને પરવા નથી અને આશા હતી કે તે હવે મોટી થઈ છે તેથી સમજાણી થઈ હશે, અને પોતાની હડીલાઈ તણ દઈ આપણા સાચા દીનમા પાછી ફરશે ”

અહમદશાહે વિચાર કીધો કે મલિકા કગ્તા મારી માનોજ દોષ કદાચ વધારે હશે મલિકાને મુસ્લિમ ધર્મમાં પાછી લાવવી એ સહેલું નથી એ સાબળી તેને જરા પણ નવાઈ લાગી નહિ ખ્રીસ્તી થવું તે શું છે તે વિષે મારી મા ધણુજ થોડું સમજે છે એ વાત સ્પષ્ટ છે તેણે હિંમતથી કહ્યું, “મહુ સાહે, મા, તમને ગમે તેમ કરો પણ હવે હું પોતે સમજીને પોતેજ કંઈ કરી શકું એવડો મોટો થયો છું, માટે મારા કાકાને ને મલિકાને હવે હું નહિ મળું ને નહિ જોઉં એવું વચન મારાથી અપાય તેમ નથી જો કે તેઓ ખ્રીસ્તી છે, તોપણ બધી વાતે આપણને શુભ નમુનો દેખાડે છે, અને મારી તો એવી ઇચ્છા છે કે તેમની પામેથી જેટલું શીખાય તેટલું શીખી લેવું તમને ફાવે તો તમે પાગલ જાઓ, હું તો મરિ અહીં જ રહીશ ”

ફેહમીદા બેગમને તો એ સાબળવું બાજે થઈ પડ્યું તેણે ચુસ્તસાથી જવાબ આપ્યો, “તે છોડીનું મનોહર મુખ જોઈ તું મોહી ગયો છે તે ખ્રીસ્તી હો કે ન હો પણ તેની સાથે લગ્ન કરવાનો ઇરાદો તું રાખે છે, એવું મને લાગે છે બલે, તારી મરજી પ્રમાણે કર, પણ યાદ રાખજે કે મલિકા મારી દીકરી થવાની નથી, અને પત્ની સાહનશાહુમેન એકલોજ મારો દીકરો રહેશે તારા બાપના હુકમ પ્રમાણે હું તને કહું છું કે ખ્રીસ્તીઓની વાત મારી આગળ કદી કરવી નહિ ” આટલું કહીને તે પોક મૂકી રડવા લાગી

ફેહમીદા બેગમ પોતાને જીને ઘેર પાછી ગઈ નહિ બીજે દિવસે તેનું મન કંઈક શાંત થયું, અને પોતાના મોટા છોકરા તરફ નાખુશીની નજરે જોતી, પણ કંઈ બોલી નહિ

જે દિવસથી અહમદશાહ હોસ્ટેલમાંથી પોતાની મા સાથે રહેવા આવ્યો હતો તે દિવસથીજ તેને પરત્તાવો થતો હતો. હોસ્ટેલમાં શીરાઝખાન સાથે અભાસ કરવો તેને ઠીક પડતું અહીં આગળ તો શાંત અને એકાંત જગ્યા થાણુ કરીને મળનીજ નહિ, અને તેથી તેની માને ફક્ત જાતે સમજવી શકે તોજ હોસ્ટેલમાં પાછા જવાય એમ હતું એ વાત તેની માને એકદમ પુછવા કરતાં પોતે ધીમે ધીમે તેમ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. પહેલવહેલાં તો તે હોસ્ટેલમાં આવ્યો દિવસ રહે, ને પછી સંજે ઘેર આવે, પછી એકાદ બે દિવસ હોસ્ટેલમાંજ રહી ત્રીજોચોથો દહાડે ઘેર આવે, અને પછી તો એક અઠવાડીલું પુરૂ થાય ત્યારે ઘેર આવે, અને એમ કરતાં કરતાં એમ થયું કે તેની માની જાણ બહાર તે ફરી હોસ્ટેલમાંજ રહેવા લાગ્યો. અહમદશાહ ત્યાં રહેવા ગયો તેથી એક વાતે તો તેની માને કદાચ ઠીક લાગ્યું હશે, કેમકે ઘરમાં બે લાઘને જનતુ નહોતું સાહનશાહસેન આજણુ હતો તેથી અહમદશાહ તેને કપકાં આપતો, અને આથી ધીમે ધીમે તે બેની વચ્ચે અણજનાવ થયો હતો, અને ફેહમીદા બેગમ કે જેને શાહનશા માનીતો હતો તેને તો એ બે જુદા થાય તેથી સારૂ લાગ્યું હતું.

મલિકા પોતાની કાકીને ત્યાંથી ગઇ ત્યાર પછી થોડે દહાડે શાહનશા તેના કાકાને ત્યાં ગયો. તે પોતે ધારતો હતો તેવો સારો આવકાર તેને મળ્યો નહિ. અમીરઅલીએ તેને પૂછ્યું કે, “તું અહીં આવ્યો તે તારી મા જાણે છે કે ?” તેણે વગર વિચારે કહી દીધું કે, “ના” તેના કાકાએ કહ્યું કે, “ત્યારે હું પણ તને કહું છું કે તારી માની રજા વગર તારે અહીં આવવું નહિ, ” શાહનશાને એ કંઇ ઠીક લાગ્યું નહિ, અને આમતેમ બેપાથી તેને બ્યારે માલમ પડ્યું કે મલિકા તે કેટલી છોડી ચાલી ગઇ છે ત્યારે તેને પણ ત્યાં વધારે વાર બેસવાનું મન ન થયું ત્યારથી મલિકા ઉપરથી તેનું મન જરા ઉડી ગયું.

અહમદશાહ પાછો હોસ્ટેલમાં રહેવા આવ્યો તે પછીના રવિવારે તેણે તેના મિત્રને કહ્યું કે આપણે નવો કરાર વાંચવાનું ફરી શરૂ કરીએ. શીરાઝખાને કહ્યું કે “તેની આખરે શું આવતું હશે તે જાણવા હું એટલો બધો આતુર હતો કે તારી રાહ બેમા વગર હું તે ચોપડી વાંચી ગયો છું, તોપણ હું તારી સાથે તે બીજીવાર વાંચવા તૈયાર છું.” તેઓએ

સત્તરમો અધ્યાય વાંચવો સર કર્યો પહેલી વાત રૂપાંતર વિષેની આવી. તેમાં જે રાજાએ પોતાનાં સ્વર્ગી વસ્ત્રો તથા દીર્ઘા હતાં તેને વિસ્ત્રિત થયેલા શિષ્યોની નજર આગળ ફરી તેજ વસ્ત્રો પહેરાવવામાં આવી. જુવાનોને કશુંલ કરવું પડ્યું કે આના જેવી વાત તો તેમણે કદી વાંચી નહોતી. ખરેખર હઝરત ઇસામા એવું કંઈ છે કે જેને લખને તે બીજા માણસોથી જુદાજ પડે છે. ‘આ મારો વહાલો દીકરો છે, તેના ઉપર હું પ્રસન્ન છું, તેનું તમે સાંભળો’ એ વાક્ય વાંચનાં પણ તેઓ અચ્ચે પામ્યા નહિ. તેમને લાગ્યું કે સ્વાભાવિક રીતે એ પણ આકાશી દર્શનના એક ભાગ હશે. જ્યારે તેઓ આગળ વાંચવા લાગ્યા ત્યારે તેઓ એ જોયું કે આ વખત પછી પ્રભુ ઇસુ પોતાના મરણ અને પુનરુત્થાન વિષે કહેવા માંડે છે.

આવો જુવાન માણસ પોતાના મરણનો નિચાર કરે એ તો તેમને એક નવાઈ જેવી વાત લાગી. વળી કોઈ તેને મારી નાખે એવું કોઈ પણ કારણ હવે નહિ, કારણ તે પોતાની આખી જીવન બહુ કરવામાં મગતો હતો. તેણે જે મહાન કાર્યો કર્યાં તેવાં કરનાર અને મરણ અને માંડગીને બદલે જીવન અને તન્દુરસ્તી આપી શકે એવો બીજો કોણ હતો? ખરેખર લોકો જે પોતાનું જ બહુ તાકે તો તેની વિરુદ્ધ તેઓ હાથ ઉપાડે નહિ.

શીરોઝખાને કહ્યું, એ તે મરણ પામ્યો હોય તો તેનું કારણ એ હોય કે મરણ પામવાની તેની પોતાની મરજ હતી, કારણ કે બીજા બધાએ જાણ્યું ત્યાર પહેલાં જુ મવાનું છે તે તે જાણતો હતો. ‘માણસનો દીકરો સેવા કરાવવાને નહિ, પણ સેવા કરવાને અને લક્ષ્યાની ખડકીને માટે પોતાનો જીવ આપવાને આવ્યો છે’ આ તેનું વચન દેખાડી આપે છે કે પહેલેથીજ તે પોતાના મરણ વિષે જાણતો હતો.

દુ ખ ને દીનતાએ નહિ પણ પ્રતાપ ને મહા મહિમામાં પ્રભુ ઇસુ આ પૃથ્વી પર પાછો આવશે એ વિષેનાં દર્શાવો જેના આપેલા છે તે અધ્યાયો તેઓએ ખૂબ રસથી વાંચ્યા. જીવીસમો અધ્યાય વાંચ્યા પછી તે ચોપડી બંધ કરીને શીરોઝખાને કહ્યું, “ત્યાં તો એક ધિક્કારાએલો અને દુ ખ સહન કરનાર માણસના શિષ્યો મવાનું આપણને કહેવામાં આવતું નથી પણ એક જીવતા મુરના શિષ્યો મવાનું આપણને કહેવામાં આવે છે. જ્યારે તે પાછો આવશે ત્યારે તે જગતનો રાજા ને ન્યાયા-

ધીસ થઇને આવશે "

અહમદશાહે કહ્યું, "આપણે આ પુસ્તકમાં જે વાંચીએ છીએ તે હજરત ઇસા વિષે છે કે નહિ તેની મને સમજણ પડતી નથી. ખીજા કાંઈ પેગંબરના સબંધમાં આવાં વચનો લખેલા નથી શું ખ્રીસ્તી-ઓનું માનવું અરુ હશે અને ખીજા સર્વ પેગંબર કરતાં હજરત ઇસા ધણેજ મોટો છે એવું હોઈ શકે ? "

શીરાઝખાને એકદમ જવાબ આપ્યો નહિ, પણ થોડી વાર પછી તેણે કહ્યું, "તે છેવટ સુધી વાંચ્યું નથી માટે તે ચોપડી પુરી વાંચીએ ત્યાં સુધી રાહ જો, અને પછી તે વિષે તું શું ધારે છે તે જોઈએ " પોતાનું મન કેટલું બધું ઉત્કેરણ ગયું અને વિધાઈ ગયું હતું કે તે અહમદશાહને પણ કહેવા રાજી નહોતો જે હહાડે તેણે તે સુવાતાનાં છેલ્લા અધ્યાયમાંની વાતો પહેલીજવાર સાંભળી હતી તે હહાડે. અહમદશાહ કદી જૂલી ગયો નહિ ખીજો રવિવાર આવ્યો ને સાંજ પડી ત્યાં તે બે જુવાનો નવો કરાર વાંચવા બેઠા, કેમકે તે દિવસેજ તેમને વધારે પુરસદ મળતી હતી જેમ જેમ તેઓ આગળ વાંચતા ગયા તેમ તેમ તેઓએ પ્રભુ ઇસુ કે જે પોતાની નિર્મળ પવિત્રતા અને અનુપમ શક્તિને લીધે ખીજા બધાથી શ્રેષ્ઠ થયો હતો તે કુ ખ અને દીનાવરવાના ઉડા ખાડામાં ઉતર્યો હતો તે પણ તેમણે જોયું આથી પહેલાં તો તેઓ વાંચવામાં માત્ર રસ લેતા એમ કહીએ તો ચાલે, પણ હવે તો તેઓ તે માનની લાગણીથી વાંચવા લાગ્યા કદામાં કદો દુસ્મન પણ જે દોષિત ઠરાવી શકે નહિ તેને વિષે ક્યારે તેઓએ વાંચ્યું કે તે વધસ્તબે જડાવા અને મારી ન ખાવા માણસોના હાથમાં સીંપી દેવામાં આવ્યો ત્યારે તે અન્યાયના કારણથી તેમને ક્રોધ ચઢ્યો.

અહમદશાહે કહ્યું, "જો તેની મરજી હોત તો તે પોતાને બચાવી શક્યો હોત કે નહિ ? "

શીરાઝખાને કહ્યું, "એજ તેના વિષે ધણી અજાણ્ય જેવી વાત છે. પોતાનો બચાવ કરવાની તેની બિલકુલ ઇચ્છા નહોતી. વધસ્ત બનું કુ ખ ભોગવવા તે આગળથી તૈયાર થયો હતો. વધસ્ત બપર મરવાની વાત ખીજા કોઈને તો અજાણ્ય લાગે પણ તેને પોતાને તે તેવી લાગતી નહોતી."

અહમદશાહે પૂછ્યું, “પણ એમ કેમ? જે હોઠ માણસ પોતાનો જીવ બચાવી શકે તો શું તે તેને નહિ બચાવે?”

શીરાઝખાને કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. તેના મનમાં તે વિષેના કંઈક પ્રકાશ પડવા લાગ્યો હતો, પણ તે પોતાના વિચાર બહાર કાઢી શકતો ન હતો. અહમદશાહનો સવાલ તેને ખરો લાગ્યો, પણ એજ ઇસુએ પોતા વિષે કહ્યું હતું કે, “હવે પછી તમે માણસના દીકરાને પરમેશ્વરને જમણે હાથે બેઠેલા અને આકાશના મેઘોમાં આવેલા બેશો.”

પ્રભુ ઇસુની આગળ વધસ્તબ દેખાતો હતો. ખરો પણ વધસ્તબની પેઠી પાર તે અનુપમ મહિમા બોલતો હતો. ત્યારે શું તે માત્ર માણસજ હતો એવું હોઠ શક?

પ્રભુ ઇસુના મરણ વિષેની અજબ વાત પૂરી થઈ, અને અહમદશાહ જેના હૃદય પર ભારે અસર થઈ હતી તેણે સૂચના કરી કે હવે આગળ વાંચવું નથી પણ શીરાઝખાને કહ્યું, “માત્ર એકજ અધ્યાય બાકી રહ્યો છે, તેથી અત્યારેજ વાંચીએ.”

તે માત્ર એક ટુકડો અધ્યાય, પણ તેથી કેટલો બધો ફેરફાર થયો છે! જે વધસ્તબથીજ વાત અટકી ગઈ હોત તો માનવજનના ઇતિહાસમાં આજે કેટલી બધી ફેર હોત! છતાં અધ્યાયમાં ખાલી કબરની વાત, અને મરણ પામ્યો પણ જે હાલ જીવતો છે તેની વાત આવી જેણે અનેકવાર દિલાસાના શબ્દો કહ્યા હતા, કે “મિહો મા,” તેણે ફરી એક વાર કહ્યું કે “તમે મિહો મા” જે મરણ પામવાને કાલવરીની ટેકરી પર મર્યો, તેજ પ્રભુ ઇસુ પોતાના શિષ્યોને મળવા માલીલ જતો હતો. છેવટે પુનરુત્થાન પામેલા પ્રભુએ પોતાના શિષ્યોને છેલ્લી આજ્ઞા આપી તે આજ્ઞા આપતી વખતે એક અજબ જેવી વાત કહી, અને એક અજબ વચન પણ આપ્યું. કહેતી વાત એ છે કે “આકાશમાં તથા પૃથ્વી પર સર્વ અનિકાર અને અપાયો છે.” આપેલી આજ્ઞા ‘જે માટે તમે જઈને સર્વ દેશનાઓને શિષ્ય કરો; બાપ, દીકરા તથા પવિત્ર આત્માને નામે તેઓને આમિસ્માં આપતા જાઓ.’ અને વચન આ છે “જીઓ, જગતના અત સુધી હું સર્વ કાળ તમારી સાથે છું.”

પ્રકરણ ૧૨.

અમીરઅલીનું દર્શન

અહમદશાહ હોસ્ટેલમાં રહેવા પાછો આવ્યો એ વાતને કેટલાંક અઠવાડીયા વિતી ગયા પછી એક સાંજે અમીરઅલી હોસ્ટેલમાં આવ્યો. તે વખતે બન્ને છોકરાઓ સાથે અભ્યાસ કરવા બેઠા હતા. અહમદશાહે તેને માનથી આવકાર આપ્યો, અને શીરાઝખાન સાથે તેની ઓળખાણ કરવી અમીરઅલીને બેઠને શીરાઝખાન ધણે ખુશ થયો. તેના વિષે વડુ જાણવાને તે બહુ ધનેજર હતો. એવું બન્યું કે અમીરઅલી આવ્યો તે વખતે તે છોકરાઓ તેમની અભ્યાસની એક ચોપડીમાં બૈબલમાંથી કેટલાક ઠાપલા લીધેલા હતા તે તેઓ બૈબલમાંથી ભેતા હતા, અને એમલ તેમની મેજ ઉપર પડેલું હતું.

અમીરઅલી કંઈ કામસર આવેલો હતો તે પુરૂ થયા પછી તે છોકરાઓના કહેવાથી તેમની પાસે બેઠો.

બૈબલ હાથમાં લઇને અમીરઅલીએ પૂછ્યું, " આ પુસ્તક તમારા અભ્યાસક્રમમાં આવે છે ? "

શીરાઝખાને આવકો ખાધા વચર જવાબ આપ્યો, " અમારા અભ્યાસક્રમમાં તે પુસ્તક ઠરાવેલું તો નથી, પણ બીજી ચોપડીઓમાં તે વધે ન તેને અવલખીને ધણુ લખેલું છે, તેથી મારા એક પ્રેફેસર પાસે મે તે મ માળ્યું હતું "

અમીરઅલીએ પૂછ્યું, " તમે તે વાંચતા હશો ? "

શીરાઝખાને તેના મિત્ર સાચુ બોલ્યું, તે એવી મતલબથી કે તેના કાકાને તે વિષે કહેવામાં કંઈ વધ્યા છે કે નહિ.

અહમદશાહ તેની મતલબ સમજી ગયો, અને તેણે જવાબ આપ્યો, " હા, અમે તે વાંચીએ છીએ, અમે એક સુવાર્તા તો પુરી વાંચી ગયા છીએ અને હમણાં બીજી શરૂ કરી છે. "

અમીરઅલીને એ વાત કેવી લાગે છે તે જોવા સારૂ શીરાઝખાન તેના મોં સામેજ જોઈ રહ્યો હતો. શીરાઝખાનને તો અજબજાબ લાગ્યું કે અમીરઅલીના ચહેરા ઉપર નાખુશીને બદલે કંઈક સાનદાશ્ચર્ય જણાયું હતું. તત્કાળ શીરાઝખાનને ખરી વાત માલમ પડી જ્યારે તેને અમીરઅલીની મુલાકાત પહેલી વખત થઈ ત્યારે અહમદશાહના સગા અને તેના બીજા જોળખીતાઓની વચ્ચે તેને કંઈક ફેર માલમ પડ્યો હતો, અહમદશાહે પોતે પણ તેને એમજ કહ્યું હતું. શું તેનું કારણ એ હશે કે તેઓ ખ્રીસ્તી છે ? આ વિચાર તેના મનમાં આવ્યો હતો. એટલામાં અમીરઅલીના મનમાં પણ તેવાજ વિચાર આવ્યો, એટલે અહમદશાહના જે સગા ખ્રીસ્તી થઈ ગયા હતા તેમની વાત શીરાઝખાનને અત્યારે કહેવી જોઈએ કે નહિ.

શું બોલવું તે વિષેના વિચારમાં અમીરઅલી હતો. એટલામાં અહમદશાહે કહ્યું, “ મધ રાતેજ અમને એવો વિચાર આવ્યો હતો કે અમને એમલનો ખુલાસો આપનાર માણસ મળી આવે તો કેવું સારું ! કારણ કે અમે જ્યારે સુવાતાં વાંચીએ છીએ ત્યારે બહુજા સવાલ ઉભા થાય છે તમારા કરતાં વધારે સારો માણસ વળી બીજો કોણ મળી શકે ? ”

હવે શીરાઝખાનને ખાતરી થઈ કે જે વિષે તેને શક પડ્યો હતો તે વાત તદ્દન ખરી છે તેણે કહ્યું, “ હા, અમે જે જે ન સમજીએ તે તે જો તમે અમને સમજાવશો તો અમે તો બહુ ખુશી મળશું ”

અમીરઅલીને તો એ વાત મમતીજ હતી, પણ તેણે ધડીઆળમાં જોઈને કહ્યું કે “ મારે અત્યારે અમત્યના કામસર એક માણસને મળવા જવું છે માટે મને હમણાં તો માફ કરો બીજા કોઈ દિવસે સાજની વખતે આવીશ ”

તેના મયા પડી અહમદશાહે તેના મિત્રને કહ્યું કે, “ હું મારા કાકાને ને મારી પિત્રાઈ બેનને એટલી બધી વાર મળવા જતો નહોતો તેનું કારણ હવે તે જાણ્યું ! હવે તે વાત વધારે વાર જાની રાખવાની જરૂર નથી તેઓ તો ખ્રીસ્તી છે ”

તેના મિત્રે કહ્યું “ જ્યારે તું તારા કાકાને કહેતો હતો કે અમે સુવાતાં વાંચીએ છીએ તે વખતે તેમના મોં પર અલૌકિક આનંદ જણાઈ રહ્યો હતો

તે પરથી હું તો તે વાત જાણી ગયો હતો, પણ એ પ્રમાણે તેમણે શા માટે કર્યું ? જેણે પોતાનો મુસ્લીમ ધર્મ છોડી દીધો હોય એવા કેાઇ પણ માણસને હું પહેલાં મળ્યો નહોતો અને તેમની વાત સાંભળવાનું બહુ અન યાય છે ”

અહમદશાહે જવાબ દીધો, “ત્યારે તો મારા કાકાનેજ તમારે તે વિષે પૂછવું બેઠાએ, કેમકે અમને તો એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે અમારા કાકાએ અમારા કુટુંબ પર કલ્લ ક આવ્યું છે, અને અમારે તેનું નામ પણ ઈન્કારવું નહિ, એ સિવાય બીજું કંઈ હું જાણતો નથી અથાધારી રીતે અને ખબર મળી કે મારા કાકાનો ગુન્હો શો હતો મારા બાપાની નજરમાં તે ગુન્હો જેવો બધ કર હતો તેવો અને તો લાગતો નથી. પણ મારા બાપા જ્યાં સુધી જીવતા હતા ત્યાં સુધી મારે તેમને આવીન રહેવું પડતું, મારા બાપના મરણ વખતે મારા કાકાએ એક બાપના જેવી અમને મદદ કરી વળી મારી માને કંઈ બહુ વાધો જણાયો નહિ, અને હું પોતે હવે સમજણે ગયો છું, તેથી તે લોકોથી જુદાપણું રાખવાની કંઈ ઇચ્છા નથી, અને એ મને વધારે વખત મળતો હોત તો હું વધારે વાર તેમને મળવા જાત હવે તે બીજા કેાઇ વારે અહિં આવશે ત્યારે આપણે તેમને પુછીશું કે તે શા કારણથી મુસલમાની ધર્મ મૂકી ખ્રીસ્તી થઇ ગયા એટલી વાત તો હું જાણું છું કે કેાઇ સસારી લાભને લીધે તે ખ્રીસ્તી થઇ ગયા નથી, કેમકે મેં તેમને પૂછ્યું કે ખ્રીસ્તી થવાથી તેમને શું મળ્યું ? ત્યારે તેમણે કહ્યું કે ખ્રીસ્તી થવાથી મને ખ્રીસ્ત મળ્યો છે, અને ખ્રીસ્તની મારફતે મને દેવ મળ્યો છે તેમને ખ્રીસ્ત મળ્યો એટલે શું મળ્યું એ પુછવાનું રહી ગયું તેમની વાત સાંભળવામાં આપણને બહુ રસ પડશે ”

હરાવેલે વખતે અમીરઅલી આવી પહોંચ્યો અને તરત તે છોકરાઓએ તેને કહ્યું કે, “બીજા સવાલો પુછવા કરતાં તમે ઇસ્લામી ધર્મ સુકીને ખ્રીસ્તી શા માટે થઇ ગયા તે અમને કહો આથી બીજું અમીરઅલીને શું ગમે ? તેની આખી જીદગીમાં બનેલો સર્વ કરતાં મોટો ને અબધળ જેવો બનાવ તે કદી ભૂલી શક્યો નહિ, અને બીજાઓને તે બનાવ વિષે કહેતાં તેને આનંદ થતો હતો. તેથી કંઈ પણ વિલંબ કર્યા વિના તે

વાત કહેવા લાગ્યો, અને તે બે જુવાન છાકરા ધણીજ રસથી સાંભળવા લાગ્યાં ” એક દહાડે સાંજે જ્યારે હું ઘેર જતો હતો ત્યારે એક જગ્યાએ લોકોનું ઠાણુ બેસુ થયું હતું હું ત્યાં ગયો ત્યારે મેં એક હિન્દીને બાપણુ કરતો જોયો તે પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તના વધસ્ત બ વિષે ધણુજ જુસ્સાથી અને ભાવથી બોલતો હતો. તે વખતે તે ઉપદેશકની ઓળખાણુ મને થઈ અને તે દિવસથી તે મારો ખરો દોસ્ત થયો. અમારા બંનેના મગજમાં એકજ વાત રમી રહી હતી, એટલે તેની ઇચ્છા એ હતી કે તે મને ખ્રીસ્તી બનાવે, અને મારી ઇચ્છા એ હતી કે તેને ઇસ્લામી ધર્મમાં પાછો લાવવો, કારણુ કે મેં જાણ્યું કે મૂળે તો તે ઉપદેશક મુસલમાન હતો. ઉપદેશક આખરે જીત્યો એ મારે તમને કહેવાની જરૂર નથી તે મારા કરતાં વધારે બહુલો હતો અથવા તો તે ઉત્તમ વક્તા હતો તેથી તે જીત્યો એમ તો નહિ, પણ તેનું કારણુ એટલુંજ હતું કે મને ખ્રીસ્તી કરવાના પ્રયત્નમાં તે એકલોજ નહોતો, પવિત્ર આત્મા પણ તેની સાથે કામ કરતો હતો. ખ્રીસ્તના વધસ્ત બ વિષે બહુ સાંભળ્યા પછી અને વિચાર કર્યા પછી તે રાતે મને એક સંસ્થાન થયું તે હું કદી ભૂલી જઇશ નહિ સંસ્થાનમાં મને એક વધસ્ત બ દેખાયો. તે લોકોનો સાદો વધસ્ત બ નહોતો પણ તે તો બહુજ સુંદર હતો, અને દેવી પ્રકાશથી ચળકતો હતો. તેની નજીક એક દેવી પુરૂષને ઉભેલો મેં જોયો તે એટલો બધો તેજસ્વી હતો કે મારી આંખો તે એમને અગાધ ગદ્ય એ તેજસ્વી પુરૂષને મેં ઓળખ્યો, તે તો પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત હતો, તે દિવસથી તેના વિષે વધુ જાણવાને મેં ઇશિય કીધી મેં એક નવો કરાર વચ્ચાનો લીધો, અને ધણી હોસથી તેનો અભ્યાસ કીધો. મને જેનું દર્શન થયું હતું અને જેના વિષે હું નવા કરારમાં વાચતો હતો તેના ચરણુ આમળ પડવાનું ધણીજ વખત મને મન થતું હતું, પણ મને જે સસારી જોટ જશે તેને લીધે ને વિશેષે કરીને મારો ભાઈ મારા પ્રતિ ધણો નારાજ થશે એ વાતથી હું પાછો પડતો.

ત્યાર પછી મારી નાની દીકરીને પ્લેગ થયો અને તે ચરણુની પથારીએ પડી. ઇસુ ખ્રીસ્ત કે જે નાના છાકરાપર પ્રીતિ રાખનાર છે

તેના વિષે તેણીએ મિશનની નિશાળમાં સાબળ્યું હતું. અને તેણીએ વિનતી કરીને અને કહ્યું કે જેમ એક નાની છોડીને ઇસુએ સાજી કરી હતી તેમ તે અને સાજી કરે માટે તેની પ્રાર્થના કરે. પહેલાં તો તેની પ્રાર્થના કરવા એ તેણીને ના કહ્યું, કારણ કે જેને હું મારા પ્રભુ તરીકે સ્વીકારવા ચહાનો નહોતો તેની પાસેથી કંઈ કૃપા માગવાનું અને શરમભરેલું લાગ્યું. પણ મલિકાએ તો અને કહ્યું, “ને છેવટે એ તેની પ્રાર્થના કરી અને મારી છોડી સાજી થઈ.”

“પ્રભુ ઇસુના ચરણ આગળ અને લાવનાર તો મલિકાજી હતી. ઇસુએ મારે માટે કેટલું બધું કર્યું હતું તે અને મલિકાએ કહી સમજાવ્યું. ખ્રીસ્તે મારે માટે એટલું બધું કર્યું હતું કે હું તેનાથી કશું પાછું રાખી શક્યો નહિ, તેથી એ પોતાને તેને સોંપી દીધા, અને એ તો વાજખી હતું કારણ કે તેણે પ્રથમ મારે માટે પોતાનું અર્પણ કર્યું હતું.”

અમીરઅલી બોલતો બધ થયો એટલે તે કોટડીમાં ચલીઁ ચુપ-કીપી પથગાઇ પછી તેણે કહ્યું, દેવના અનિર્વાચ્ય દાનને માટે તેની ઉપકારસ્તુતિ કરીએ, અને તે છોકરાઓએ તે વખતે બાલ્યુ કે સર્વશક્તિ-માન પવિત્ર પરમેશ્વરની હજુરમાં પાપી માણસ પણ જઈ શકે છે અને તેની સગત કરી શકે છે. અમીરઅલીએ જતી વખતે તે છોકરાઓના ખબા પર હાથ મૂકીને કહ્યું કે, “મારા છોકરાઓ, ઇસુને શોધવો અને તેને મેળવવો તેના જેવું સારું બીજું કશું આ દુનિયામાં નથી, કારણ કે જે કાઠને ઇસુ મળે છે તેને દેવ મળે છે.”

મકરણ ૧૩.

સમાધાન

થોડા દહાડા પછી અહમદશાહ પોતાની માને મળવા ગયો. તે વખતે તેની માને તાત્ત આવતો હતો, અને તે ધણી મારી હતી. થોડા વખતથી ફેહમીદા યેગમના દહાડા દુ ખના થઇ પડ્યા હતા. શાહનવાહુસેન તો બહુ કરીને ધરમા રહેતોજ નહિ, અને તેથી ફેહમીદા યેગમને તો તેના નોકરો વગર ખીજા કોઇની સાથે વાત કરવાની મળતી નહિ. તેના ધણી જીવતો હતો. તે વખત ને હાલના વખતની સાથે સરખાવતા તો યેમા તેને આસમાન જમીનનો તફાવત માલમ પડ્યો, અને તે એવું ઇચ્છતો હતો કે ગમેલા દહાડા પાછા આવે તો કેવું સારું !

તેણે પોતાના દુ ખની વાત પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્રને કહી, અને તે સાબળીને તેને દલગીરી લાગી, કારણકે તેને વિચાર આવ્યો કે મારી મા પોતાનું ધર અને મિત્રો મૂકીને અહિં અળણી જગ્યાએ મારે લીધે આવી છે. તે યોલવા જતો હતો એટલામાં તેને વિચાર આવ્યો કે મલિકા અને મારી મા વચ્ચે સમાધાન કરવાનો આજ ખરો લાગ છે. મનિકાને તેની કાકીને મળવાથી ધણે આનંદ થશે.

જ્યારે તેની મા યોલતી બધ રહી ત્યારે અહમદશાહે કહ્યું કે, ‘ હા, હું કશુંક કરું છું કે તમે અહિં તદ્દન એકલાંજ છો, અને તેથી તમને ગમે પણ નહિ, અને તેને માટે કંઇ ઉપાય કરવો એમએ. હું ધારું છું કે જો મલિકા અહિં તમને મળવા આવે તો જરા ઠીક લાગશે, તે ધણા દિવસથી અહિં આવી નથી ”

ફેહમીદાએગમે કહ્યું, “ તે દિવસે હું તેની સાથે ધણી ગુસ્સે થઇ હતી, અને તે કારણથીજ તે અહિં ફરી આવતી નથી.” અહમદશાહે જનાબ દીધા, “ મલિકા અહિં આવે એવી તમારી મરજી છે તે જો મલિકા જાણે તો તે જરૂર આવશે એવી મને ખાતરી છે. તે દરરોજ તમારી ખબર પુછે છે તમારા યોલાવ્યા વગર અહિં આવતા તેને બીક લાગતી હશે, એવું મને લાગે છે.” ફેહમીદાએગમે કહ્યું, “ મલિકાને કહેજે કે તારી કાકી

હાલ મારી અને એકલી છે, પણ બેજે એવું કહેતો કે હું તેને અહિં બોલાવું છું.”

અહમદશાહ સીધાજ તેના કાકાને ત્યાં ગયો અને પોતાની માની માદગીની વાત કરી. એ સંભળી આપદીકરી બન્ને ધણી દલગીર થયાં. મલિકાએ કહ્યું કે, “હું તેમને બોલા જમશ” ત્યારે તેણીના આપે તેમાં પોતાની સ મતિ દેખાડી, ને મલિકાએ બીજે દિવસે ત્યાં જવાનો ઠરાવ કર્યો.

એ જણીને અહમદશાહ તો ધણું ખુશ થયો. તેનાં ખ્રીસ્તી સર્ગા તરફ અને તેમના ધર્મ તરફ તેનું મન વધારે ને વધારે બેચાતું હતું. બે માત્ર તેની માજ તેની સાથે આવે તો તેને પોતાને તો હવે ખ્રીસ્તી થવામાં કોઈ જાતનો વધી ન હતો.

તેના કાકાના શબ્દો વાર વાર તેના મનમાં આવતા, એટલે કે મહમ્મદ પેગમ્બર અને ઇસુ એ બેમાંના કોના પત્રલામાં ચાલવાથી તમારી જીંદગી વધારે પવિત્ર ને ઉમદા થશે ? હવે તો તેણે પોતે સુવાનાં વાચી હતી જેથી તે સવાલના જવાબ વિષે તેને જરા પણ શક નહોતો. મોટામા મોટી વાત તેની આગળ ધરવામા આવી હતી, હવે તેનાથી ઉતરતી વાત તેનાથી પસંદ થાય એમ નહોતું. ધણી વાર તેને વિચાર આવતો કે તેના આપના જેવા થવા કરતાં તેના કાકાના જેવા થવું એ વધારે ઇચ્છવાએ છે. એક તો પ્રભુને અર્થે અને પોતાના માનવી જાઇએને અર્થે પોતાનું જીવન ગાળે છે, અને બીજાએ માત્ર પોતાને અર્થે અને પોતાના કુટુંબને અર્થે પોતાની જીંદગી ગાળી હતી.

બીજા દિવસથી ફેહમીદાબેગમ પથારીવશ થઇ મઇ તેના શરીરમાં ધણીજ પીડા થતી હતી, અને તેના મનમાં કુ ખના વિચારોથી કંઈક ઉચાટ હતો તે વખતે તેના ધર આગળ કોઈ માણસો બોલતાં હોય એવું તેને લાગ્યું. તરતજ એક છાડી બારણા આગળ આવી પહોંચી, અને બેગમ બોલવા જતી હતી એટલામા તો તે છાડી તેની પાસે આવીને તેના ગળામાં હાથ નાખીને રનેહથી બોલી, “બહાલા કાકી, તમે માર્દા છો તેથી હું ધણી દુ ખી છું, હું તમારી સારવાર કરવા આવી છું” ફેહમીદાબેગમ કંઈ બોલી નહિ, પણ પોતાની બત્રીજના ખભા પર માથું મૂકી ડસકાં બરવા લાગી.

મલિકાને નર્જનું કામ ધણુજ પ્રિય હતુ. આવે પ્રસંગે શુ કરવુ તે કામની પાસે શીખ્યા વગર પોતાની મેળેજ સમજતી હતી. બ્યારે તેની કાકી ચાંત થયા ત્યારે તેણે તેમનું મ્હો અને હાથ ધીધ નાખ્યા. પછી પોતાની સાથે આણેલા દુધમાં બરફ નાખીને તેને પીવડાવ્યું, એટલે પોતાને કંઈક આરામ થયો હોય એવું ફેહમીદાબેગમને લાગ્યું. પછી મલિકાએ તેનું મિઠાનું પાથરી દીકઠાક કર્યું, અને તેની કાટડી પણ સાફસુક કરી. તે એ કામ કરતી હતી ત્યારે તેની કાકી તેને અચ બાધી બેઠા કરતી હતી. ગમે તે કામ ખુશીથી તથા અતથી કરે એવી મલિકાના જે-રી છોડી તેણીએ પહેલાં કદી બેઠ નહોતી.

બધું બરાબર કર્યા પછી મલિકા આવીને ખાટલા પાસે બેઠી, અને તેની કાકીનું માથું ધીમે ધીમે દાબવા લાગી. એમ કરવાથી થોડા વખતમાં તેની કાકી ઊંઘી ગયા. બ્યારે ફેહમીદાબેગમ બગ્યાં ત્યારે મલિકા તો હજી પણ ખાટલા પાસે બેઠી હતી. હવે તેની સાથે બોલવા જેટલી શક્તિ બેગમને આવી હતી. શાહનશાહુસેન સંખધી જે ઉચાટ તેના મનમાં હતો તે વિષે મલિકાને કહ્યું, પણ શાહનશાહુસેનની પેલી મામણી વિષે એક શબ્દ પણ કહ્યો નહિ, અને તેથી મલિકાને લાગ્યું કે હવે કંઈ શીકર રાખના જેવું નથી.

થોડા વખત પછી અમીરઅલી પોતાની દીકરીને લેવા આવ્યો. પણ તેની કાકીને તેને જવા દેવાનું જરાએ મન નહોતું. બાપદીકરીએ વિચાર કરી ફેહમીદાબેગમને કહ્યું કે, “દેશી દવા કરવાથી કંઈ ફાયદો થતો હોય એવું અમને લાગતું નથી. અમારી મરજી તો એવી છે કે કોઈ અગ્રેજ આ-દાકતરને બોલાવીએ કે તમને તપાસે.” ફેહમીદાબેગમે કંઈ વાધા લીધો નહિ તેથી મલિકા તેની પાસે રહી અને અમીરઅલી દાકતરને તેડવા ગયો. તેઓ થોડીજ વારમાં આવી પહોંચ્યાં. દાકતરે દરદી સાથે બહુ માયાળુપણે વાત કરી, અને તેને શુ દરદ હતું તે બધું લીધું. ફેહમીદાબેગમને ચાંતિ વળી અને તેણીને લાગ્યું કે હવે હું એક હોસિયાર દાકતરની સારવાર હેઠળ છું.

દરદીને તપાસ્યા પછી દાકતરે અમીરઅલી સાથે વાત કરી તેણીએ કહ્યું, “બેગમની માદમી બારે છે. સૌથી સારો રસ્તો એ છે કે તેને

ધરૂપીતાલમાં આજુબી કે જ્યાં તેની સારી રીતે સારવાર કરવામાં આવશે. હાલ તરત તો હું તેને લઇ જવાનું કહેતી નથી, પણ જો મલિકા આજની રાત અહિં રહે તો કાલે હું આવીશ અને જો વિષે શું કરવું તે હું તમને કહીશ.” મલિકા અહિં રહેશે એ સાબળી દરદીને તો સારૂ લાગ્યું તેઓને રાતે ઉઠ્યા આવી નહિ તેથી તેઓએ ઘણી ઘણી વાતો કરી

તેની કાકીને અસાત થએલી બેઠાં છોડીએ પુઠ્યુ, “કાકી હું કંઈ ગાઉં, તે તમે સાબળશો ?” તરતજ જવાબ મળ્યો કે, ‘હા, ‘ઇસુ બાળકોને પાળશે, કેવી પ્રીતિ !’ એ ગીત ગા” પછી છોડી ગયા લાગી અને ફેહમીદા બેગમને શાંતિ થઇ. તેનું આમતેમ બિઠાના પર ફરવું અને તેનું કંથુવું બધું થયું જ્યારે તે ગીત પુરૂ થયું ત્યારે તેની કાકીએ ધીમ અવાજે કહ્યું કે, “ફરી ગા,” અને મલિકાએ તે ફરી ગાયું.

બીજે દહાડે સવારે દાકતર આવ્યા દરદીને તો કંઈ ફેર પડ્યો નહોતો, તેથી તેને ધરૂપીતાલમાં આવવા દાકતરે હોંઠ કરી ફેહમીદા-બેગમ તો એટલી બધી માંદી હતી કે તેઓ તેને કયા લઇ જતા હતા તેનું પણ તેને જ્ઞાન નહોતું ને તે પોતે પણ જવાને કશુંલ થઇ એવી ગોઠવણ કરવામાં આવી કે તેણીને ધરૂપીતાલમાં એક જુદી કેટડી આપવામાં આવે અને તેની વિશ્વાસુ ચાકરડી નાદરીખાનમ તેણીની સાથે જાય અને બીજા નોકર શાહનશાની પાસે રહે. મલિકાએ કહ્યું, “હું તો ધરૂપીતાલની તદ્દન પાસે રહું છું તેથી વારવાર તમને જોવા આવીશ.” આથી ફેહમીદાબેગમને કંઈ વિશેષ શાંતિ થઇ

એક પાલખી આજુવામાં આવી અને ફેહમીદા બેગમને તેની અંદર સુવાડીને તેને ધરૂપીતાલ લઇ ગયા તેને એટલો બધો મદવાડ હતો કે પોતે કયા છે તેનું તેને કંઈ પણ જ્ઞાન નહોતું, પણ જેમ જેમ તાવ ઉતરવા લાગ્યો તેમ તેમ તેણીને માલમ પડતું ગયું કે આટલી બધી માયાથી અને પ્રીતિથી તેની સારવાર કદી કરવામાં આવી નહોતી.

જેઓને તે પોતે કદી જોળખતી નહોતી તેઓ પોતાના વહાલામાં વહાલા મિત્રના જેવી તેની બગદાસ કરતા હતા તે જોઇને તેને ઘણીજ નવાઇ લાગી. તેના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે, સગારનેહીને માટે

અમે આટલું કદી ન કરીએ, તો પરદેશના અને પરધર્મના માણસોને માટે તો ક્યાંથી કરીએ ।

અહમદશાહ પણ તેની માને બેવા વાર વાર આવતો, અને એક દિવસે બપોરે તે તેની પાસે એટલો હતો ત્યારે તેણીએ કહ્યું, “હું આ જગ્યાની રીતભાત સમજી શકતી નથી । આમઓ આટલું બધું કામ કેમ કરે છે ? પૈસાને માટે તેઓ કરતા હોય એવું તો મને લાગતું નથી, કારણ કે બધું-ખરા દરદીઓ તો તેઓને એક પાંચ પણ આપતા નથી ।”

અહમદશાહે કહ્યું, “ના, મને ખાતરી છે કે તેઓ પૈસાને માટે તો નહિ, પણ હું ધારે છું કે પ્રેમને માટે તેઓ કરે છે.”

તેની માએ તેને કહ્યું, “પણ તેઓ મને શું કરવા ચાહે, હું કંઈ તેમની સગી નથી ।” અહમદશાહે જવાબ આપ્યો કે, “તેઓ પરમેશ્વરને ચાહે છે તેથી તેઓ તમને ચાહે છે,” અને એ સાબળીને ફેહમીદાબેગમને તો વિશેષ નવાબ લાગી

થોડા દહાડા પછી તેણીને માનમ પડ્યું કે દરરોજ અમુક વખતે દવાખાનામાં ગીત ગાવામાં આવતા હતા, તે સાબળીને તેને મલિકા માફ આજતી, પણ તે મલિકાના સ્વર જેવો મધુર નહોતો

ફેહમીદા બેગમે એક બાઇને પૂછ્યું, “તમે ગીત વારે વારે કેમ ગાઓ છો ?” તે બાઇએ કહ્યું કે, “કામ શરૂ કરતાં પહેલાં અને પુરૂ થાય ત્યારે અમે પરમેશ્વરની મદદ અને આશીર્વાદ માગીએ છીએ ।” ફેહમીદા બેગમને લાગ્યું કે હું તો જાણે કે એક તદ્દન જુદીજ દુનિયામાં રહેવા આવી છું । પછી તે બાઇએ કહ્યું કે, “જે દરદીઓ સારા થવા આવ્યા છે તેઓ અને ધરપીતાલમાં કામ કરનારાં દર સવારે સાત વાગે પ્રાર્થના કરવા અને દેવનું વચન વાંચવા ભેગા થાય છે,” અને આ વાત સાબળી બેગમે વિચાર કર્યો કે બપોરે મને જરા વધારે સારૂ થશે ત્યારે હું પણ ત્યાં એ ગીત સાંભળવા જઇશ

તેજ દહાડે એક બાઇ આવી અને તેણીની પાસે બેસીને તેને પૂછ્યું કે, “તમારી આમળ હું કંઈક વાચી સંભળાવું ?” ફેહમીદાબેગમને તો કંઈ વાંધા જેવું લાગ્યું નહિ તેથી તે બાઇ વાંચવા લાગી, અને તેણીએ જે વાંચ્યું

ને આ કે, “યહોવાહ મારો પાળક છે, મને કશી ઝોટ પડશે નહિ” ત્યાર પછી તે બાઈએ એક પુરૂષ વિષે તેને વાત કરી કે બ્યારે તે પૃથ્વી પર હતો ત્યારે તેણે કહ્યું, “હું ઉત્તમ ઘેટાંપાળક છું, ઉત્તમ ઘેટાંપાળક ઘેટાંને સારૂ પોતાનો જીવ આપે છે”

દરદીએ પૂછ્યું, “તમે હઝરત ઇસા વિષે કહો છો? તેના વિષે કુરાનમાં જે લખેલું છે તે હું જાણું છું પણ સુનાતાંમાં જે તેના વિષે લખેલું છે તેથી તે તદ્દન જુદું છે મારા ખાનિદ મને તે કદી વાંચવા દેતા નહિ”

પણ તે વિષે સાબિતવાને તો ફેહમીદાયેમમ ધણી ઇતેજાર હતી. વિધવાના મુએલા દીકરાને જીવનો કયો તે વાત સાબિતવામાં તેને બહુ ગમ પડ્યો

બ્યારે મલિકા તેને ફરી બેઠા આવી ત્યારે બેઠામે તે વાત તેને કહી તે છોડીએ કહ્યું, “મારા વહાના કાકા, જે તમે પ્રભુ વિષે સાબિતશો તો તેના ઉપર પ્રીતિ ક્યાં વગર તમે રહેશો નહિ” આનો કંઈ ઉત્તર મળ્યો નહિ, કારણ કે ફેહમીદાયેમમનું હૃદય એવું હતું કે તેને ઝટ અસર થાય નહિ તેની આખી જીવગીમાં તેણે માત્ર આ પૃથ્વી પરના વાનાની જ ચિંતા કરી હતી, અને બીજા કસાની જરૂર હોય એવું તેને જાગ્યું નહોતું તેમ જના પદર દિવસ પહેલાં બ્યારે તે અહિં આવી તે વખતના કરતાં એક અઠવાડીયા પછી બ્યારે તેણી ઇસ્પીનાન છોડીને મધ તે વખતે તેનામાં વણે ફેરફાર થઈ ગયો હતો. ખ્રીસ્તીએ એકબીજા પર કેટલા બધા પ્રેમ રાખે છે અને એકબીજાની કેટલા બધા પ્રેમથી મેલા કરે છે તેનો અનુભવ તેને થયો હતો. ખરી સ્તુતિ ને પ્રાર્થના વિષે તે થોડુંક જાણી હતી, અને એ બધા ઉપરાંત હઝરત ઇસા અને પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તમાં ફેર છે તે કંઈક અંશે તેણે જાણ્યું હતું. આમજન જેમ તે પોતાના સગાંઓ વિષે બોલતી અને ધારતી તેમ હવે તે કરતી નહોતી. પ્રભુ ઇસુ જે જન્મતો તારનાર કહેવાય છે તેનો સિખ થવાથી અશ્વર-અલીએ પોતાના કુટુંબ પર કાંઈ પણ રીતે કંઈક આણ્યું નહોતું એની ખાતરી હવે તેણીને થઈ.

મકરણ ૧૪ મુ

બેમાથી એક રસ્તો પસંદ કરવો

તે કાટડીમાં શીરાઝખાન અને અહમદશાહ વચ્ચે બીજી કાંઈ નહોતું. અહમદશાહ વાંચવામાં તદ્દનીન થઈ ગયો હતો. તેના સાથીના હાથમાં ભેકે ચોપડી હતી પણ તે તે વાંચતો હોય એવું દેખાતું નહોતું. તે તો બીજા કસા વિચારમાં પડી ગયો હતો. જેમ વખત જતો ગયો તેમ તે વધારે આકુળબાકુળ થયો, ને તેને વાત કરવાનું ભણે મન હોય તેમ તે અહમદશાહ તરફ ધારી ધારીને જોતો હતો, પણ પોતે જ કહેવા માગતો હતો. તે અહમદશાહને ગમશે કે કેમ તે વિષે તેને શક પડતો હોય એમ દેખાતું હતું. આખરે અહમદશાહે તેની ચોપડી બધ કરીને કહ્યું કે, “અ જો તુ કદા બહુ ધ્યાનપૂર્વક વાંચતો હોય એવું મને લાગતું નથી, પણ હું ધારું છું કે તે તારો વિષય તૈયાર કરી રાખ્યો હશે.”

“આજે મને કંઈ વાંચવાનું મનજ થતું નથી, મને તો કંઈક વાત કરવાનું મન છે, અને તું ક્યારે વાચી ગઈશ એનીજ હુરાહ ભેઈ છું.” અહમદશાહે કહ્યું, “બહુ સારું, હું સાબળું છું, કહે, તારે શું કહેવું છે?”

શીરાઝખાને કહ્યું, “હું તો દેવળમાં જઈ તારા કાકાનું લાપજ સાબળવાની ઇચ્છા રાખું છું. કેમ કાંઈ આપણે જઈશું કે નહિ?”

અહમદશાહ બહુ ખુશી થયો અને કહ્યું કે, “તું એવી ઇચ્છા રાખે છે તેથી હું ધણી અનન્ય થાઉં છું, કારણ કે ગમે રવિવારે હું તો ગયો હતો, ને આવતી કાલે ફરી જવાનો મારો વિચાર છે. નને એ વાત કદાપિ પસંદ નહિ પડે તેથીજ મ તને એ વિષે કશું નહોતું.”

શીરાઝખાને જવાબ દીધો, “મને તો એ વાત ગમે છે, મારાથી બને તેટલો ખીસ્તી વર્મ સગ્રાધી અવમાસ કરવાનો મેં નિશ્ચય કીધો છે અને જ્યાં કંઈ શીખવાનું મળે ત્યાં જવા હું તો તૈયારજ છું.”

“ત્યારે તો તું દેવળમાં આવજે. ત્યાં તો બહુ શીખવાનું મળે છે.”

શીરાઝખાનને હજી જાણે કંઈ વધારે કહેવાનું હોય એવું દેખાયું પણ શું બોલવું તે તેને સુઝતું ન હતું, માટે તે કશું બોલ્યો નહિ, અને સવારમાં જેટલે વાગે જવું તે નક્કી કરી બન્ને સુવા ગયા.

ખીજે દહાડે સવારે ઠરાવેલે વખતે તેઓ નીકળ્યા, અને દેવળ આગળ આભ્યા ત્યારે અમીરઅલીને તેના ધરમાંથી આવતો જોયો. છાકરાઓને તે બહુ પ્રેમથી મળ્યો, અને દેવળ છુટયા પછી તેમને પોતાને ઘેર જમવાને નોતર આપ્યું, ને તે તેઓએ બધી ખુશીથી સ્વીકાર્યું.

શીરાઝખાને પછી કણ્ઠ કહ્યું કે દેવળમાં જે ભજનસેવા થઈ હતી નથી બહુજ શીખવાનું મળે છે. ઇશ્વરસ્તુતિનાં ગીત ગાવામાં આભ્યા તે તેણે પહેલીજ વાર સાંભળ્યાં. વળી પ્રાર્થના કરતાં પાપ કણ્ઠ કરવામાં આભ્યા અને આત્મિક આશીર્વાદની માગણી થઈ તેના જેવું તેણે પહેલાં કદી સાંભળ્યું નહોતું. બોધભાષણ પણ તેણે બહુ રસથી સાંભળ્યું હતું. આધારવાક્ય નીચે પ્રમાણે હતું “પણ દેવ જે દયામાં ભરપૂર છે તેણે જે પ્રીતિ આપણા પર કરીધી તે પોતાની બધી પ્રીતિને લીધે આપણે પાપમાં સુએલા હતા ત્યારે પ્રીતિની સાથે આપણને જીવતા કીધા (કૃપાથી તમે તારણ પામેલા છો), ને સાથે ઉઠાડયા, ને પ્રીતિ પ્રસૂથી આકાશી જગ્યાઓમાં તેની સાથે ઢિસાડયા.”

શીરાઝખાનની પાસે જે માણસ બેઠો હતો તેણે તેને બેબલ આપ્યું, અને તેમાં આધારવાક્ય બતાવ્યું. પણ ભાષણ પર પુરતું લક્ષ આપ્યા વિના શીરાઝખાને તો આધારવાક્યજ ફરી ફરીને વાંચ્યું, અને અત્યાર સુધી જે પરમેશ્વરને તે દૂર રહીને ભજતો હતો તે જાણે કે તેની પાસે આબો. હોય તેમ તેને ભાંસ્યું અને પરમેશ્વરના પરાક્રમ તથા જોગવથી ભમળીત થવાને બદલે તેના પ્રેમથી તેની પ્રતિ તે આકર્ષાવા લાગ્યો. હવે થોડીવાર પછી તેણે બેબલ મૂકી દીધું અને ભાષણ પર લક્ષ રાખવા લાગ્યો. અમીરઅલી પરમેશ્વરની અજબ જેવી દયા વિશે બોલતો હતો. તે વિશે બોલતાં ટુંકમાં તેણે ત્રણ વાતો જણાવી (૧) અનિર્વાચ્ય પ્રેમ, (૨) મરણમાંથી જીવન, અને (૩) આકાશી જગ્યાઓમાં પ્રસૂની સાથે બેઠક.

તે જીવાને તે તે એટલું બધું નવું અને વિચિત્ર લાગ્યું કે તેને ભાવાર્થ તેઓ પૂરેપૂરો સમજી શક્યા નહિ, પણ એટલું તો તેઓ હવે

સમજ્યા કે તેઓ પહેલાં ધારતા હતા તે કરતાં વિશેષ ઉચ્ચ જીવન તેઓ ખ્રીસ્ત ઇસુની મારફતે સંપાદન કરી શકે તેમ છે

ભજનસેવા પુરી થયા પછી અમીરઅલી તેમને પોતાને ઘેર લઇ ગયો, ને ત્યાં તેની દીકરી મલિકાએ તેમનો સારો આવકાર કીધો

આધા પહેલાં અમીરઅલીએ તેના હાનને માટે પરમેશ્વરનો આભાર માન્યો. પ્રથમ તો તે જીવાન માણસોને અને વિશેષ કરીને શીરાઝખાનને બધું નવું નવું લાગતું હતું, જેથી તેઓ જાના રહ્યા હતા. પણ પછી તો તેઓએ વાતચિતમાં સારો લાગ લીધો. ઘેર જતી વખતે અમીરઅલીએ તેમને ફરી આવવાનું આમત્રણ આપ્યું

ઘેર જતી વખતે ને ત્યાં પહોંચ્યા પછી શીરાઝખાન કંઈ બોલતો નહોતો અને તેને એકલુજ રહેવું મનતુ હોય એવું લાગ્યું. તે વખતે તેના હૃદયમાં એક જામડું ચુક ચાલી રહ્યું હતું. તેની આગળ બે રસ્તા હતા; એક તો એ કે જેના ઉપર તે અત્યાર લગી ચાલ્યો હતો, તે તો સરળ અને હરકત વગરના દેખાતો હતો, પણ તે ઇશ્વર વગરના સર્વકાળિક અધારામાં દોરી લઇ જતો હતો. બીજો રસ્તો વિકટ અને ધણી હરકતોવાળો દેખાતો હતો, પણ તે તો ઇશ્વરના સર્વકાળિક અજવાળામાં દોરી લઇ જતો હતો

હવે કયો રસ્તો લેવો? આજ સવાલ તે જીવાન માણસના મનમાં ઘેળાયા કરતો હતો. તેણે વિચાર કીધો કે “જે મારો મિત્ર અહમદશાહ ખ્રીસ્તી થાય તો તેને તેનાં ખ્રીસ્તી સર્માં આવકાર આપવાને તૈયાર છે. પણ જે હું તે નવો રસ્તો પકડું તો જે મને વહાલામાં વહાલું છે તેને પણ મારે તજ દેવું પડશે” તેના મનમાં જે હતું તે બધું અહમદશાહને કહી દેવાની તેની ધણી ઇચ્છા થઇ હતી, પણ તે છેવટના નિર્ણય પર આવે ત્યાં સુધી તેને કહેતાં તે આંચકો ખાતો હતો. આમ તર્ક-વિતર્ક તે કરતો હતો તેવામાં ખારણું ખખડ્યું અને અહમદશાહ પોતે અદર આન્યો

શીરાઝખાન કંઈ પણ બોલ્યો તે પહેલાં તો અહમદશાહ બોલી હોયો કે, “હું તને કહેવા આન્યો છું કે મેં તો ખ્રીસ્તી જીવાનો હવે નક્કી કરાવ લીધો છે.”

શીરાઝખાનને એટલું બધું આશ્ચર્ય લાગ્યું કે સૌ જવાબ આપવો તે તેને સુઝ્યું નહિ, તેથી તે અણખોલ્લો રહ્યો. તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે મારા મનમાં જેવું યુદ્ધ ચાલે છે તેવું યુદ્ધ મારા મિત્રના મનમાં પણ શું ચાલતું હશે, ને તેના તેણે કંઈ નિર્ણય કીધો હશે ?

અહમદશાહે કહ્યું, “હા, મારે ખ્રીસ્તી થવું એમએ અને હું તો યશસ્વી”

ક્ષણવાર સુધી થોભ્યા પછી શીરાઝખાનને કહ્યું, “બહુ સારી વાત, હવે આપણે જુદા પડવાની જરૂર નથી, મેં પણ ખ્રીસ્તી થવાનો ઠરાવ કીધો છે”

અહમદશાહે ખોલ્યો, “ઇશ્વરના નામને ધન્ય હો! ખરેખર આ તો આનંદની વાત છે”

ત્યાર પછી તેમની જીદગીમાં બારે ફેરફાર થવાનો હતો, તે વિષે તેઓએ વાત ઉપાડી શીરાઝખાન કરતાં અહમદશાહને માટે તો તે વાત સહેલી હતી તેની મા અને તેના બાપ વગર બીજી કોઈ વાધો લેનાર હતું નહિ તેની મા વિષે તો તેને આશ્ચર્ય હતી કે વહેલી કે મોડી તે તો જરૂર ખ્રીસ્તી થઈ જશે ને મારી સાથે રહેશે. તેના બાપનો સાથે તો તેને ધણોજ થોડો સખધ હતો અને તેથી તે ગમે તે કહે નેની તેને ફરકાર નહોતી

પણ શીરાઝખાનની બાબતમાં તો વાત તદ્દન જુદીજ હતી તેનું કુટુંબ બહોળું હતું, અને પોતે તેમાં સોથી નાનો હતો. તેના બાપા મરી ગયા હતા, પણ તેના બાપાએ અને તેના બનેલીઓ તેને ખ્રીસ્તી થતાં અટકાવવાને પ્રયત્નો કર્યા વગર નહિ રહે એમ હતું. વળી તેની મા અને તેની જુવાન વહુ વિષે પણ વિચાર કરતાં તે બારે ઝુંચવણમાં પડ્યો. તેમના વિષે શું કરવું તેની તેને સમજણ પડી નહિ. આ બધાનો વિચાર કરતાં શીરાઝખાનને માટે ખ્રીસ્તી થવું કઠણ હતું એમાં કંઈ આશ્ચર્ય જેવું નથી. ટર્મ પુરી થાય ત્યાર પહેલાં તો તે ઘેર જઈ જાય એમ પણ નહોતું, તેથી તેણે એ વિષે ઘેર લખવાનું નક્કી કર્યું, અને તેને આશ્ચર્ય હતી કે પોતે જો જશે એટલામાં તો તોફાન કંઈક સાંત થઈ જશે.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

સુપ્ત કથા

ધરિપતાલમાંથી ફેહમીદા બેગમ ઘેર આવી તેને એક મહિનો થઇ ગયો. પહેલાંના કરતાં તેના મનમાં અધિક અસાંતિ અને અસ્વ તોપ હતી અને તેથી તે બધીજ દુખી રહેતી હતી તેની કટાણાબરેલી જીભીને લીધે અથવા બીજી રીતે કહેતાં આનંદથી બરપુર એવી પોતાની બત્રીજીની જીભી વિષે વિચાર કરતાં તેના જેવી ઉલ્લોમી જીભી માળવાની તેની બધી ઇચ્છા થતી હતી

પોતાના શોકબરેલા વિચારોમાં તસ્લીમ થઇને તે ઘેડી હતી એટલામાં તેના મોટો દીકરો અદર આવી તેની પાસે બેઠો.

પોતાની માના ચહેરા પર ગમગીની છવાયેલી બેઠને તેને અજબબી લાગી, અને જે વાત તે પોતાની માને કહેવા આવ્યો હતો તે કહેતાં તેને વધારે દુખ થશે એમ સમજીને તે પોતે હોસ્ટેલમાં પોતાના દહાડા ફવી રીતે ગુજારતો હતો તે વિષે, અને પોતાના બની મિત્ર શીરાઝખાન વિષે અને એવી એવી બીજી બાબતો વિષે વાતો કરી આમ વાત કરતાં બેઝલ વિષે વાત નીકળી, જે વિષે તેણે કહ્યું કે તેઓ બંને સાથે બેઝલ વાચતા હતા, અને છેવટે તેઓ દેવળમાં જતા હતા તે વિષે અને તેના કાકાના બાપણ વિષે પણ વાત કરી. વાતને અંતે તેણે પોતાની માને પૂછ્યું કે, “માજી, મારા કાકા જે કહે છે તે ખરું છે, અને આપણું ખાદું છે, એવો વિચાર તમારા મનમાં કદી આવ્યો છે? બે ખ્રીસ્તી ધર્મ ખરો હોય તો તે વિષે આપણે શું કરવું?”

ફેહમીદા બેગમે એ સવાલનો કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ, પણ એટલુંજ કહ્યું કે, “તું આ સહેરમાં આવ્યો અને તે તારા ખ્રીસ્તી સગાંબો સાથે સખ બ રાખ્યો તેનું શું આતુ પરિણામ આવ્યું? ત્યારે તો તું પણ ખ્રીસ્તી થઇ જવાનો હશે! આવી નામોશી એવા તારા બાપા જીવતા ન રહ્યા એ તો બહુ સાઈ થયું!”

છોકરો બોલી ઉઠ્યો, “અરે માણ, એવું ના બોલો! પરમેશ્વરને ઓળખવો અને પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત જેવા ભલા અને પવિત્ર પુરુષનાં પગલાંમાં ચાલવું એ કેવી રીતે નામોદીભરેલું હોય શકે? તમારો દીકરો મારા કાકા જેવો પ્રમાણિક અને સારો માણસ થાય એવું શું તમે નથી ચઢાતા? અને વળી મને ખાતરી છે કે ખ્રીસ્તી થવાથીજ હું તેવો થઈ શકીશ. મારાથી બને તેટલું કરીને પણ હું તો ઇસુ ખ્રીસ્તના જેવો થવા માગુ છું.”

તેના બીજા દીકરા શાહનશાહસેનનું ચિત્ર બેગમની આંખો આમળ ખડું થયું. તેની નકારી આંખોને લીધે તે તેની માને બારે ચિંતા અને હું ખતુ કારણ થઈ પડ્યો હતો, અને તે એક જુડા મુસલમાન કરતાં ખ્રીસ્તી થઈ એક સારો માણસ થાય એ તેને માટે વધારે સારું છે એમ તેને લાગ્યા વગર રહ્યું નહિ. તેના મનમાં એવો વિચાર હતો તેમ છતાં તેણીએ કહ્યું કે, “એ બધી મૂખાંધભરેલી વાત છે તારા બાપા કેવા સારા માણસ હતા, તેની તને ખબર છે? ખ્રીસ્તીઓજ માત્ર સારા હોય છે એવું તો કંઈ નથી. મેં સાંભળ્યું છે કે તેમનામાંના પણ બધા બહુ ખરાબ હોય છે.” અહમદશાહે પણ એમજ સાંભળ્યું હતું, પણ તેણે જવાબ આપ્યો કે, “માણ, તમે કહો છો તે પ્રમાણે જો હોય તો તેનું કારણ એજ છે કે તેઓ ખરા ખ્રીસ્તીઓ નહિ હોય. ખ્રીસ્તી તો કોને કહીએ કે જે ખ્રીસ્તનો ખરા શિષ્ય કે અનુયાયી છે. ખ્રીસ્તના શિષ્ય થવું અને જુડી રીતે વર્તવું એ બંની શક્ય નથી, અને એ કારણથીજ મને ખ્રીસ્તી થવાનું મન છે, કારણ કે મને ખાતરી થઈ છે કે બધી વાતો જેનું અનુકરણ મારે કરવું જોઈએ તેવી પવિત્ર જીંદગી તો માત્ર ઈસુ ખ્રીસ્તનીજ છે. માણ, આપણે જે લોકોને ઓળખીએ છીએ તે બધાના કરતાં મારા કાકાની અને મારી બેનની જીંદગી મને ઘણીજ જીંદી માલમ પડે છે, અને તેનું કારણ એ છે કે તેઓ પોતાને અર્થે નહિ પણ બીજાઓને અર્થેજ જીવે છે.”

ફેહમીદા બેગમ તરત તો કંઈ બોલી નહિ, પણ થોડી વાર પછી કહ્યું, “હીક, પણ આ વિચાર અમલમાં મુકવા એટલો બધો ઉતોવળો ન મા, આ પગલું તું ભરે તે પહેલાં એક વરસ સુધી તું થોભશે એવું વચન મને આપ.”

છાકરાએ કહ્યું, “વહાલાં માણ, એવું વચન હું કેવી રીતે આપી શકું ? તમારી મરણ હોય તો એક મહિના સુધી હું થોભું. વધારે વાર હું થોભવાનો નથી” પછી તે તેણીને સમજાવવા લાગ્યો, ને કહ્યું કે, “માણ, મારી માત્ર તમારી પાસે એકજ મામણી છે, અને તે એક તમે પણ અમારી સાથે ખ્રીસ્તી થાઓ. પ્રભુ ઇસુ વિષેની આ એક ચોપડી છે તે તમે વાંચશો ? એ તમે તે વાંચશો તો મારી ખાત્રી છે કે પ્રભુ ઇસુ પર વિશ્વાસ કર્યા વગર તમે રહેશો નહિ, તેના અનુયાયી થવાની તમારી પણ ઇચ્છા થશે”

બેગમે કહ્યું, “ખુદા એવું ન કરે !” તો પણ તેણે તે કંઈક કચવાતે મને કહ્યું, અને એકે તે ખ્રીસ્તી ધર્મ પ્રતિ કંઈ બાવથી વળી નહોતી, તો પણ તેને વિચાર આગ્યો કે એ હું ખ્રીસ્તી થઈ જાઉં તો મલિકાની પેટું હું પણ બહાર હરીફરી શકું અને એથી કરીને આ મારી નિરસ જીવગી મટી મારી જીવગી સુખમય થાય, પણ આ વિચાર તેણે પોતાના દીકરાને જણાવ્યો નહિ.

અહમદશાહના ગયા પછી તે પોતાના મનમાં વિચાર કરતી બેડી તેને લાગ્યું કે હાલની સ્થિતિમાંથી છુટવાનો માત્ર હવે એ એકજ રસ્તો છે મલિકા વિષેની તેની ઇચ્છા એવી હતી કે તે તેને પોતાની છોડી તરીકે પોતાના ઘરમાં રાખે તેથી તેણીએ અહમદશાહને કહ્યું કે, “મારે માટે સુવાતાંની એક નકલ લેતો આવજો” પણ તે વિષે કાંઈને ન કહેવું એવો કરાવ પોતાના મનમાં તેણે કર્યો. પોતાના ગુજરી ગયેલા ખાવિંદના વિચાર આવતાં તે કંઈ ડગી નહિ કેમકે તેણીને લાગ્યું કે હવે હું તેનાથી સદાને માટે છુટી થઈ છું, અને મારી મરણ પ્રમાણે કરવાનો હવે મને અધિકાર છે, અને મારા એમ કરવાથી એ મારો છાકરો રાજ થતો હોય પછી તો તેમ કરવું તેજ સહુથી સારું છે.

ખીજે દિવસે તેણે મલિકા પર એક ચિઠ્ઠી લખી કે તું મને મળવા આવ, મારે એક જરૂરની વાત તને કહેવી છે. અહમદશાહ ખ્રીસ્તી થઈ ગયો તે વિષે તેની કાકીને બારે ખેદ થયો હતો, અને તે બાબતનાં તેની આગળ તે રોડણાં રડવા માગતી હતી, એમ મલિકા ધારતી હતી, પણ

તેને બદલે તો તેની કાકીએ શાતપણે કહ્યું કે, “આખરે તુ અને તારા બાપા અહમદશાહને ખ્રીસ્તી બનાવવાના પ્રયત્નમાં સફળ થયાં ખરાં !”

છાડીએ કહ્યું, “અરે ના, કાકી, લોકો ખ્રીસ્તને ચાહે અને તેના શિષ્ય થવાનું તેમને ખરેખરે મન હોય તે વગર કાંઈ ખ્રીસ્તી થાય એવું અમે મના નથી. અહમદશાહે જ્યાં સુધી તે બાબત વિષે વાત ઉપાડી નહોતી ત્યાં સુધી મારા પિતાએ તેને તે વિષે કંઈજ કહ્યું નહોતું, અમે તો માત્ર ખાનગીમાં પ્રાર્થના કર્યા કરતાં હતાં. સુવાર્તા વાંચવાથીજ અહમદશાહની આજો ઉધડી મધ, અને તેણે જાણ્યું કે જેના ઉપર મારે પ્રેમ કરવો જોઈએ, અને જેના અનુયાયી મારે થવું જોઈએ તે તો ખ્રીસ્તજ છે.”

ફેહમીદા બેગમે ઊંડા નિશ્વાસો નાખ્યો, પણ કંઈ બોલી નહિ તેની કાકીના હાથ પર પ્રેમથી હાથ મુકી મલિકાએ કહ્યું કે, “વહાલાં કાકી, તમે પણ આપણા પ્રભુ ઇસુ વિષે શીખીને અમારા સમર્થ નહિ બળો ? જો એમ કરો તો એ સફળી સારૂ થશે.”

બેગમે કહ્યું કે, “જો આપણે બધાજ ખ્રીસ્તી થઈ જઈએ તો શાહનશા હુસેનનું શું થાય ? મેં તને કહ્યું હતું તેમ જો તે ક્યું હોત તો તે પણ કદાચ ખ્રીસ્તી થાત. પણ તે તો તેને પત કયો નહિ અને હવે તેનું શું થશે તે કાણ કહી શકે ?”

મલિકાએ તેનો કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ, અને તેથી વાતને વિષય બદલાઈ ગયો, પણ જ્યારે તે ઘેર જવા ઉઠી ત્યારે તે જતાં જતાં બોલી કે, “કાકી, તમે આ બાબત વિષે પુરો વિચાર કરજો. અહમદશાહની સાથેજ તમારૂં પણ બાપ્તિસ્મા થાય તો તેને કેટલો બધો આનંદ થાય એટલુંજ નહિ પણ અમને પણ કેટલો બધો આનંદ થાય !” સુવાર્તા વાંચવાનું પોતે વચન આપ્યું હતું તે વિષે ફેહમીદા બેગમે પોતાની બનીજીને કંઈ કહ્યું નહિ, પણ થોડા દહાડા પછી મલિકાએ એક સુવાર્તાની ચોપડી તેની કાકીના હાથમાં જોઈ ત્યારે તેણે તે વિષે જાણ્યું.

પ્રકરણ ૧૬મું.

એક અગત્યનો સવાલ.

એક દિવસે રેવરેન્ડ અમીરઅલી પોતાની અભ્યાસ કરવાની ક્રાંટીમાં એકદો બેઠો હતો, ને વિચારમાં તલ્લીન થઈ ગયો હતો. બે દહાડા પહેલાં મલિકા તેની કાકીને ત્યાંથી પાછી આવી હતી. ક્રાંટીમાં આવીને તેણીએ બહુ ઉત્સાહથી કહ્યું કે, “બાપા, મારી કાકી કહે છે કે તેમની પણ ખ્રીસ્તી થવાની મરજી છે, અને અહમદશાહની સાથે તેમનું પણ બારિતરમા થાય એમ તે ધ્રુષ્ટ છે. ખરેખર, ધર્મરે આપણી પ્રાર્થના સંભળી છે !”

અમીરઅલી પણ પોતાની દીકરીના આનંદમાં ભાગ લેવાને બંધો આતુર હતો, કેમકે તેઓ ધારતા નહોતા કે આટલી ટુંક મુદતમાં આવું સાફ પરિણામ આવશે પણ એક પાઠરી તરીકેની પોતાની ફરજ અમીરઅલીને બળવવાની હતી, તેથી જ્યાં સુધી આ વાત વિષે પોતાની બાબી સાથે મેઢેમેઢ વાતચિત ન થાય ને આવું મળીર પગલું ભરવાને તે તૈયાર હતી કે કેમ તેનો નિર્ણય ન થાય ત્યાં સુધી એ વાત નક્કી થઈ કહેવાય નહિ, તેથી એક દિવસ ઠરાવવામાં આવ્યો અને એક સંજે અમીરઅલી પોતાની દીકરી સાથે બેગમને ઘેર ગયો, જ્યારે અહમદશાહ પણ ત્યાં હાજર હતો.

ફેહમીદા બેગમે જે જવાબ આપ્યો તેથી માલમ પડ્યું કે તેણીએ સુવાર્તાઓ બહુ ધ્યાન દઈને વાંચી હતી પોતે હોશિયાર હોવાથી તેણીએ જે વાંચ્યું હતું તે યાદ રાખવું મુશ્કેલ ન હતું, પણ જ્યારે પોતાના જાતિય અનુભવ વિષે અને પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત પરના તેના પ્રેમ અને વિશ્વાસ વિષે તેની પારખ કરવામાં આવી ત્યારે તો વાત તદ્દન જુદીજ માલમ પડી, અને અમીરઅલીને માલમ પડ્યું કે મારી બાબી સંસારિક લાભ પામવાની આશાથીજ પોતાનો ધર્મ બદલી નાખવાને તૈયાર થઈ છે ખરી, તો પણ તેના મનનું અફ બદલાયું કે જે એક ખરા શિષ્યની નિરાણી છે એ તો હજી સુધી થયુંજ નથી. પોતાના હૃદયની ઇચ્છા પૂરી થાય તેવા કામમાં પોતેજ વાધો કાઢનાર થઈ પડે તે અમીરઅલીને માટે ધણું મુશ્કેલ હતું, તેમ છતાં જે ફેહમીદા બેગમ માત્ર નામનીજ ખ્રીસ્તી થાય તો તેનાં કેવાં માઠાં

પરિણામ થાય તેના વિચાર તેના મનમાં આવે છે. પોતાના તારનાર અને મિત્ર તરીકે જે તેણી ઇચ્છે સ્વીકાર ન કરે તો પછી જે માણસ-જાતને પાપથી બચાવવા આવ્યો તેના અનુવાધીને યોગ્ય જીવન માળવાને જોઈતું બળ તેણીને ક્યાંથી મળે ? ઇચ્છુ ખ્રીસ્તમાં રહેવાથી તેણીને નવો જન્મ થાય, પણ જે તે તેનાથી નિરાશી રહે તો ફેર માત્ર નામનોજ થાય એમ હતું.

હવે અમીરઅલી પોતાની અજ્ઞાનતાની કાટડીમાં જે વિષે વિચાર કરે તો જોઈ છે તે આજ બાબત હતી જે કાંઈ બાંધિસ્ત્રમાં સેવા ચાહતું હોય તેને બાંધિસ્ત્રમાં આવવાની ના કહેવી તેના દાખલો પુરાતન કાળની મડગીના ઇતિહાસમાં પણ તેને મળી શક્યો નહિ, છતાં જેણે પ્રભુ ઇચ્છુ ખ્રીસ્તનો ખરેખરી રીતે અગીકાર કર્યો નથી એવા માણસને બાંધિસ્ત્રમાં આવતાં અમીરઅલી આવ્યો ખાતો હતો. પેલા જે છોકરાઓ વિષે તો તેને એવો જરા પણ શક નહોતો, કેમકે તેઓએ ઇચ્છુ ખ્રીસ્તને પોતાના તારનાર તરીકે સ્વીકાર્યો હતો એટલુંજ નહિ, પણ પોતાના પ્રભુ અને શુદ્ધ તરીકે તેઓએ તેના અગીકાર કીધો હતો, અને તેના પ્રત્યેની પોતાની વફાદારી બજાવવાને માટે તેના નામથી એળખાવાને તેઓ આતુર પણ હતા.

અમીરઅલીને જે બાબતમાં શક પડે છે તે વિષે તે કાંઈ પરાનાને પુછી શકત ખરો, પણ તે પોતાની જાણેતા વિષે તેના દીકરાને અથવા તો કાકીની વાત તેની ભત્રીજાને પુછના અવકાશો હતા. આ બાબતમાં પ્રભુ તેને ખરો માર્ગ દેખે માટે તેણે ઘણી વાર સુધી અને આગ્રહથી પ્રાર્થના કરી, અને ધીમે ધીમે તેના મન પરનો બોજો હલકો થતો ગયો, એટલે સુધી કે તે તેને નહિ જોવા લાગ્યો. કારણ કે તે બેભાન ઉચ્ચકનાર તે એકલો નહોતો. હવે તે સવાલનું નિરાકરણ થઈ ગયું. તેણે વિચાર કર્યો કે, એક બીજો મહિના અહમદસાહ રાહ જુએ એમ હું તેને સમજાવીશ, અને તે દરમિયાન એક મિસનરી બાબુને કહીશ કે તે ફેરબીદા બેઝમની દરેરાજ મુલાકાત લેતી રહે અને તેને શિક્ષણ આપે ; અને તેટલા વખતમાં જે જાળીર પગલુ તેણી સેવાને આતુર હતી તેને માટે ને તૈયાર થઈ જશે, એવી તેની આશા હતી.

જ્યારે અહમદશાહે એ વાત સંભળી ત્યારે તે ધણો નિરાશ થઇ ગયો, તોપણ આ આપતર્માં તેના કાકાએ કેટલું બધું ડહાપણ વાપર્યું હતું તે તેણે સારી પેઠે જાણ્યું, અને પોતાની માની ખાતર તેની પોતાની ઈચ્છા પર વાડવાનું તેણે ખુશીથી મુલતવી રાખ્યું.

શીરાઝખાનને માટે તેમ કરવું સહેલું નહોતું પોતાની મા પર લખેલા કાગળનો તેને કંઈ જવાબ મળ્યો નહોતો તે કાગળ વિષે તે એવું ધારતો હતો કે તે ટપાલમાં ગેરવહ્યે પડ્યો હશે, માટે તેણે પોતાની માના ઉપર તાર કર્યો કે તેમને કાગળ મળ્યો હતો કે નહિ ? તેનો તેને એટલોજ જવાબ કે 'હા,' પણ બીજું કંઈ નહિ.

છાકરાએ દુ ખી થઇને કહ્યું, તેઓ તો હવે મને મુએયોજ સમજે છે તેઓ મારા ઉપર ગુસ્સાથી કાગળ લખે તો સારું, કેમકે ત્યારે તો હું ખ્રીસ્તી ગા માટે થાઉં છું તેના સમગ્ર કાગળ તેમને કહેવાનો અને સાંગે પ્રસંગ મળે, અને તેથી કદાચ હું તેમના પર પણ સારી અસર કરી શકું હાલ તો મારે પણ લાચારીએ મુગા રહેવું પડે છે.

અમીરઅમીએ તેને એવી સિખામણ દીધી કે તેનું માનિસ્મા થાય ત્યાં સુધી તો તેણે છાના રહેવું એજ ઠીક છે, અને ત્યાર પછી ઘેર જઇ પોતાના સમાવહાલાને મળવું એ તે એવિતો ઘેર જઇ ચડે તો તેને અટકાવવાનો પ્રસંગ રહેજ નહિ શીરાઝખાને તેના મિત્રની સાથે મ મિ આ નેવાને નક્કી વિચાર કરી રાખ્યો હતો, પણ કેટલાંએક કારણોને લઇને તે વાત મુલતવી રાખવાનું તેને યોગ્ય લાગ્યું નહિ.

તે દરમિયાન શાહનશાહુસેન ક્યાં હતો, અને તેની મા અને બાઇએ જે ઠરાવ કર્યો હતો તેથી તેના મન પર કેવી અસર થઇ હતી, તે હવે આપણે જોઇએ.

જ્યારે તેણે જાણ્યું કે એક અગ્રેજ ખાનુ મારે ઘેગ આવી મારી માને સિખવે છે ત્યારે તેને ગુસ્સો ચડ્યો તે ફહાડે સાંજે તે પોતાના બાઇની પાસે ગયો અને તેને કહ્યું કે, “મા તો ખ્રીસ્તી ધર્મ વિષે શીએ છે” પોતાના બાઇથી કંઈ પણ વાત છાની રાખવાનું અહમદશાહનું મન નહોતું, અને તેથી આ નક આવી એટલે તેણે ધણી ખુશીની સાથે પોતાના બાઇને કહ્યું કે, “મે પણ ખ્રીસ્તી થવાનો નિશ્ચય કર્યો છે, અને હું

આશા રાખુ છું કે મા પશુ મારી સાથે ખ્રીસ્તી થશે ”

કુટુંબનો એક સદ્ગુણી છોકરો હોવાનો હાવો કરવાનો હવે શાહનશા હુસેનનો વખત આવ્યો. અત્યાર સુધી તો તે કુટુંબમાં ખોટો ગણાયો હતો પણ હવે તે વાત ફરી ગઇ તેના કુટુંબનું જે કાંઇ પણ માણસ આપીકા ધર્મ તજીને ખ્રીસ્તી ધર્મ સ્વીકારે તેના તરફ તે પોતાનો ગુસ્સો ને બિઠ્ઠર બતાવતો હતો. તેણે પોતાના ભાઈને તેમના પિતાના ફરમાનની યાદ દેવડારીને કહ્યું કે, “ જે કાંઇ બિઠ્ઠરપાત્ર ધર્મનો સ્વીકાર કરે તેની સાથે હું કદી પણ રહેવાનો નથી ” હવે ખરેખરી વાત તો એ હતી કે બંધી જાતના અકુશથી સ્વતંત્ર થવાનું તે છોકરાને આ એક બહાનું હતું તેને વિચાર થયો કે જો મારા આપની બિઠ્ઠકતમાંથી મને મારો ભાગ મળી જાય તો ભણવાની ક્ષમ્ જરૂર રહે નહિ, અને કાંઇ પણ જનનો ધર્મ શીખવાની મને માથાકુટ કરવી પડે નહિ, પછી તો મારા મનમાં આવે તેમ કર અને મને મજા પડે તેવી રીતે રહું. શાહનશાહુસેન સાડે ને ઉમદા જીવન ગાળવાનો નથી એમ તેની માતાના ભાઈ નક્કી ધારતા હતા, અને હવે તો તે એટલો બધો વડી ગયો હતો કે તેને સુધારવો તે બહુજ મુશ્કેલ હતું.

થોડાજ દહાડા પછી તે પોતાના સામાનના ગાંસડાપોટલા બાંધીને તે ધરમાંથી નીકળી ગયો અને જતાં જતાં એમ કહ્યું કે, “ જે શહેરમાંથી આપણે અહીં રહેવા આવ્યા છીએ તે શહેરમાં હું આપણા એક સગાની સાથે હું રહેવા જઈ છું હવે હું મારી માના ધરમાં રહેવાનો નથી, તેથી તે ખુશીથી તેના ધરમાં મને ઉતારો આપી રહેવા દેશે ”

તેના લાડકો પુત્ર તેનાથી અગ્રેય થતો હતો તે એકદમ ફેહમીદાર એકમ બધી દિલગીર થઇ, પણ તેણી એક વાતથી સંતોષી હતી કે હવે મારે સિરે તેની જવાબદારી રહી નથી, અને વળીતેણીને એવું લાગ્યું કે જુદા રહેવાથી તે કદાચ સુધરશે ત્યાર પછી ફેહમીદાર એકમ એવો ઠરાવ કર્યો કે પોતાનું કાલનું ધર છોડી દઇને પાદરીના ધરની પડોસમાં એક ઘર લેવું, કે જેથી જે હોસ્ટેલમાં અહમદશહ રહેતો હતો તે પણ પાસે પડે અને અહમદશહ પણ તેને વારંવાર મળી શકે આમ થતાં થતાં બધા દહાડા નીકળી ગયા, અને જે ધર્મના સત્ત્વ વિષે તે બે છોકરાઓને ખાતરી થઇ હતી તેને હચોક કંચુક કરવાનો વખત પાસે આવી લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૭મું.

આખરે આરામ.

પેલાં ત્રણ માણસો જે આટલે સુધીની જીદગીમાં મુસલમાન ગણાતા હતા તેઓ તે દિવસથી ખ્રીસ્તીઓ તરીકે જીવવાવા લાગ્યાં. તે દિવસ આવીને ચાલ્યો પણ ગયો. તે જે જુવાનોને મન તો તે દિવસ પવિત્ર અને કદિ ન જુલામ તેવો હતો, પણ ફેહમીદા બેગમને માટે તો તે હહાડો આશાભર્યો નીવડ્યો હતો. તેને તો એવી આશા હતી કે ખ્રીસ્તી થવાથી તેનામાં કાંઈ ઘોટો ફેરફાર થશે એટલે કે બાપ્તિસ્મા લેવાથી પોતાની જુની જીદગી તેમજ પોતાનું પ્રહારી શરીર પણ બદલાઈ જશે, અને છેક નવીજ જીદગી શરૂ થશે. જે પ્રમાણે ચાલ અને ચતુ પણ જોઈએ, પણ ફેહમીદા બેગમ આત્મિક જીદગી કે આત્મિક બદલાવની આશા રાખતી નહોતી, અને તેથી તેના હૃદયમાં કંઈ આરામ કે સતોષ વળ્યો નહિ. તેના મન પર પહેલા જેવો જોબો હતો તેવો ને તેવો જોબો હજી પણ કાયમ હતો.

અમીરઅલીને જે સવાલ પૂછવામાં આવ્યો હતો તે જે ફેહમીદા બેગમને પૂછવામાં આવે એટલે કે “ખ્રીસ્તી થવાથી તમને શો લાભ થયો?” તો તેનો જવાબ આપવાનું તેણીને મુશ્કેલ પડતું જેની તે આશા રાખી રહી હતી એટલે કે તે જીરખો કાઢી નાખી શકે અને તેને વધારે છુટ મળે તેની તે આશા પુરી થઈ, તોપણ ધારણું સુખ ને સતોષ તેને મળ્યા નહિ. હાલ તે જે પ્રમાણે વર્તતી હતી તેથી તે સાધારણ સ્ત્રીઓની પકિતમાં ગણાતી હતી એવું તેને લાગતું, અને તેથી તેને નવી રીતે રહેતા કંઈક સકાર લાગતો હતો, અને પહેલાં જેવી તે હતી તેવીજ રહેવાનું તેને પસંદ પડતું હતું. તેના ધાર્મિક પ્રમાણે તેનામાં ફેરફાર ન થવા પછી એક રવિવારે તો તેણે જીરખો પહેર્યો વગર દેવળમાં જવાની ના પાડી. જ્યારે તે કુટુંબના માણસોની સાથે વાતો કરવા બેસતી ત્યારે તેને એમ લાગતું કે પોતે નહિ જાણતી હોય એવી વાત તેની સાથે બેસનારા જાણે છે, અને તેણીને એમજ લાગતું હતું કે હું તો બીજા બધાથી નાખી છું.

એક વખતે ફેહમીદા બેગમે તેના મનમાં જે ચતુ હતું તે વિશે મલિકાને કહ્યું. ત્યારે મલિકાએ તેને કહ્યું, “વહાલાં કાકી, ફેર આટલોજ છે કે

તમે પ્રભુ ઇશુને પારકા જેવા મણેા છો કે જેને તમે કદિ દીઠા ન હોય ; પણ અમે તો તેને અમારો વહાલામાં વહાલો મિત્ર મણીએ છીએ , અને તેની પાસેથી ઇશ્વર વિષેનું ખરૂં જ્ઞાન અમને મળે છે , પરમેશ્વર તમને નહિ મળે ત્યાં સુધી તમને સતોષ વળવાનો નથી ”

‘ તમારે તો પરમેશ્વરની જરૂર છે ,’ એ મલિકાના શબ્દો ઉપર ફેહમીદા બેગમ વિચાર કરવા લાગી. એ વાત ખરી છે એમ તેને પોતાને લાગ્યું નહિ. દુનિયામાં મોજમજા તેને તો એમણી હતી, અને એને માટેજ તે ખ્રીસ્તી થઇ હતી, અને જેની તે આશા રાખતી હતી તે તેને મળ્યું નહિ. તેણે પડદામાં રહેવાનો વહેમ કાઢી નાખવાનો પ્રયત્ન કર્યો, તેથી તેણે મલિકાને કહ્યું કે, “ તુ આવીને દેવળમાં મને લઇ જાજે અને આડે દિવસે ફરવા લઇ જાજે ” આ પ્રમાણે ધીમે ધીમે કરવાથી તેના વહેમ તૂટ્યા, તોપણ તેના મનને કંઇ શાંતિ વળી નહિ

એક દિવસે તેના પર તાર આવ્યો કે શાહનશા હુસેનને પ્લેગની માંઠ નીકળી છે તરત તેનું ચિત્ત તેના લાડકા છોકરા તરફ ખેંચાયું. તેના મનમાં એવા વિચાર આવ્યા કે મેં તેને શા માટે જવા દીધા ? હું એકદમ તેની પાસે જઇશ, અને તેનાથી હવે કદી વિખુટી પડીશ નહિ તેજ વખતે મુસાફરીની તૈયારી કરવા તે મડી ગઇ, પણ એટલામાં તો બીજા તાર આવ્યો કે આવશો નહિ, કારણ કે શાહનશા હુસેન તો મરી ગયો , તમે તેનું મ્હેા એવા પામશો નહિ.

તે માતાના હૃદયના દુઃખનું વર્ણન કોણ કરી શકે ! પોતાના છોકરાના બધા દોષ તે વખતે તે બૂલી ગઇ અને પસ્તાવો કરવા લાગી કે હું જ મુર્ખ કે મેં તેને મારાથી છુટો પડવા દીધો !

જ્યારે મલિકા તેને દિલાસો દેવા આવી ત્યારે બેગમ તેને બોલવા લાગી કે, “ તમે લોકોએ શા માટે મને ખ્રીસ્તી થવાની ફરજ પાડી જેથી મારા છોકરાને મારાથી જુદા પડવાની જરૂર પડી ? ” મલિકાએ તેને વાદ દેવડાવી કે “ તમે તમારી પોતાની મરજીથીજ ખ્રીસ્તી થયાં અને વળી ખ્રીસ્તી થવાને તો તમે ઉતાવળા થયાં હતાં ” પણ બધું ફોફટ, તેના શબ્દો હવામાં ઉડી ગયા બીજા કોઇ વાતે તેના મન પર અસર કરી નહિ, માત્ર એકજ વાત તેના મનમાં રમી રહી હતી કે તેનો છોકરો

પોતાની માની ગેરહાજરીમા અને તેની અરદાસ્ત વગર મરી ગયો. તેણીને લાગ્યું કે મેં પોતેજ મારા છોકરાને જવાની ફરજ પાડી, અને અને તે ત્યાં મરી ગયો. હવે હું કદી સુખી થવાની નથી અને મારા છોકરા સાથે હું ધાતકી રીતે વર્તું એવું જેમણે મને સમજાવ્યું તેઓને હું કદિ માફ કરીશ નહિ. મેં મારો ધર્મ બદલ્યો અને મારા ધણીની આજ્ઞાનો અનાદર કર્યો તેના માઠા ફળ આજે મારે ભોગવવા પડે છે.

તેણીની પ્રત્યે પ્રેમ અને સહનશીલતા બતાવવામાં આવતા હતાં, કારણ કે તેના મિત્રોને ખાત્રી હતી કે ગુસ્સામાં તે બોલે છે ખરી, પણ તેણીના પેટમાં પાપ નથી. જ્યારે તેના મનનું કંઈ પણ કંઈક બોધુ થશે ત્યારે તેનું મન ઠંડાણે આવશે અને તે વિષે તે પોતે સમજશે.

ઉપર પ્રમાણે તેના મિત્રનું ધારવું ખરું પડ્યું. થોડા વખત પછી પોતાના મિત્રોને બોલાવવાનું ફેહમીદા બેગમે બધા કીધું અને એકાતમાં રહીને તદ્દન ઉદાસીમાં પોતાના દહાડા કાઢવા લાગી. મલિકા એવે કાંઈક ધલાજ બોળતી હતી કે જેથી તેની કાકીને દિલાસો મળે, એટલામાં તેને એક વિચાર સુઝી આવ્યો કે હું મારી કાકી પાસે જઈને એકબે અઠવાડિયાં રહું તો ઠીક થાય. તેને ખાત્રી હતી કે આમ કરવાથી તેની કાકી ખુશી થશે અમીરઅલીને તો મલિકા વગર ચાલે તેમ નહોતું, તો પણ તેણે મલિકાને ખુશીથી ત્યાં જવા દીધી, અને તે દહાડે બપોરે ફેહમીદા બેગમે તેના શોકબર્ષા વિચારમાં તલ્લીન થઈને એકલી બેઠી હતી તે વખતે આવિતુ બારણું ઉઘડ્યું અને સુદર અને હસમુખી મલિકાએ દેખા દીધી અને તેની પાછળ એક મનુર પેટી ઉચકીને આવતો દેખાયો.

તેની કાકી બોલે ત્યાર પહેલાં તો તેણે કહ્યું, “વહાલા કાકી, જો તમારી ઈચ્છા હોય તો હું તમારે ત્યાં થોડા દહાડા રહેવા આવી છું. તમે મને રહેવા દેશોજ એવી આશાથી હું મારી સાથે મારી પેટી પણ લેતી આવી છું.”

તેની કાકીના મનમાં શું છે તે જો મલિકાને માલમ હોત તો તેણે એટલે મલિકાએ જ ભોગ આપ્યો હોતો તેના બદલે પોતાને મળી ગયો એમ તેને લાગત. તેમ છતાં મલિકાને તો આવો ઠંડોજ જવાબ મળ્યો “તારી અરજી હોય તો આવ ને રહે, પણ અહીં તને ગમશે નહિ.”

મલિકાએ હસીને કહ્યું, “નહિરે, આપણે મઝામાં વખત કાઢીશું- તમે ભણશો કે હું કેવી મઝેની રસોઇ બનાવી શકું છું, કેવી સફાઈથી સીની શકું છું અને વળી તમે જોવા નથી જોવા બીજા કેટલાં કામ હું કરી શકું છું”

રફને રફતે ફેહમીદા યેગમને લાગ્યું કે મારી જીદગી મને તદ્દન અકારી થઇ પડી નથી. તેના મન પરનો ભાર કંઇક ઓછો થતા લાગ્યો અને તેને વિચાર આવ્યો કે જે છોડી મારે માટે આટલું બધું કરે છે તેની કેવી રીતે મારે ધરોણાચાકરી કરવી જોઈએ દિવસ પુરો થયો ત્યાર પહેલાં તો ફેહમીદા યેગમ પહેલાં જોતી હતી તેવી કંઇક થઇ મઇ પોતાના કામમાં તેને જે ફનેહ મળી તે જોઇ મરિકા બણી ખુશી થઇ,

રાને જમીને પરવાયા પછી મલિકાએ કહ્યું કે, “મારા બાપને ઘેર કરીએ છીએ તેમ અમારે આપણે પ્રાર્થના કરીએ તો સારું,” નોકર-બાઇઓ પણ પ્રાર્થના વખતે આવી પાસે બેઠી, અને પ્રાર્થનાનું જે કામ ચાલતું હતું તે બધું તેઓએ ધ્યાનથી સાંભળ્યું હૈદરીખાનમને બધું વખતથી ખોસ્તી થવાનો વિચાર હતો. તેણીએ વિચાર્યું કે મારી પહેલાની મિત્ર નાદરીખાનમ કે જે અમીરઅલીના ઘરમાં નોકર હતી તે ખોસ્તી થઇ છે, તો પછી માટે શા માટે ન થયું?

જેમ જેમ દહાડા વીતતા ગયા તેમ તેમ તેની કાકીના સ્વભાવમાં બધું ફેરફાર થતો તે જોઇ મલિકા બણી ખુશી થઇ શોક કરવાથી ફેહમીદા યેગમ ઉપર કુ ખની અસર તો થઇ હતી, પરંતુ હવે આ ફુનિયાના વાના પરથી તેનું મન ઉઠી ગયું હતું, જીદગીમાં પહેલીજવાર તેણે આ વખતે આત્મિક વાના પ્રત્યે ખરો ભાવ દેખાડ્યો.

તેની બતીજને માતી સાંભળવાથી તેને બધું આન થતો હતો. એક દહાડે સંજે મલિકાએ કેટલાંએક ગીત ગાવા પછી નીચેનું ગીત પણ ગાયું

અમિત છે ખરે? કલાત છે ખરે?
અતિશ કુ ખથી ખિત તું ખરે?”
ઇસુ કહે મને, “આવ હું કને,
પદ મળે અહીં શતિનું તને”

કવચુ ચિન્હથી બોલિયો મધ્યે,
 મન કરી શકું એહની લાણી ?
 ચરણ, હાથ ન પાંસળી વિષે
 કહિણુ પાતણા ચિન્હ બે દિસે
 મુગટ રાજનો છે શુ એહને
 સિર વિરાજતો ? તે કહો મને
 મુગટ મસ્તકે છે ખરેખરા,
 નહિ સુનાતણો— શૂળનો કયો.

તેની કાઠીના મોં ઉપરથી દેખાઇ આવતું હતું કે ગીતની તેના મન પર અસર થતી હતી. ગીત પુર થયું થોડા વખત સુધી જાનીમાની બેસી રહ્યા પછી તેણે કહ્યું, “પ્રભુ ઇસુ જ્યારે પૃથ્વી પર હતો ત્યારે જે લોકો તે વખતે જીવતા હતા તેઓ ઇસુની પાસે આવી શકતા એ વાત હું સમજી છું, પણ હમણાં તો વાત જુદી છે માટે હાલ આપણે તેની પાસે કેવી રીતે જઈ શકીએ ?”

મલિકાએ કહ્યું, “કાઠી, પેલા આધિજો માણસ ઇસુને જોઈ શકતો નહોતો, તેણે તો માત્ર વિશ્વાસ કર્યો હતો કે ઇસુ ત્યાં હાજર હતો, અને જ્યારે ઇસુ તેને આડકથો ત્યારે તેણે તેને એકદમ ઓળખ્યો.”

થોડી વાર પછી ફેહમીદા બેગમ ધીમેથી બોલી, “ત્યારે તારું કહેવું એવું છે કે જેમ પેલા આધિજો માણસે તેને દીઠો નહિ તેમ આપણે તેને દેખી શકતાં નથી, તોપણ ઇસુ અહીં હાજર છે એમ આપણે માનવું ?”

મલિકાએ કહ્યું, “હા મને તો ખાતરી છે કે ઇસુ અહીં હાજર છે.” આ સાંભળીને ફેહમીદા બેગમનું પાપાણુ જેવું હૃદય પીગળી ગયું એહિક સુખને બદલે સ્વર્ગીય કૃપાથી તેનું હૃદય ભરપૂર થયું, અને ફેહમીદા બેગમે જાણ્યું કે પ્રભુ ઇસુ અહીં હાજર છે, કારણકે તેની આંખો ઉઘડી ગઈ હતી.

આ પ્રમાણે ફેહમીદા બેગમના આત્મકરણમાં શાંતિ થઈ, અને તેણીએ જાણ્યું કે પ્રભુનું વચન સત્ય છે એટલે કે “જે કોઈ મારી પાસે આવે છે તેને કદી ભુખ લાગશે નહિ, અને જે કોઈ મારા પર વિશ્વાસ કરે છે તેને કદી તરસ લાગશે નહિ.”

